

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100165 0487

Handwritten text, possibly a title or author name, in cursive script.

Allmänna Sektionen

Teknol.
Sv.

Senwäg

Zil

Slögder.

Eric Lalanden

Lalanden

Thar er landa fæld og nægd all-
ra godra hluta, sem allskonar
hagleikir og werkidner Menn
thrifast. *Proverb. Isl.*

STOCKHOLM,

Tryckt uti Kongl. Tryckeriet.

1754.

Scindus

112

Blad

Imprimatur
 N. OELREICH.

... i landskild og ...
 ... gods huse, som ...
 ... saglikir og ...
 ... christl. Provst. Isl.

STOCKHOLM

Erst utgitt i Kongl. Tryckeriet

1754

KONGLIGA SVÅNSKA WETENSKAPS ACADEMIEN.

När Frågan blifwer om Wågar
och Medel til Heder och Styr-
ka för Riket, så åro i then
faken alt för många Måstare straxt
färdige, at swara på olika sätt.
Men ju flere, thesto odugligare
blifwer arbetet, och ju dyrare
kommer Wahran.

Stör-

Största Måstermycket beror
medlertid theri, at rätt rickta vår
Handelswäg, hwarefter alla Nä-
ringar få nytt Lif och nya Kraf-
ter, och uppå hwilkas bättre tref-
nad ock kloka styrfel, Rikets He-
der och beständiga Styrka wärkeli-
gen beror.

Prof af Wågens rätta Rickt-
ning wisar sig, när upgåldt för
Silfwerpenningar aldeles förswin-
ner, och Wåxeln är jämn, eller
faller något under jämnan, samt
therwid förblifver.

At thenna Wågricktning må-
ste wara et ganska drygt och di-
gert Måsterarbete, bewises af 14.
års myckna möda thermed, se-
dan Handelswågen, med Wåxeln
och Upgålden på Wågskålen re-
ste så högt, och alltid hållit sig ther
wid. Men konsten, at rickta på
thet sättet, torde wara för bryd-
sam och owis; Therföre: ju en-
fal-

faldigare , thesto såkrare och ju
fnarare winnes ändamålet.

Altså , om man skulle beha-
ga hårtil bruka enfaldiga , eller
ringa , men likwål pålitelige Wå-
gar och Medel , så finnas the för-
modeligen uti thenna korta Skrift
wålment anförde.

Mit *Tal om Slögder* förledne
Sommars wid Præsidii aflåggandet i
Kongl. Academien innehölt samma
ämne ; Men war så stackot och ho-
padragit , at jag tyckt min skyl-
dighet fordra thenna *Genwdg til*
Slögder , som år något omstående-
ligare , inför Kongl. Academien i
ödmjukhet at framlägga.

Thet högprifeliga wålbehag ,
som Kongl. Academien altid gyn-
nar the ämnen , som någon Up-
lysning eller Fördel kunna tillskyn-
da wårt Almånna , gifwer mig an-
led-

ledning, at hoppas lika Ynneft, e-
huru ofullkomlig thenna Afhand-
lingen må wara. Men mit Upsåt
efter mit Pund år likwål härmed ,
at gagna Fäderneslandet.

Jag framhårdar med djupaste
wördnad

THEN KONGL. WETEN-
SKAPS ACADEMIENS

Ödmjukaste Tjenare.
ERIC SALANDER.

Til Sasaren!

Sår Lefnads ändamål, at gagna hwarannan och vårt samfund gemensamt, är thet syfte, hwar på alla rättfinte, efter wilkor och pund, böra fästa sina ögnemärken. Sådan plikt har bewekt mig, at tänka på något nyttigt, hwarigenom vårt enfilta och almänna tilstånd kunde hjelpas til bättre. Wid alla the tings öfwerwägande, som sådant skulle kunna wärka, har jag funnit bindande skäl, at framställa Slögder. Och therföre har jag på några timar hwar weka, så sysslor och bekymmer lemnat någon hwila, sedan sidstledne Michaëli, samman skrifwit thetta Slögde = Wärf. Jag har theruti uptecknat the förnämsta stycken, som til Slögde-hushållningen höra; dock så kort och samman-

dragit, som et så widsträckt Minne
welat tillåta.

Wåra Slögders närwarande be-
lägenhet, som jag någorlunda kån-
ner, hafwer åfwenwäl gifwit mig or-
sak til thetta arbete. Och jag har
gjort thet i et godt upsåt, utan någon
annan affigt, än at allenast gagna
en så nyttig sak, som kämpar med
så många beflagliga swårigheter.

Jag medgifwer gerna, at wid thes-
semina Beträktelser kunna wara mån-
ga fel, och fast än jag 25 år har wa-
rit Slögde-Jdkare för et stort Wårk,
samt 15 år har varit Ombudsman
för Slögderne i Riket; så wore thet
ändå en stor swaghet hos mig sielf,
och gifwen anledning til förakt af an-
dra, at åberopa någon styrka af o-
fullkomlig erfarenhet.

Förthenstul blifwer thet altid min
sårdeles fågnad, at se andra wållsin-
te åga störrre gåftwor och insigt i för-
båt.

bättringen af et Närings-fång, som gifwer Lif til Landtshöfdes, Bergwark och Handel, samt genom alla these Kbreffer, tilskyndar Swea Rike både heder och styrka.

Mycket mindre, wid arbetet af thesse Genwäg til Slögder, har jag underståt mig, at upredna något för the Gamle och Kloke, som ändå icke gerna gå ifrån theras fattade mening; Men för the Unge och oförfarne, som skola gå in och i ordning bringa wår Hushållning, för them har en drifwande skyldighet pålagt mig, at rådgjå wågar och medel, som wid undersök och tillämpning, måge framdeles kunna göra them förnuftigare, än theras Fäder. Och om några qwicka sinnen af them kunde retas til upmärksamhet wid wåra Näringsmål, intet tro sig sielfwe för wål, utan leta fram sanningar genom then anledning them gifwes? Si! så woro saken hulpen, och mit ändamål wunnet.

Min Läsare! War benågen, men
 sök intet någon prydnad i mit skrif-
 sätt; ty jag har icke funnat apa efter
 them, som theraf gindra handtwärk.
 Andra, som dermed i thet almånna
 wilia blånka, lemna jag sit nöje,
 såsom thet är mit, at så skrifa, som
 man talar, enfaldigit för ens och
 hwars begrep. Jag önskar i öfrigit,
 at någon må finna nöje i mit arbete,
 och at vårt Swånka Samhälde ther-
 af må hafwa nytta! Ursäccka benå-
 git mina brister, och upmuntra then,
 som kan, at gindra bättre. Far wäl!
 Stockholm then i Junii 1754.

ERIC SALANDER.

I. CAPIREL.

Slögder i Bemen.

§. 1.

Naturen har med samma affigt gifwit menniskiorne färdige händer til arbete, som han har lämnat them oändeliga ämnen, at upfatta. Och med äfwen then högsta Wisshet, som ses på wälstälte arbets händer, har GÅREN öfwer Naturen tillika förfogat en underbar delarnes tillräcklighet i alla these otilredde ämnen, som skola slögdas. Then höga affigten är, at menniskiorne tyndelst, först måge finna nog åtskilliga utwågar til näring och föda, orsaken til theras förökelse, och sedan, at the icke, utan med förnuftig ordning och idoghet, kunna rätt bruka och nyttia them.

§. 2. Ämne til et Samhälles trefnad och upkomst för then del, som hörer til hand-arbetet, eller Slögder, beror altså å en sida, på Naturens ömniga gåfwor, af these rå delars antal och tillräcklighet;

Och på andra sidan, huru Samhället förstår, at uparbeta, slögda och från sig föra these tilräckligheter för andra Länders behof, och egen nödtorft? En del af the floka framsätta wäl en hop andra saker, som skola fortare bidraga til et Lands och Samhälles wältrefnad (*); Men the flokare förmena, at Handel och Sjöfart wil allena gjöra et folk lyckligt och anseeligt; dock the flokaste, bewisa med mera klarhet, at Slögderne lifgifwa både Handel, Sjöfart, Landtbruk, och alla andra Näringar, samt följakteligen äro the bästa och kraftigaste, som styrka och rikta Almänheten. Andras mening therom är, at the hjelpas åt bägge, både handel och slögder, såsom med hwarandra så nära och naturligt förenade, at uti et Land hwarest then ene älskas, och then andra hattas, kan ingenthera wäl triswas; Doch med then wärkelige åtskilnad, at som slögderne gifwa frö til handelen, så följer oc, at handelen är lika som gall och ofrusam (**) för thet Almånna, då slögderna

i Ri-

(*) These upräknas i min tryckta skrift, *Salus Patriæ* 2. Cap. 10. S. p. 53.

(**) När utrikes Kram-wahror, endast til Klådnaden hörige, från 1724 til och med 1739, är 16 år, som hitfördes, stego efter Tull-specialen, utan at räkna Purrendrageriet, til 330 Tunnor Guld,

i Riket fattas, så at åfwen uti thetta, såsom i Naturkunnigheten man må såja, at Ålfren frambringas genom Par-tal; I följe hwaraf slögden må betraktas såsom en $2N$ och handelen, som en $2MN$, om Ålfret eljest skal blifwa thet Almännas förföran.

§. 3. I Sverige har Naturen wiserligen gifwit åtskilliga rå materier, tjenlige för Slögder. Och hwilka Naturen sielf icke behagat gifwa oss; så har han likwäl til icke mindre fördel, gifwit en öpen sjöwäg öfwer hela werlden, at kunna hämta them. Ja! wi böra anse wår del af naturen så blid, at hade han med fog för oss synligen kunnat blanda sig i uppenbar Stats-konst, eller Politic, när the andre folkslag emellan sig bytte nya werldar, så hade Sverige nu, ofelbart haft så kallade Colonier, eller Nybyggen, Land och Fåsten, åfwen så wäl i Ost-och Westindien, som the, samt hade lika så wäl, til åfwenthrs, kunnat

U 5

nat

hwilka från oss som en ström bortlupo til utlåningar; så war wår handel wiserligen utan slögder högst skadelig. Och när från 1733 til 1754, thet år 22 års onödige Chinesiske Währors införsel sår reta soletet til praect och öfwerflöd, med them, samt stora Capitaler för inrikes bruket thes af til Possessorer, absentes bortgå utur landet; blifwer handelen sådan, som nu beskriwes.

nat utur Africa insteppa, många swarta siålar för egit arbete, och til Sahlu för sine grannar; hwilken handel, thæt vara rätt så billig, som Försädernes stordådige Härnader, i hwilka the aldeles thjåflogo, eller drånckte oskyldigt folk, och bortröfwade theras gods.

§. 4. Wåra egne rå hufswud-materier, som landet redan tilräckligt gifwer, åro: Koppar, och Jærn. Thet första nyttias för många arbeten; men thet sidsta til en oändelighet af slögder och handtwårkerier, för alt folk, och allahanda behof i hela werlden. Och så wida en myctenhet åfwen kan slögdas af wiså tjenlige Trån; så hafwa wi och thepå en ynnig tilgång. Lin och Sampa, som i slögder sosselsätter otaligt folk, hwaraf i synnerhet thet förträffeligt florerande Silesien, gifwer oss prof, borde jemwål här i Riket båt tre upbringas, hwartil wår jord är tjenlig. Men thet är med ty, som alt annat, at i thet man å alla orter gjør alt, gjør man ingenståds något fullkomligt, hwilket är egenstapen måst af hela wår Landthus-håldning (*). Ull är en rå Wahra, för the
nöd:

(*) Man bør ej förbigå, efter Silesien nämndes, at säja, thet Linet är et af thes största Næringsämne, och at thetta Hertigdömmet, som i hela omkretsen ej mer begriper, ån 100 Swånska mil,

nödvändigaste Slögder, och wi hoppas mer och mer, at få större tilgång af Landets egne Schäfferier, hwarom kan läsas en underrättelse om fullgoda Får, tryckt år 1752. Och åtminstone hafwa Finwånarne nu öfwer allt, mycken berömlig häg och willia thertil; Men at man skulle inbilla folk, huru Upland gifwer lika fint slags Ull, som sielfwa Leon i Spanien, thet wore ogrundat. The bästa Engelska Schäfferier, ehuru godt bete, ans och på kostnad the hafwa, hinna dock aldrig til the fina Spanska Ull-sorter; The måste til sina fina Kläds-Fabriquer förthenskul stora partier från Spanien til sig inkomma låta. Och Spaniens egne Landskap hafwa fins emellan ganska olika Ull: Leon och Andalusia, Castilia och Estremadura, ärotwärt mot hwarandra, hel grofwa och hel fina,

D.

likwål innefluter 100 Städer, 352 Små-städer, 863 Slätt, 4000 Säterier och 41618 Byar, hwilkas mängd af menniskior, af Vinet drager största inkomsten. Och huru liten tid behöfts til Vinne-handteringens updrift uti Irland och Scotland, lårer wara måst bekant. I synnerhet har thenna Manufacturen af Vin ganska fort och lyckligt upstigit i Irland, som dels kan ses af Irlandske Wettenskaps Societetens handlingar, och dels af Swänksa Gazetten den 14 Dec. 1753, som intygar om stora myckenheters utförsel thet af til andra Länder.

o. s. w. utan at then ene någonsin kan winna then andras godhet och pris. Thetta alt kunna erfarnе idkare, samt Köpmån och Amsterdamske Pris-Couranten til nöjes in- tåga. The bästa til Schåfferie i Swea Ri- ke belågne orter, må man altså icke en gång jemföra med the Engelska; men likwål kan ganska mycket häruti i Swerige winnas, och kunna wi innom lands med tiden hafwa tilräckelig Ull för Tøger, Strumpor, grof- wa och medel-flåden, som wål är möjeligt, när rätta orter och anstalter til Schåfferier wållas, och Tår-slagen påbas therefter; si så woro våra efterkommande i thet målet lycklige (*). Sår, Raga och Tagel, om the samlas och föras til Sahlu, så kunna

(*) Til åtgård af thetta för Riket nyttiga mål, har Eric Salander wid 1734 års Riksdag, efter then kundskap han hade fattat om Landt-skjöt- len, förestått och bewekt flere Manufactur-Id- fare med sig, at hos Rikens Ständer gjöra wördsam föreställning, om befordran af Schåf- ferier, som fick almånt bifall med Beslut til an- stalter, som Expeditionen lyder af then 26 Junii 1735. Således har han, haft then lyckan, at aldrastörst nu i sednare tiden å bahne bringa en så nyttig sak; dock likwål har han sedermera altsin- gen del haft, hwarken uti Inrättning och stat eller något annat, thenna saken angående, wid hwilkens utförande ganska mycket kunde ånnu wa- raat påminna.

och theraf åtskillige slags grofwa slögder tillredas, som til sine nödige behof alltid påfordras. Silke och Bomull äro ämnen, hwarom til upodling hos oss i Norden åtskilliga, bewekte af nit för goda saker, berömligen hafwa talt och rönt. Thet förre tyckes man kunna hoppas; men thet sednare har ännu mindre likhet. Theras inkast, som äro wane wid at häckla och rida, wil man nämna; men och straxt förkasta. The säja: Såfångt på en gång, begynna alt, och gjöra intet fullkomligt; gripa til mycket, och fullfölja litet. Nya arbeten, behöfwa flere händer, men folk fattas redan till thet begynt är; Owist om Mulbärs tråden tåla wår bispra Nattfrost? Mycket är artigt och möjligt i smått, som ej går an i stort; Citroner och Pommerancer drifwas i våra Orangerier, men icke wil thet långt förslå til Punsch och Bischoff. Sådane och flere omdömen böra ingen ting hindra oss, at begynna thet godt och nyttigt är, skulle man hafwa låtit sig skrämmas af begabbare och hotare, skrymtare och stackare, så hade wäl alsintet här i Landet til thes fördel kunnat uträttas. Swårt om, hwad Silkes afwelen angår, så wete wi, at Mulbärs-tråd hos oss bestå, som nog bewist är, wid Hög-Scholans Trä- och Orte-gård i Lund och flerestådes.

Så

§. 5. Så länge möjligt war, at på Förfädernes gamla wis samla rikedom, genom uttåger, och med swärdet utwidga Riket; så hafwa wi intet underlåtit, at sätta all vår wälfärd, med the gamla Romare på frig och wapn. Men Försynen wille, med thet 20 åriga krigets olyckeliga utgång, af stor mildhet wisa oss en hel annan wäg, at blifwa lycklige. Then förra war så omis, och så obillig, at wälsignelsen aldrig kunde widfölja; men then sednare är så säker, och så naturlig, at wi se, huru Försynen har hulptit alla Nationer, som hafwa fattat therföre tycke: God Inrikes Hushåldning, med et ord, är then wäg, som wi böra oförtrutit bruka. Och thenne Hushåldning har hand-arbetet, eller slögderne, til hufwud-grund. The samma äre oss gifne, at uparbete, i stället för at begynna frig. Och man twiflar icke, at ju alle, som haft tillfällen blifwa underrättade, eller hafwa estertänksamt läsit the therom skrefne och tryckte handlingar, samt set i sielfwa wärket möjligheterna hos oss, the äre nog öfswertygade therom, at slögderne wärkeligen äro och förtjena namn af hufwudgrund, til all vår hushåldnings wälgång; så at thet är onödigt inlåta sig i fåfängt orda-krig, om förträden i ty mål.

§. 6. Djuga åra frig och buller hade aldeles afswant alla sinnen ifrån slögder, när år 1722 man begynte ganska magtlost, at tänka på them (*). Och Trettio år ther-

(*) Tilfalle thertil aldräförst, gaf Herr Commerec-Råd Ahlströmer, som af synnerlig nit och kärlek för goda Inrättningar i theß kåra Fädernesland, från London hemkom och mödosamt begynte i Ahlingsåhs åtskillige wärk, hwarpå år 1724 af Rikens Ständer beslöts til Privilegier. Wid samma tid ingick åfwen Höglofs. Riddarhus-Directionen uti Bolag med flere om Barnångs Walle-Manufactoriets uprättelse. Och Weduwågs Järn- och Ståhl-Fabriques inrättning kom jämwal, under Interessentskap i gång. Samt någon tid efter, begynte framledne Directeuren Johan Efverling med Siden-Wåstverie. Och åfledne Commissarien Crispin Ulf gjorde begynnelsen til Flors Linne-Manufactorie, samt Segelduks Fabriquen på Barnhuset här i Stockholm. These woro the förste Inrättningar, som gaf anledning til alla the andre, som sedan hwar efter annan åro förökade. Dock bör härwid märkas, at Påfundet med 5 proCents afgift, för alt utrikes inkommande Fabriqs-krahm, til beständig Fond, för Swånska Manufacturernes upkomst, war Hufwud-grunden til allsammans, hwilket Rikens Ständer på 1727 års Riksdag bewiljade, och för hwilket bidragande Påfund, efterkommande hafwa at tacka the redelige Patrioter, som then tiden woro Städernes Fullmåttige i thet Loff. Borgare-ståndet, hwarom Acta Comitialia widare innehålla.

therifrån tills nu, har måst brukas, at få alla menniskior öfvertygade, om theras möjelighet och nytta för thet Almånna. Et halft år hundrad hadanefter torde wäl fordras til theras fullkomlighet, om the- med, mot förmodan, skulle gå så trögt och oredigt, som härtils. Men thet kan ock lätteligen hånda, at slögderne astyna och twår stadna; förra tidens efterdö- men må wäl gjöra oss farhågade, och på- stående oordning ibland them, woro ensam nog thertil förmögen, til förtigande af ut- ländska Währors bruk och nyttjande ibland oss, som hafwa sina både hemliga och up- penbara förfäktare. Thet är otroligt hwad möda, tålmod och förlust alla the hafwa utstått på these 30 år, hwars kal- lelse har warit, at i Landet inbringa et Närings-fång, som warit obekant, och haft så stora in- och utrikes owänner. Smedlertid likwäl, har folket i gemen för slögder nu blifwit hugade; Inrättningar af många slag hafwa kommit i gång; Ungdomen blifwer mer och mer wan ther- wid; Utlånningar komma ock så ärligen hit in til arbets hjelp; och man har fun- nit utwäg, at behändigt inflåta både all- månt och enskylt Interesse med slögdernes, i räkningar och penning-mål; så at wår tid bör erkänna then milda Förshnen, hwil-

ken på thet sättet gifwer oss något hopp til beständighet, om thenne Planterings Rotfäste och blomstring, ehuru i vår tid ingen mogen frukt för uphofs-männen kan nyttjas, se 3. Cap. 4. §.

§. 7. Thet är wäl sant, at oss ännu i Slögde-wäsendet mycket fattas, hwilket så mycket mindre kan wara til at åtala, som tiden, hwilken hårtill upgåt, ända icke har warit lång, i hänseende til the stora swårigheter, som hafwa tilstött; Men så är likwäl en sådan god grundwal lagd, at man någorlunda, med wisshet, kan förwänta the Inrättningars uprättelse hos oss, som ännu tryta. Swarwid man bör märka, at hädanefter kunna sådane Wärd och Närings-sätt, med mycket mera lätthet och mindre omkostnad, än hårtills anläggas, althenstund man utaf then framledne skadan har lärdt, at hushålla bättre. Och måste man wäl tilstå, at med then kåstnad, som Publicum och Privati under these 30 år häruppå anwändt, ganska mycket mer hade kunnat uträttas och sakerne wida bättre tilställas; Men som både Lag-gifware och åtljdare hafwa warit menniskior, hwilka alltid se mera efteråt, än förut; så bör man wara tilfreds och nögd med thet, som gjordt är, ehuru många swagheter nu efteråt härwid ock skulle kun-

na upräknas. För belackare är ingen konst at flanka, förklena och begabba andras gårningar; Men at sjelfwa något godt gjöra, thertil hwarken åga sådane förstånd eller hjerta. Imedlertid är lifwål til beklagandes, at egennyttan år 1739, icke tillika med the almånna Kramgods förbudn, kunde utur Riket förwisas. Här år nu intet stället at beskriwa all theß år wårkan, och huru en förledd wålwilja, is genom hennes smickrande förblindelser, ofta antager och gillar sådane förslager för bästa hjelpemedel, som i sig sjelfwe åro, och wid sakens utgång wårkeligen bewisa, at hafwa warit största hinder och fördärf.

(*) Man kan allenast såja så mycket, at
ön=

(*) The ifrån år 1727, tå 5 proCent eller Manufactur-Fond upkom, til och med 1739 brukelige Simple Försträckningar eller Låhn-Repartitioner til sådane, som Fabriquer inrätta, eller fortsätta wille, kunde på thet sättet ingalunda gjöra tilfyllest, at så Manufacturer upp i Riket; ty när en sådan Försträckning war åtgången, såg man Fabriquen lika förlågen och swag som förr, och the samme sökte ändå alt fort om nya Förskätt, hwilka många af them icke sjelfwe hade hopp, at någonsin kunna betala. Utländska Kramet hade ånnu sin fria införsel, bruket thes af war almånt i landet, folk och arbetare til Fabriquer fantis intet, som dugde, och hela Natio-

önskeligt woro, thet the brukelige all slags
Pant-sättningur ibland oss, wille medför-
ra wid theras utgång en bättre wärkan och
nytta; än thet upfundna, och med anseelig
så alman som enskilt skada, omsider ef-

B 2

ter

nen war owan. Sådane hinder hade och förr al-
tid nedqwaft Fabriqs-begynnelse, änskjönt al-
drig så låta och stora försträckningar til them ut-
delte blifwit. Thenna stälning såg Salander och
flere klar nog, och af åhåga för saken monde
han förthen skul wid Riksdagen upgiffwa et helt
annat sätt, huru ändamålet med mera säkerhet
och snarare fortgång, skulle kunna erhållas, hwar-
til skrifterne woro daterade then 12 och 23 No-
vember 1738. Innehållet war, at inga blot-
ta Försträckningar eller Låhn-Repartitioner skul-
le af Manufaktur-medlen widare brukas, utan
Fonden användas, 1:o Til dugelige och tillräck-
lige arbetares införskrifwande. 2:o. Til sådane
utgifter, som författningarne eljest förordnade.
3:o. Til en Förlags-Cassa för Wärf, som Pri-
vati ex proprio först borde wisa sig hafwa an-
lagt. Och 4:o. til et uphandlings-Magazin för
förlagne Jökars oförsälde Tilwårckningar, at
sedan til handlande säljas, eller offentligan för-
auktioneras. Thetta påfund togs i förhör och
mogit öfwerwägande, och sedan både Groß- och
Krahm-handlande jemwål theröfwer hörde blif-
wit, som gillade saken med några tillsatser; så
blef straxt altsammans antagit, dock ännu icke
aldeles faststält. I medlertid woro och nu ät-
skillige, som wid 1739 års Riksdag sökte Wandt-

ter 13 års förlopp, slutna Pantsättandet på Hallen.

§. 8. Man bör tilstå, at Förfäderne sedan 90 à 100 år, nog hafwa tänkt på Slögders inbringande i landet, fast the ther-
med

hjälp, eller wille nu, som tillsärende, hafwa Fabriks-understöder, Våhn-Repertition och utdelning. Ibland these woro fyra måstgällande Män, som togo ganska illa wid sig, när thetta anslaget blef uppenbart. Alla the andra theras medbröder funno Manufacturernes bättre fördel och upkomst, om thetta under Beslut nu warande anslag, blefwo fullbordat. Men the förra hade gjordt en säker uträkning på hwar sin summa til utbyte, nu som för thetta. Egennyttan fick altså bråttom, at arbeta på ändring i en Plan, som war henne til så stort hinder. Och liksom Mahomet af Christna, Judiska och Hedniska Religionernes blandning, stöpte sin egen; Alltså ock blandade hon nu tilhopa: 1:o Nyberörde anslag och påfund, om Manufactur-medlens användande, med 2:o. Et löpande förslag then tiden, om Järn-Contoires inrättande; Och 3:o. med förhoppning til någras befordran, wid en ny Fabriks-Direction. Och med thenna Saltwan smorde hon et sagert Project, som fick wänner, förqwasde thet förra och tog öfverhand, bestående förnämligast theri, at Våhn-Repertitionen, eller utdelningen också nu borde göras, och at i öfrigit Manufactur-Jökare skulle på Hall-Råtterne, emot trefierdedelars redbara utsäende, så pantsätta och låhna för en tid

med icke långt hafwa hunnit. Och then som aldräförst bödd til, at sätta them i någorlunda stid, war framledne Borgmästaren Johan La Wallée, som under theß Manufactur-Commisarie ämbete utarbetade the almänna så kallade 1668 (*) års Kongl. Handtwärks-hus Privilegier; hwilka ehuru i sig sjelfwe ganska nyt-
 B 3 tige,

på sine Tillwärkningar, som almant är bekant. Thetta Lån och pantsättande påstod från 1739 til 1752, samfalte 13 år; men slöts omsider med förlust, så för Jökarne som Publico, at man många år efteråt känner swedan theras. The rätt anseelige Capitaler, och många Tunnor guld, som härigenom äro förlorade för Jökarne och wederbörande, hade eljest kunnat bragt Manufacturerne redan i alla slag til fullkomlighet, och förträffeligen gagnat thet almänna; Men Egennyttan gör wäl mera ondt ibland folck, som tåla henne.

(*) Thet är något särdeles; at lika som Johan La Wallée utarbetade theße Handtwärks-hus privilegier år 1668 til grund och upmuntring för Manufacturerne upkomst i theß tid; Så har och Eric Salander, på samma sätt, then andra i tjensten efter La Wallée, 70 år emellan, wid 1738 års Riksdag utarbetat och föreslagit the nu i bruk warande Kongl. Manufactur-privilegierne, af then 29 Maji 1739. Hwilkas kraft och åtföljd, til Swenska slögderne besordran och tillwänt, är nog alment bekant.

tige, dock icke kunde, efter affigten dermed, winna något synnerligt framsteg. Swaruppå, under Högstsalig Konung CARL then XI. tid, these slögder likwål begyn- te stiga tåmmeligen up, endels theraf, at någon grund förut war lagd, och endels af then oförlifeliga åtrå Konungen sielf hade, at se sit Rike dermed uphöjdt. Och man finner jemwål, wid thenna tiden, en och annan ordning, eller Reglemente, som för slögdernes behöriga upkomst, då blifwit författade; fast ån handteringarne in- tet kunde hinna til then styrka, ei heller til then öfwertygelse hos Inwånarne, som fordrades til theras fulla bestånd. Ther- före man ock måste med grämelse erfara, at swart efter Konungens död, then samma, som i Hans Maj:ts lifstid upsatte För- buden på utländska Kramet, genast war färdig, at öfna Införslen igen för en del theraf. Och när friget, samt Penningbrist mycket öroade Konung CARL then XII, insmög sig en wålbekant man med förslag, som föregaf Sid-tullens mera inkomst, om the öfrige til införsel förbudne wahrer, också til införsel frigofwos, hwilket bröt nackan af alla slögder, som då ånnu ha- de något lif, så at år 1720 af altsam- mans, ei mera war öfritt, ån the wan- lige Strå-Embeten på et ofullkomligt sätt,
nå-

några Tobaks-Spinnerier, och allenast någre få arbetare på Regarns Tröjor och grofwa kläden, med litet Sy-Silkes-Re-derie, samt några Fårgerier för Hushål-
len, och Ullmogens Walmar.

§. 9. Men at Hans Högstsalig Maj:t Konung CARL then XII. lifwål war gynna-re af slögder, therpå bdr ingen twisla. Thet berodde allenast theruppå, at wederbörande, hvars plikt thet war, at sörja för these Nåringars rätta befordran, så hade förstått, at upgifwa ricttig plan och utwäg thertil, som the then tiden bort gjö-
ra, hwaraf wederspelet ses 2. Cap. 5. §. Bewis om then Stora Herrens Kongl. insigt i Slögde-wäsendet, och thesas min-dre, som borde theruti wara fullkomlige, ses uppenbarligen af Kongl. Maj:ts Nå-dige bref, gifwit Nstad then 12 Januarii år 1716. hwilket, för thes synnerliga märk-wärdighet skull, härhos införes (*). Och

B 4

ther-

(*) CARL med GUDs Nåde, Sweriges, Götthes, och Wändes Konung ic. ic.

Wår synnerliga Ynnest och Nådiga Benågenhet, med GUD Allsmåchtig, TroMån och Tienare, Wårt Råd, och Præsident, så ock VicePræsident och samtelige Commerce-Collegii Ledamöter. Wi hafwe i Nåder låtit Oss föredraga Eder underdåniga skrifwelse, af then 6 Martii

theraf ses hwad för stark insigt, riktig grund och ganska god wilja framlyser, så at thet hade warit önskeligit, om wärkställigheten, efter thenna säkra wägledning och klara plan, mer än toma och fruktlösa betänkfanden, hade blifwit befordrad.

Jem-

1714. och derutur inhämtat, huruledes J förmenen det wara et godt och nyttigt medel, til at låcka stickelige och förfarne Handtwärkare ifrån utrikes orter, om Wi i Råder skulle godt finna, at igenom et allmänt Placat, låta kundgöra, det alla Handtwärkare och Manufacturister, främmande eller inhemske, som sig på Kungsholmen, eller andra beqwäma orter wid Städerne, wille nedersätta, skulle ifrån then tiden de i Riket inkommo, få njuta Tjo års frihet för all borgerlig tunga, samt flere förmoner, som i 1672 års Placat utfästes, och derjemte, at alla dem angående twister, skulle af eder omedelbart afdommas, utan at de inrättade Handtwärks Skräer sig dermed måtte befatta, med mera, som J derwid anfören. Och lärer Eder deruppå til Rådigt swar, det finna Wi fuller wäl wara det J ären betänkte, huru allahanda nyttige Handtwärkare måge i Riket inkomma; doch bören J slika ärender icke så generaliter handtera, utan tillika wara omtänkte, huru sådane forslag måge kunna i wärket ställas, och det föresatte ändamålet ernås. Och hafwe Wi fördensfull wid detta ährendet til Edert öfwerläggande och betämjande welat lämna, om man icke utomlands, eller hemma, skulle kunna fin-

Jemväl bör härwid nämnas, hwad som berättas, om thenne Stora Konungens Höga Förstånd och Rättrådighet i Slögde-mål: När Kongelige wistandet war i Lund, och Tobaks-Spinneriernes utstickande i underdånighet företrädandes sig be-

B 5

sivå

na wisa Entreprenneurer, som med sig brackte, eller införskrefwe några hundrade Handtwärkare af allahanda slag, hålft de, som uti Koppar och Järn arbetade, och at Entreprenneurerne förlade dem med Materialer och medel till uppehälle, samt deremot togs deras försärdigade arbete til sig, at förnyttre, eller utomlands at försända? Derwid J jemväl måsten i afttaga, på hwad slags arbetare i landet största bristen är; samt i hwilka Små-städer, hwilka Handtwärkare, och till huru stort antal i hwar stad, sig nedfättja kunde? Gifwandes Os derjemte wid handen, hwilka Handtwärk i Wärt Rike äre de nödwändigaste, och hwad för Förmoner och Friheter de böra niuta til deras Handtwärks och Manufacturers upkomst? Så wilje Wi sedan deröfwer yttra Wåra Nådiga tankar. Desutan nämnen J fuller, at de som således inkomma, skulle intet wara några Ambets-Skråer, eller deras Ordningar underkastade; Men utfören intet, hwad orsak de främmande hafwa, de inrättade Skrå-Ordningar at befructa, såsom och, at de immediate skulle sine twiſtigheter i Commerce-Collegio få utföra; hwarigenom J dock alt för mycket uti Edra deliberationer och angelägnare sybler skulle blifwa hindrade, och

swårade, öfwer Privilegiens myckenhet, som wederbörande til nya Idkare utgofwo (*); Så frågades, huru många Idkare the woro? Swarades Aderton i hela Riket. Frågades widare, om the kunde utlagorne betala, och hafwa sin skåliga utkomst? Swarades, at hårtils har thet burit

nåppeligen hinna mer, än dömma uti sådane mål, som Skräerne eljest kunde afgjöra; Alltså måste ock Skrå-Ordningarne noga examineras och tillses, huruwida de äro nyttige, eller hwaruti de äro skadelige, och til Handtwärkens upkomst hinderlige? Swartwid J måsten inhämta noga underrättelse ifrån Städerne, samt höra, hwad å Ambetes Skräernes wagnar derwid kan andragas; då J sedan med Edert underdåniga betänckande hafwen at inkomma, hwilka Förordningar derwid kunna ändras, eller böra blifwa beständes. Och Wibefalle Eder GUD Allsmåctig, synnerligen Nådeligen. Ustad den 12 Januarii 1716.

CAROLUS.

S. Cronhielm.

(*) Man har för thetta hos oss trodt, thet wara aldrabästa wägen, at försörda slögder i Riket, om Tilståndsbref och Grimasterier, utan ånda, och i nästan alla Amnen, ja för en Person tillika utfärdades. Och thet woro tilönsckandes, at sådan irrig mening åfwen i thenne war tid icke sunnos hos män, som borde förstå then saken bättre!

burit sig; Men blifwer thet flere Idkare, så wille thet ej längre gå an. Swarpå gafs utslag och swar: Oß och Cronan är bättre med så, som må wäl och kunna betala, än at hafwa många tiggare; Resen hem, thet skal ej flere blifwa.

§. 10. Man bör wäl märka, at när inrikes bruket ensamt sättes til grund för Slögders trefnad och fullkomlighet; Så fordras tillika en nödig hushåldning, at ej flere Idkare tillåtas, än tillräckligt arbets-folk, handteringens egenkap och warans affättning medgifwer. Man kan föreställa sig, at Tråden för nära planterade, förqwässa eller hindra hvarsannars wårt och fruktbarhet, och at wattuqwishtar, eller nylöpen på Trådets fasta grenar, plåga suga til sig then för hela Trådet nödtorftiga Närings-saften, til theß både Grenar och Stam, jemte med Nylöpingen sjelf går aldeles ut och torkas. Thenna naturliga ordning wil ock på thet nogaste sig gjöra låter, wara i akt tagen wid Slögde = Inrättningar, när allenast en otilräckelig inrikes förbrukning anses för ändamål. Och thet wil räknas hos oss för hufwudfel, at alla våra Slögder, eller Skrå-waror och Fabriquer, hafwa endast haft Inrättarens affigt, på bemelte inrikes behof; hwilket äfwenwäl, när Idkarne

Farne öfatts och arbetarne trutit, har giordt en ganska mager, eller förfallen Naring. Man torde kunna ibland flere, lägga ordfaken til detta gamla fel, på the Handlande, hwilka på thet sättet, som i andra Länder (se 13. §.), icke i thetta mål, hafwa tillämpat theras rörelse och snille. Kramhandlande, som för icke lång tid tilbakas woro högst ansenligast, brydde sig om intet annat, än at införskrifwa frammande wahror til klådnaden, husgeråder, och andra behof, samt thesfore utskicka Landets redbarheter til betalning (se 2. §.) Och the Groß- eller utrikes handlande, hafwa allenast på Stångjärns, Koppar, Måssings, Tråwahrors, Beck och Tiåras utförsel fåstat sine tankar, föraktandes alt, hwad namn af Handtwårtare wahror och Fabriquer wara kunde, at wilja ihogkomma til utskepnings befordring. När altså all omsorg och hela rörelsen, endast har stadnat på Tilwårtaren, och ingen rätt welat gripa honom med Förslag och afnämning under armarne; Så är ej underligt, at man för all then framledne tid, ej med alla våra slögder, längre kunnat hinna, än til Landets eget behof.

§. II. Ibland åtskillige flere mötande swårigheter wid Slögders befordran, må man ock wål anföra then orediga tanka, eller

eller grund, som mången haft, och stor del ännu hafwa, om these näringsars upkomst och rotande. Et Land ther mängd af Eön-tagande, fordom intet stort hafwa wårdat, mindre hedrat Närings-wäsendet, utan hållit thet nedrigt och slawiskt; Ther må man ejundra, at en så nogräknad och beswårlig handtering, som slögderne äro, ej allenast af them merendels är blefwen föraktad, utan ock ofta nedtryckt. Ther man af ålder, har warit wan, wid utländska Wahrors bruk, ser man länge snedt på then Inhemste; och ther lönerne äre små, och utgifterne många, tiden dyr, och lefnaden androm lit, talas om ingen ting annat, än godt köp, och at winna thet samma, hålles många samtal, och hwar en tror sit påfund wara bäst. Och som thet är algement med menniskior, äfwen med stor del af the lärda, och insöde med alla qwicka, at hålla then tankan för bäst, som först upstiger i tycket; hwilken när almånt så tyckes, så slutes enparigt för sant och riktigt; så är på thet sättet en ogrundad sats utkommen, at hwad slögderne i synnerhet angår, skola the (*) triswas

(*) Ehuru granlaga thetta Närings-sång är, at och Monarcher, samt sluga rådslag bland fritt folk, hafwa tagit miste likwål wil nu, nästan

was bäst och köpet blifwa godt, när the äro bland många, eller aldeles oinfränkte: ju flere man thes mera lycka; Thet gör en stor täfning mellan them; Gritt wäsende, låt arbeta hwem som wil; Intet Monopolie, intet Skrå, eller twång; med et ord: Privilegier, eller Grimasterie öfwer alt, säjes thet.

§. 12. Slögders rätta hemwist, för theras handräkning til hwarandra, bör wara uti Städer, hwilkas belågenhet thet til bäst måge pröfwas tienlige. Thet är altså en motsats och irring hos them, som wilia sprida them ut på bygden bland Landt-män, at göras hel-färdige. Ther af betages tilfället til Städers upkomst och fördkelse; och hwar the ei äro, så är ock gemenligen slätt bestält med Landt-godsen. The så kallade Gärningsmän på landet, såsom: Skomakare, Skräddare, Smeder, Fällberedare, Snickare, Swarfware o. s. w. hindra ock icke litet städernes öfning och förkofran. Så wida äre Landt-manna-slögder för them sielfwa nödige, och för Städerna nyttige, at the arbeta ämnen, eller half förfärdiga wabran, och således införa henne til salu i Städerna, hwa-

hwar och en påbörda andra at tro, theras för-
mente fullkomliga insigt.

hwarest af ordentelige Handtwärkerier, then samma bättre må tilredas och göras hel färdig (*); hwilket gifwer Landtmannen reda penningar, gifwer näring i Staden, gifwer rörelse emellan Borgare och Bonde, samt märkeligen befördrar Wahrans godhet och låga pris. Thenna inrättning för wiså Wahror, at upbringas, är altså omgångelig, i hänseende til utförset af sådane wahror utomlands. I synnerhet låta sig på thet sättet hos oss wiså smiden arbetas, och Garn-Spinneriet af Ull, Lin, Hår, Bomull, är omgångligt, hwart slag på sine särskilte ställen. Lika så med åtskilliga tilämnade Trå-wahror för Stolar, Hiul och mycket annat. Sammale-

des

(*) På thetta sättet gör Landtmannen i Engeland grofwa kläden til halfs, och förer til Marknads två dagar i weckan, och tre fierndels timma hwar dag, at inköpas af Borgare och Fabricurer. På lika sätt stier med otaliga rå Linnen i Slesien, som til thetas städer införas. Lika så med åtskillige slags Smiden i Jülich och Bergen, samt omkring Lüttich. Och Garn-spinneriet drifwes således åfwenwål i alla Land, thet slögder idkas, ja i Turkiets, med thetas Angoriska Beta-hår, som wi kalla Cameel-garn. Och thet Silkes-afswelen skjötes, upwindas Coccons, eller Maskeboet, samt tilredes rå Silket af Landtfolket til största delen, för handel och Fabricering i Städerna.

des wil och hwar och en slags slögd, på sin wiså ort och landskap bäst triffwas, at icke flere af åtskillige och olika slag, hindra hwarandra, särdeles genom brist på arbets folk, och theras ombyten från et, til annat ämne.

§. 13. I alla Länder, ther långt är emellan Städerne, förfärdigar Landt-mannen sjelf sine slögde-behof til byggnad, kläder, husgeråder och redskaper, och således när Landt-bruket, och all slags afwels skjötsel tillägges, måste han likna en Tusend Konståt. Gemenligen finner man almogen fattig, hwarest på thet sättet thes folk och hjon med husslögdbandet, ensamt för egit behof, hela tiden är syflosatt: Men hwarest, som förut sades, halffärdige wahror til salu arbetas, mår Bonden bättre, ehuru mager orten eliest kan wara, som exemplen i Helsingeland, Halland och Westergiothland omkring Boerås, intyga. Sverige är icke ensamt, som har then saknaden af brist på närbelagne och med Slögder upfylde Städer. Wåra Grammar Rysharne, låra theruti icke heller wara längre komne; hos hwilka, på lika sätt, som här, Bonden fuskar tilhoppa alt thet han i timelig måtto behöfwer. Men theras Handtwårcks folk, som likwål icke äro the skickeligaste, arbeta dock wahror

sine slätta Wahror, på en bättre Fot, (*) hwilket tillika med theras Faraättning om Brännerwins wäsendet, gör theras Städer, äntå tämmeligen nårsamme och Folkrike. The stora hinder hos oss, emot Slögders ordentelige upkomst, och Städernes tilwänt, äro altså icke allenast the, som i II. S. anföras, utan ock skrider thetta, för husbehofs bruk, allmänt widtagne Landtslögddandet themot; hwartil komma the missbruk och brister, som wid Skrå och Hall ännu påstå. Til förbättran af alt thetta, wil någon tid, och god insigt, jämte enighet och god wilja hos wederbörande.

E

S. 14.

(*) Herr P. v. Haven i thes Esterrättningar om thet Russiske Rige, sidste Editionen, Första Delen och Femte Stycket, pag. 65. beskriver thetta tydeligen, hwartwid i synnerhet är til at märka, at ehuru slätte the Ryske Handwärfkare Wahror äro, så blifwa the litwål alla af Städernes Köpmän eller handlande, straxt ifrån Handwärfkaren emottagne och betalte, hwilket är orsaken til these Wahrors låga och lindriga pris, som sedan partie och minutwis blifwa för Köpmans Räkning, i theras åpne Bodar, til allmänna behofwet försälde, så at Handwärfkaren icke är tillika Köpman, som hos oss. Hwaraf äfwen skönjes, huru stor swårighet för våra Skrå- och Hallslögder i wägen ligger, när the Handlande sig undandraga, och hwad förbättring Städernes Politie, i thetta måhl, nödwändigst fordrar.

§. 14. Men om nu så woro, at här eller ther, wiljan hos någon, utan förstånd, skulle få tilfalle, at bestyra om Slögders Inrättning; Så wille påfölgd och wårkan ju blifwa aldeles owis. Alltså och nu, wil wäl mången hafwa godt Gods och godt kjøp på alla Slögder; men få, eller ingen gällande, wil med allswar tänka på rätta medel thertil. Så mycket likwål har wiljan af sig sielf, at hon påstår, thet myckenhet folk måste wara wid Slögde-Nåringen, om kjøpet skal kunna blifwa lindrigt och Godset godt; Men hon mistager sig gierna, i thet hon wil, at thenna myckenhet skal nödwändig bestå i en stor mängd Idkare, och wil med gewalt, at thet är Monopolium och Tyrannie i Landet, om icke hwar och en får frihet, at anlägga och drifwa hwad slags Slögd han wil, och at Idkare-Talet uti hwar och en handtering borde til minstone wara så talrikt, som dagarne i året. Förstånd, som, ty wår! oftast måste wika för en het och obändig wilja, wet och begriper nog, at myckenhet folk i thenne Nåring, liksom i andre, behöfwes onefeligen til berörde ändamål. Men thet finner therhos hel sanfärdigt, at thenna myckenhet bör bestå i arbetarnes talrika antal, och aldeles intet i Idkares mängd. Swar-

emot

emot wiljan stampar och påstår, at Jdkare och Arbetare är ju et och thet samma, et slags folk, lika goda, ingen åtskillnad, then ena ei bättre, än then andra, åga et wäsende och enahanda rätt, samt begripas i gemen, under then titul af Fabriqueurer. Förståndet bewiser tvårtom, at här wärfeligen är och måste wara en ganska stor olikhet, en aldeles ögonstenlig åtskillnad, märkelig, såsom then emellan Herre och drång, och at arbetarne ingalunda böra blandas med Jdkarne; En theras stånd, wilkor och gjöremål äre hel särskilte ting och egenheter. Dock hwad mer? Wiljan är högst i wår korg. Alltså blifwer en mycket nödig och angelägen Fråga: Om wi böra följa Wiljan, eller Förståndet, at så godt Guds och godt kjøp på Slögde=Wahrerne?

§. 15. Til Slögde=Wahrers Debit och fringspridelse, så wäl som til rörelsens bättre befordring innom Riket, och jemwäl til beqwämlighet för Resande, samt til Almogens hästars skonande ifrån slångridning, som them aldeles fördärffwar; Så woro wäl om then länge omtalte Inrättningen af wiså Påst- eller Frackt=Wagnar kunde komma til fullbordan. Wi hafwa til Efterdöme för oss the inrättade Påst=Wagnar, som med så stor nytta i utrikes Orter brukas, hwaraf ju icke alt kan wa-

ra så omöjeligt, at dock något i Sverige
 skulle kunna tillämpas. Så angelågit, som
 thet är, at man med Strömmars kostba-
 ra Slußbyggnad, och Sidars ledande sö-
 ker til at få beqwäm wattufart och förs-
 sel; äfwen så nödigt är thet ock, at win-
 na samma allmänna förmöhn Landwågen.
 Och för en begynnelse woro thet icke swårt,
 at inrätta tre stora Wagnar, och för win-
 tertiden 3. stora Packslådar, hwaraf tven-
 ne skulle gå från Stockholm Norr om på
 två wågar, nemligen: en öfwer Upsala
 til Söderhamn, eller längre up; Och then
 andre öfwer Drebro och Giötheborg til
 Helsingborg; Men then tredje, öfwer
 Norrkiöping, Christianstad och Malmö til
 Ystad. På lika sätt kunde tre sådane
 Wagnar inrättas i berörde Städer, Sö-
 derhamn, Helsingborg och Ystad, at gå
 up til Stockholm, och these Wagnar mitt
 på wågen möta hwarannan, samt såle-
 des altid fortfara, så at hwar fiortonde
 dag Wagnarne, och wintertiden Slådar-
 ne, med sine lätta Packor och hosföljan-
 de Resande, woro på sit wijsa ställe och
 Stad wid Påsthuset, at förwänta. The
 wanlige Gästgiffware-Gårdar blefwo stän-
 dige ombyten, hwarest sex hästar allenast
 skulle then dag stå i beredskap, som af-
 gjordt woro, at Wagnen ankommer. Til
 hela

hela thenne Inrättning skulle wäl icke så stort Capital behöfwas, när man rätteligen hushållar; Och bör man icke annorlunda thet samma betrakta, än som et Förskätt, hwilket genom Frackterne, sedan Redskapen, hästlega och Formans lönen woro afdragen, fullteligen efter en liten tid skulle blifwa betalt, och framdeles gifwa en god winning och ränta för Inrättaren, ehwad thet woro Cronan, eller något enskilt Bolag, som themed wille begynna. Thet allmännas nytta och synnerliga beqwämlighet igenom thenne Inrättning, lärer på åtskilliga sätt hwar och en snart kunna finna, och Slögderne tillika med handelen hade häraf ganska stor befordran, hwilkas Waror, ehuru begärlige och nödige för Inwånarne i orterne the måge wara, antå i brist på affändnings-tillfällen för smärre partier och låtta Packor, nu måste til säljarens skada och köparens förtret, ligga stilla hela långa tiden, och upfråta sig sielfwa, men utländska Eurenträgerie wahrer i theras ställe upfylla Landet.

§. 16. Eurenträgeriet är ostridigt et fördärf emot alla våra Slögders framgång, och jemwäl emot alla rättssinnade Handlandes wälfärd, ej mindre än publici. Thenna straffbara odnygd tager sig tillfälle

i synnerhet, när utländska begärlige waror warda wid Införslen altför högt belagde med Tullar och afgifter, eller dock warda aldeles förbudne, at införas. Lager och Författningar häremot nog stränga, kunna dock icke hindra en odnygd skadelige gång, som har så goda wänner, och gifwer fördel till flere än Eurenträqaren ensam. Ju mildare man med Eurenträqare och the- ras anhang framfar och skonar, ju mer tager thet öfwerhand, och ju bättre folk the- med umgås, eller sådane Waror bruka, ju mera afmattade och usla blifwa alla Närings-fång. Många redlige Mån för- ifras öfwer en tillgärning så wederstygge- lig; Men huru skola the kunna hielpat? andra gissa i wädret, at nya Slögde-Id- kares öfande och allahanda slags mycken- het tilwårkningar, skola kunna dämpat; Men themna blinda wåhwilja, förbåttrar ondt, med dubbelt wårre. Imedlertid bör man weta, at många Idkare och inga ar- betare, stort Lager Waror och ingen De- bit, gör med Fabriquen hel kort Procel; then sådant försökt, kan bäst witna. Nu hwad botmedel må man då föreslå? nya Lager och flere Bewakare torde gagna ej mer, än hårtills: Odnygd förknippad med båtнад, går Tullen likafullt förbi, min- dre hos andra, och mera hos oss. Fri

Hus-

Hus-visitation, och skarpa straff äre så wäl som Förbud på bruket af sådane währor, aldeles obehagelige. Ther äro altså icke flere, än twenne medel öfrige, som til bepröfning utsättes, et regulairt, och et Paradoxe.

1:0. Genom en förnuftig Hushåldning med the Slögde-Zurrättningar, som lida af Euren-drägeriet, söka at bringa inrikes tilwårkningen fullkomlig god och jemlik med prisen therute: Thetta är med åtskillige slag ingen så faselig omöjelighet; Men Polypoliske griller, olaglig inrikes handel, och annan oreda, ligga som Berg i wågen. Således löpa Slögderne i fahra för thesa stötflippor å then ena, och Euren-drägeriet å then andra sidan, såsom emellan Syllam och Carybdin.

2:0. At altsammans, hwad någonsin til godhet och billigt pris bringas kan, med premier i handel föres bort utrikes at säljas, hwartil the unga Handlande, som sig öka, torde kunna bewekas. Thetta kunde hos oss, såsom thet gjordt hos en annan Nation, gagna aldrumåst. Men som thet torde råka i åtlöje hos thenne tidens Werldslige Wise; Så lärer sådant medel, at bota Euren-drägerie i Landet, blifwa obrukligt, och öwerlåmnas altså til våra Esterkommandes Censur; Zmedler lesiwa wi rådlöse, och äre likwål klokt folk.

§. 17. Ut röra wid ögnastenen, och tala om hus-wäfnad, såjes ligga i lika tweböter. Man wil förthenstul allenast med få ord handla therom. Ingen må wara så enfaldig och tänka, at thet hem-slögdandet besirides, som Hushällen i Städer och på Landsbygd för sine egne behöf arbeta. Sådant är tillåtit, äfwen i the släste Fabrique-Länder, fast mindre besirides thet nyttiga halfslögdandet, (se 12. §.) som samma hushäll, eller ock enjaktade Personer til salu at Städerna förfärdiga. Men then oreda och egenwilja, som föröfwas af folk, sittjande för sig sielfwe, och af hushäll, som draga andra lösa Personer til sig i sådant arbete, samt af them, som icke böra wara thertil berättigade, (se 2. Cap. 12. §.) These trenne slags klåp- och kladd-slögdare, som med theras sammanfustningar drifwa et olaga månglerie, och försälgning, til allahanda köpare, och til hopen af gemenare folket, Tjenstehion, och theras wederlikar; These äro the uppenbara motwärfare, som fördärfwa både Manufacturer och Sträer, i synnerhet Wäfwerie-Fabriquerne (*) och gjöra

(*) Fabriquerne a betsofolk föröfres af these til studighet, bortlöpande och otrohet; hwilket gör en märkelig skada. The ifrån Wärfen undan

ra, at Städernes laga handel och borge-
liga rörelse aftyner och försvinner. Alla
thessa, som således i Städerna för sig sielf-
we arbeta, och på et hemligt minut-
wis försälja sine klåperier bäst the it a,
kunna på regelbundet sätt, (se 1730 ars
Kongl. Hall-Ordning 2. Artikel 14. S.) få
fullt arbete och förtienst til föda och up-
pehålle wid Manufacturerne och Skräerne,
som en så stor hop Händer behöfwa. Och
the på Landsbygden kunna sammaledes
med berörde halffslögdande til salu at Stå-
dernes ordenteliga Slögder, förtjena reda
penningar. På hwilket sätt alt thetta i o-
reda och egenwilja klåparbetande folk, som
nu bortskämmer Materien och rå Wäbran,
stadar the ordenteliga Slögderne på thet
E 5 högsta

stulne Materier, och snatterier ifrån Hushållen
af odygdigt Tjenstefolk, warda af thesse gjömde
och skylte. Större delen af gemene folket, som
man öfwer alt ser på thesas Kjortiar och Tröjor,
kläder sig altså med et klåparbete, som af idel
odugd är sammansatt. Fabriquerne tryter på
thet sättet arbetsfolk, och thesas, samt the med
them handlandes Debit, stadnar således aldeles
af. Man råknar i Stockholm, Norrköping och
flere Städter thes Fabriquer äro, en myckenhet
sådana så kallade Hus-Wäfwerier. En allwar-
sam Politie kunde lätteligen råtta thetta skadeli-
ga misbruk, och annat mer.

högsta och fördärfwar Städernes laga rörelse, skulle twärtom blifwa nyttige Lemmar i Samhället, och thet allmänna wäsendet igenom theras handarbete styrkas.

§. 18. Til Slögders ordentliga fortsättning är folk-myckenheten nödig. Andra Rikets Näringsfång, til theras behöriga drift behöfwa äfwen then samma. Men nu först börja wi se theras ringa förstånd, som ropat och påstått, at wår folkhop woro för stor; Ty bristen twärtom på arbetande Händer är uppenbar. At gjöra folkmyckenheten större, beror näst **GLÖDS Wälsignelse**, på tilräckelige och wäl inrättade Näringar. Men sedan på Barna-födandets ökning, och på Inflyttningar från utrikes Orter. Med Barna-ökningen förstås then, som är äkta; ty på laster och odngd, bör man ei grunda någon wälgång. Wille man nu endast på wår egen Nations äkta Barna-födelse wänta Folk-ökningen; Så torde ånströnt hwarfen Krig eller Påst inföllo, et helt århundrat bortgå innan thet skedde, och kan ske alsintet innom then tiden. Förthen skul blifwa Inflyttningar nödige, hwilka, jemte folkets hitkomst och theras Barna-ökning, med wår egen, gör menniske-förökelsen wäxande. Och bringa these Inflyttare tillika Wetteuskaper och Konster med sig, som be-

befordra Råringarne, utom hwilkas wäl-
 gång alsingen folk-fördöelse kan komma.
 Inflyttningars möjelighet erhålles, när
 wägar och medel thertil rätteligen anlåg-
 gas. Constitutio Regni, Forma Regimi-
 nis & Fides publica, kunna bidraga kraf-
 tigt, när Utlänningar therwid finna the-
 ras Råkning. Engeland och Holland,
 Schweiz och Preußen gifwa oss ögonsten-
 liga Esterdomen, som genom Inflyttningar
 hafwa gjordt all theras förträffeliga Lycka.
 Wi se måst hwar år, huru stora folk-
 hopar, Tusendetals Männer med Qwin-
 nor och Barn, gå öfwer til Wäst-Indien
 med mycket wågspel; hwarföre icke til
 Sverige (*) så mycket hållre, som ligger
 nära til? Råring och utkomst, frihet och
 upmuntring wil gjöra saken lätt och möje-
 lig. Wåra Slögder, som Riket nu äger,
 hade aldrig kommit så wida, så framt icke
 Inflyttningar, eller Utlänningars hitkomst,
 hade uphulpit them, hwilket i the nästföl-
 jande twenne Capitel bewises. Och wår
 Järn-Bergslag, Rikets styrka och stöd,
 wåra Måssingsbruk och flere nyttiga Wårk,
 mon the icke aldraförst blifwit anlagde af
 inflyttade Tyskar, Walloner, Nederlän-
 dare

(*) Härrom handlas utförligare uti then utgifne Sa-
 lus Patriæ, I. Cap. 22. S. pag. 32.

Dare och andra främmande? Sådane märkelige sporr, böra beweka oss, at altjemt gå samma wäg til befordran både för Slögderne och alla andra Nærings-fång.

§. 19. The Inkast som kunde göras wid Volk-förmæringen, genom åtta Barnafödslen och främmande Inflyttningar, tyks intet wara wårde något uhtag, mindre beswarande. Men then upgiften fordrar någon undersökning: Om Wårings-grunden til Gultföröktelsen böt läggas i Städer, eller Landsbygd? Många påstå thet sednare, och somlige förakta then Låran, om Städerna aldeles. Men sådan orätt tro måste omwändas, innan wi kunna wara wise, om någon allmän förkofring i Rifet. Thet är wål sant, at flere wåra Städers swaga tillstånd, gifwa anledning i första åskådandet til en sådan tanka; Men the böra och kunna förbättras, genom Slögder, Handel, Siöfart, Fiskerie och Planteringar. Dock wil uti alla these riktande Minnen wara god ordning, at icke oreda och mångslögd, klåp- och kladderie, som så allmänt är brukeligt, måge hindra begynnelsen och fördärflwa fortgången. Man behöfwer icke med mycken moda bewisa Städernes förträde; Ty wår Hedenhös-World, så Köpingar först blefwo Städers början, wisar oss thet usla tillstånd,

stånd, som Tideböcker och Lemningar intyga. Tillika och the Orters barbariska wäsende, hwarest Landet utan Städer bebos och skiötes, (se 2. Cap. 2. §.), såsom stora Tartariet, Nigritia och wilda tracter i America, ja våra egna Lappars lefnad, bör öfwertygga then enfaldigaste dagakarl, at Städerna äre grunden och ursprunget (*) til Landsbygdens trefnad och hela Samhällets wälstånd. Och altså, ehuru i the stora Städer, ther nypighet, fräckerie och wäl-lust ibland en del af folket förqwäfwä Barnförökningen och förkorta the fullwärtas lifslängd; Så kan thet likwäl icke säjas i gemen om alla Stadsens Inwånare; En fruktsamheten wisar sig lika wäl bland the torftige arbetande, allenast the hafwa sin Naring och uppehälle. Och the små Städer hafwa til alla delar så stor Barnförökning i jemförelse af folk-nummern, som Allmogen på Landsbygden. Men theremot, och som then rätta Landtmans Naring, nemligen Jordbruk, och Afwelens ans, icke trif-

(*) Om Städens förträde mot Landsbygden, i allmänt betraktande af Rikets styrka och wälstånd, tjenar til underrättelse et här i Stockholm år 1750 tryckt Papper, som kallas Swänska Orus, tredje Stycket, hwaruti thenna Artiklen hel utförligt beskrifwes, och hwarthån then sanningsökande Läsaren wises, at finna sit nöje.

trifwes, när brist på theß Wahrors af-
 sättning händer, som sker, då Städer fat-
 tas, eller usla och Näringslösa äre; Utså
 sluter sig sielst, at Folkförmeringen på
 Landsbygden, ämskönt antalet menniskor
 woro större, än Städernes, dock likwål
 tager theß öknings-grund ifrån berörde
 Städers trefnad och wålmåga, som the Län-
 der och Riken utwisa, hwarest folrika Stä-
 ders rörelse gör Landtmännen theromkring
 nårsamme och lycklige. Och således i följie
 här af, böra Städers Närings-fång under-
 stödjas och hjälpas, såsom Grunden til
 Folk-ökelsen, genom Barn-födsel och In-
 flyttningar, hwar af sedan samma förökelse
 på Landsbygden, genom theß Närings
 trefnad widhängande Stads-Rörelsen,
 och så börjar med tilwårt. Men tror man
 Folk-förökelsen skola förnämligast bero på
 Hemmans-flyfningar, af exemplen i Da-
 larne och Wingåker; Så ehuru någon
 sanning må ligga theruti, likwål ser man,
 at och theße Orters Inwånare intet kunna
 bestå, utan nodgas söka Städernes hjelp.
 Och således förblifwer thet äntå hufwud-
 grunden, som förbemålt är.

§. 20. Thet lærer sluteligen synas un-
 derligt för them, som kånna sakernes kädja
 och sammanhang, at ehuru mycket ljus
 redan lysar hos oss; Dock wilja wåra öf-
 wer-

werläggningar intet skaffa then bättring, som man likwål kan se, at lätt och snart göras kunde. Andra Länders tagne mått och lyckliga utgång; Skadan och tidens utdrägt hos oss; Nyttan om wi bättre hushålla; och enigt wärkställande af våra Wettenskaper, tyckas likwål vara drifwande skäl, til at ännu bättre uphielpa en sak, hvars förkofring och wälstånd endast beror på anstalter och ordning. Imedlertid lyder thet alltid, at alla våra Slögder och Handtwärkare Wahrer äro dyra och elaka, emot the Utländska. Man wil intet gierna antaga orsakerne, utan påstås blindwis: godt Gods och godt kjøp, och skylles Slögde=Idkarne för wederspelet, som dock för theras Lif ej kunna gjörat bättre, enär så ohörigt stora hinder ligga them i wägen. Men som alla saker, hwilka genom tilwärt och mögnad skola blifwa beständiga, fordra sin wisä tid; Alltså kan man ock med god förmodan, om Slögdernes bättre tilstånd, wänta thet samma; En Grundwalen til then Byggnaden, är lagd. Imedlertid, och at komma något närmare til afhandlingen af wårt förehafwande, så wil man förfoga sig til the tvenne stycken, under hwilkas styrrel och hushåidning alla Slögder i Swerige böra begripas. Och som alla ting jemwål fordra sin riktiga ord.

ordning, om the eljest skola kunna i långden bestå; Alltså böra ock alla Slögder, som innefattas under Handtwärks-Skråer och Ambeter, samt Manufacturer och Fabriquer, nödvändigt höra til etthera af these efterföljande hufvudstycken, som wi kalla Skrå och Gall, hvaruppå theras walgång och bibehållande sig grundar.

II. CAPITEL.

Skrå-Slögder.

§. I.

Så snart Handtwärkerier i förstone hafwa utur theras swaga begynnelseer hunnit up til något antal, eller mängd af Idkare och Arbetare, af ehwad art eller konst the ock warit; så har nödvändigheten straxt kraft en wis Redighet, intet allenaast i allmänt asseende, utan fast mer inbördes emellan hwart och et slag af them sjelfwa. Thet woro alt för ogrundat, om någon wille tänka, at sådane tilwäxande och talrike Menigheter skulle hafwa kunnat gjordt sine tilwärfningar förswarlige och handteringen, som et Närings-medel fast stående, utom Regeringarnes wårdsamma omsorg, at sluta them under wisä Gillen och Reglor. Man wet, huru alla the tilwärf-

wårningar, ja åfwenwål uti ringa arbe-
 ten, äro ganska slätte, som qöras af folk,
 utom thetta regelbundna sätt. Utaf the
 äldre tidens arbeten, finnes hos the Län-
 der, som thetta nödiga ei förstådt, huru
 plump och ofatt eller bräckligt och obruk-
 ligt alt thet har warit, som til Handt-
 wårkerie skulle kunnat räknas. Ålderdo-
 men nögde sig med hwad the allerförsta rå
 upfinnare förmådde framgifwa, hwilket ef-
 teråt, genom förbättringar af qwicka sin-
 nen och öfwade händer jemte godt stic,
 så emellan folket, som i arbetet, har un-
 der thet ena Århundredet efter thet andra,
 med Wetenskapernes tiltagande i Natur-
 kunnighet, Mathematique, Chemie, &c.
 wurit up til sin högd, som man nu i
 många Orter ser, at Handtwårkerierne äro.

§. 2. Handtwårkeriers sålunda orden-
 teliga Inrättning, har man orsak at tro
 vara härstammade ifrån the äldsta tider
 hos uplyste Nationer, hwarifrån the änte-
 ligen hafwa sträckt sig öfwer större slögdan-
 de delen af Europa. Thet bör härwid ei
 förefalla underligt, at somlige the gam-
 las arbeten, och inrättade Gillen, aldeles
 hafwa förlorat sig, och efterkommande åter
 hafwa i gång och brukbarhet upbragt hel
 nya. Tiden har ock häruti wisat sin na-
 turliga egenkap, at förändra och ombyta
 D alt,

alt, hwad mensfliga påfund kunna uppfinna (*). Wid then tid forna Kejsare gemensamt rådde öfwer så Frankrike, som Tyskland och the ther emellan gräntfande Herr-

(*) Slögder och Handel, som bekant, drestwos först formligen hos the Phoenicier och i Egypten, hwadan the Greker fingo them; och omsider från them til the Romare, hwarmed redan i Numæ Pompilii tid begyntes, som af then kostbara Purpur-tilredningen, så redan från Tyro öfwer Grekeland til Rom kommen, bewises. Uttermera, och wid Romerska Rikets tilwäxt, och theas eröfning af Frankrike, Glandern ic. Så infördes äfwen Slögders ordentliga drift i thesa Länder; hwaraf Flammänderne i synnerhet togo förträdet. Ifrån thesse hafwa änteligen Holland och Engeland i thenne sednare tiden fått them. Men hwad Tyskland beträffar, som låg på sidan ifrån bemålte Länder, och war i the äldre tider både litet bebodt och ganska okunnigt i borgeliga Rörelser; Så hafwa inga formliga Slögder hos them blifwit drestne, för än Kejsar HENRICUS AUCEPS i 10:de Seculo lade Grunden thertil. Theßförinnan slögdade Adelens lifegne tjenare hwarom annan allahanda Handtwärks Wärror på Landsbygden; Man kan wäl tänka på et uselt och ofullkomligt sätt emot the förenämde. Til thenna Slögdernes ordentliga grundläggning war sielfwa nöden, som dres berörde Kejsar HENRIC FOGELFÄNGARE; Ty the Huner och Wänder inföllo utan återwände och stöftrade hela Tysk-

Herrskaper; Så kunde wäl ingen sluten Handtwärks-ordning för hwart ock et Rike särskilt wara inträttad, utan the nyttjade en allmän widtagen frihet och wana, som förutan flere bewis nogsammt kan skönjas,

D 2

af

land, som hade så och obefäste Städer. Kejsaren lät altså öfwer hela Riket utsöka hwar Nijonde Man af the slögaste Händer, skänkte them friheten ifrån Slafweriet, eller Wis-rättigheten, och lät åhr 925. them allasammans inslysta i the nya utsedde och fasta gjorde Städer, som han i Riket til Landswårn emot the ströfwande fiender uprättade. These blefwo med borgeliga Fri- och Rättigheter begåfwoade, och idkade sine Slögder på et ordenteligt wis, såsom Borgare. Wid samma tid blef altså aldeles förbudt, at Adelen med sine Lifegne underhafwande på Landsbygden skulle få befatta sig med Slögders helsförfärdigande, på thet berörde nya anlagde Städer til Rikets bättre styrka och säkerhet måtte kunna tilwäxa i god Naring och Folkförökelse. Och ehuruwäl många swårigheter i förstone mötte särdeles Adelens gamla plägesätt, så fick likwäl Inrättningen sin fortgång. Således har på 828 åhr Tyskland kommit i stånd med Slögder och med them store, tättbelagne, fasta och folkrike Städer, hwilkas Landsbygd omkring är prydd med Glätt och anseenlige Byar, som wåra Resande kunna se och Geographien förmåler. Här om nitna Witkindus, Geheime Råd Gundling de HENRICO AUCEPE, Cancelleren von Ludevig, Heineccius och flere.

af the författningar, som sedermera blifwit gjorde. Men enär wid Keiser CARL then Femtes tid, man wille för Stats-Interesset skull, åtskilja, och på thet nogaste hindra sammanblandelsen emellan Tyskland, Nederländerne, och Frankrike; så blefwo ock särskilte Reglor enkom för Tyska Rikets Handtwärks-Gillen, såsom tillägningar på theras fordna bruk, uprättade, hwilka ifrån the Franska, och jemwål från the Nederländska, aldeles afstego, så at then ena Nationen icke, utan med stor swårighet, kunde förenas i sådane Lagar och arbets-sätt med then andra. These Tysklands enskilda Gillens-Reglor, som hos them i gemen kallas Zumft eller Innung, ehuru menlösa the således i förstone kunnat wara, hafwa sedan then tiden, dels genom the Tyska Regeringars egit påfund, och dels genom sielfwa Gillens Gewohnheiten, eller sedwånor, hwilka hos them äro, efter Handtwärkets art, åtskillige, somlige löjelige och plågsamme, likwål helt och hållit blifwit hinderlige i Konsternes fullkomlighet; Swaraf man ock röner, at sällan the Tyskas Handtwärkerier swara emot the andra Länders, som haft then lycka, at få bibehålla en naturligare, eller friare, och bättre tillämpad styrelse.

§. 3. När man nu betraktar Swea Rikes forna Tilstånd i then punct om Handtwärkerie; så lærer medgifwas, at wi häruti icke lång tid hafwa warit kunnige mera, än som hwad i 1. §. förmåles, om the gamlas åtnöje med thet, som på et rådt och ofullkomligt sätt af någon naturlig Handslögfd framgafs. (*). Wid Konung GUSTAV Then Förstes antråde til Regementet, införde the Lübska alla sådane

D 3

dane

(*) Thetta har, ty wär, sin fortsättning ännu, i ty många så nära som aflågsnare Dexter hos oss, åtnöjes än i thenna dag på samma sätt; och mer än många Hushåld synnerligen, å Landsbygden, liksom fordom i Tysklands magtlösa tilstånd, hålla thetta sättet för en stor winning. En sådan Hedenhös mening skulle likwål tyckas wid vår uplystare tid böra förfalla, då penningen galler och löser all ting, och mera indragande är, at för the halfgiorde Slögders bortfåljande i Städerna få redbar betalning til en fullkomligare gjord wahras inkjöp. Se 1. Cap. 12. §. Men ehuru tiden har förwandlat handelen ifrån byte af två Höns för en Gås, två Gås för et Fåhr, två Fåhr för en Stut, o. s. w. til löpande penning-rörelse för alla ting i löst och fast; Likwål stadnar man wid then gamla werldens lefnads-sätt i thetta slögdemål, skattandes thet för största konst af Hushåldning, at kunna sjelf gjöra alt, och ej behöfwa andra människors tilhjelp, hwilket är en astvog skjöld emot sjelfwa Naturens inråttning.

Dane Handwårkere wahrer, och the qwar-
 blefne namnen, Tyska Stor och Lybsta
 Starvor witna, at the icke heller länge i
 sådan fullkomlighet, som nu, härstädes
 tillwårkade blifwit. The Handtwårkerier,
 som i thenne Store Konungens Tid, och
 sedermera under theß Estertrådares, i syn-
 nerhet then Store GUSTAV ADOLPHS
 Regering här i Riket i gång bragte blif-
 wit, hafwa egenteligen bestådt af Tyska
 Insiyttare, eller begynnare, hwarmed än-
 nu i sednare tiden är fortfarit. Och som
 således med Tyskarne then Ordning och the
 sedwånor hafwa hit intil oss följt, wid
 hvilka the upfödde och utlårde blifwit,
 jemte theas misbruk; Så har ock i följe
 med them alt sådant fått insteg och fäste
 hos oss, som föränlåt it the Kongl. Swen-
 ska Regeringar at låta theröfwer laga För-
 fattningar utgå, under titel af Skrå. Men
 ehuru thesa, tid efter annan jämfade Skrå-
 Ordningar utkommit til Handtwårkerie-
 Gillens rättelse och efterlesnad; Så har
 icke theß mindre åtskillige enskilte Reglor,
 eller öfwerenskommelser Ambetsbröderne
 emellan blifwit gjorde, alt efter then an-
 ledning, dels som arbetet och affättningen
 medgifwit, dels efter Aldermåns, Bi-
 sittjares och Ambetsbrödernes godtycko, bi-
 fallit af then okunnoghet, som öfwer them
 haft

haft at befalla, och dels efter thet underliga, eller twungne wis, som the ifrån Tyskland årligen inkomne Mästare och Gesäller, them här förut warandom, efter thesas medförde mönster, behagade föreskrifwa. Thenne hit- och hådanresa, eller wandrings-fart mellan Tyskland och Sverige, gjordes förra tider, liksom ännu i dag för Handtwärkerierne nödig, dels för at hålla hela Gillet skrämatigt, eller likt med the Tyska Reglementer och seder; Och dels, at hos oss få in hwart år tilräckligt Gesäller och Arbetare, och således har man härtils med en liten fördel, måst tåla en större olågenhet. Men i sig sielf är thet sant, at these resor til Tyskland, för arbetets fullkomlighet, gjöra ingen ting. Och bewis thepå må ej långt eftersökas; Ty hwart utomlands resa Engelsmän, Frantsmän, Nederländare och Holländare, at lära sine Slögders fullkomlighet? Ingenstädes. Likwål öfwerträffa the allasammans the Tyska, som resa och fäcka, som the thet kalla, hemma i thesas Land emellan hwar Stad, och jemwål utrikes om the funna. Imedlertid hafwa these Resor hos oss varit en orsak, at hundradetals unga Karlar, eller Gesäller, gått hwart år bort utur Riket och minskat wår folkhop, ty ganska få af them, som således rest bort,

äre komne hit hem tilbakas; hwilken Ri-
kets stora olägenhet, för hwad Hallstög-
derne angår är afskaffad (*), som ses af
Kongl. Hallordningens 2. Art. 12. §.

§. 4. Som nu Handtwärkerierne på
thet sättet härstädes, under Titul af Skrå,
inbragte blifwit; och theras ämne eller
drift endast och allenast har berodt på the
behof, som inrikes åtgång och bruk hafwa
fordrat, emedan the inkomne Tdkare ej an-
sågo annan affättning, och hwarken the
Handlande, eller Styresmännen, höllo nå-
gon annan, än inrikes Debiten, nyttig och
möjelig; Så har theraf följt två ännu
i thenna dag bestående stora swårigheter,
som behöfwa med tiden en nödig förbät-
tring. Först har ofullkomligheten länge
härskat, så at man ögonstenligen funnit en
stor åtskillnad på andra Länders och våra
Handtwärkare-Wahrors godhet, anseende
och zirlighet. Sedan, har priset gemenli-
gen warit mycket dyrare på the våra, än
the utländska forter, som til Riket, ändock
under Tullars och afgifters erläggande, in-
förde blifwit. These olägenheter at öfwer-
winna, har man flere gånger med författ-
ningar mycket sökt; Men af en fruktlös
ut-

(*) Wid Skräerne är ock nu sedermera, häremot
författning gjord.

utgång, kan med wisshet slutas, at the samme intet låra hafwa warit rätt grundade. Skrå-ordningarnes förnyande, sedwånjornes ändrande och Frimåsterstaps tillåtande, Taxors uprättande, åtskillige beswår, flagomål, förklaringar och beslut, hafwa alla tilhoppa intet förmått hjelpa saken til then högd, som man gierna önskar och wil. Imidlertid bör man likwål tilstå, at åtskilliga Handtwärkerier, tör wål wara af andra ordsaker, hafwa bättre kommit sig före i godheten och priset, såsom Snickerie, Sal- och Wagnmakerie, Koppar- och Måssingslageri &c. Men enär man eljest funnit, at Handtwärkerie-Warorne, oaktat många beswår och tilgjorde författningar, äntå ej uti allmänhet blifwit bättre än förr, dyra och elaka; Så hafwa många fallit på then rådlösa tankan, at aldeles låta uphåftwa och afstafsa Skrå-Ordnungen, och trodt at en öpen och obehindrad tilwårkning i hvars mans hand för sig sielf (*) skulle gjöra then önskelige wårkan. Dock som thenna tanka är

D 5

grun-

(*) På många ställen utomlands är Köymannen Handtwärkarens Förelagsman och afnämare; Men så länge thet ej kan komma thertil hos oss, och så länge Arbetaren måste tillika förlägga och sälja, så är thet en nödwändighet, at bibehålla Skrå-Inrättningen såsom et medel, at hålla et

grundad på en blott gifning eller tycke, och olift at en Menighet, som Handtwärks Idfare och Arbetare utgjör i Samhället, skal kunna bestå, utan en klok ordning och styre, (se 1. S.) Och these qwicka sinnen, som warit för Skrå-ordningens aldeles afskaffande intet funnat upgifwa något bättre bepröfwat Reglement i stället, ej heller råtta wägar och medel framlägga, hwarigenom saken i allmänhet skulle kunna förbättras; Så har ingen ting heller themed funnat widare uträttas, mer än thet allmänna fått roa sig, huru en hastig och obetänkt wilja blifwer löjelig, när erfarenhet och estertanka å sido lämnas.

§. 5. The hinder, i hänseende til misbruken wid Skråerne, som legat Handtwärkeriernes ökning och fullkomlighet i wägen; och then för en talrikare Menighets tilwårkningar aldeles otillräckeliga afgang, eller debit, som widfölgt war Iirikens ensamma förbrukning, the hafwa bägge warit, och äro ännu, hufwud-ordsakerne, at
wi

lagom antal med Mästare i stånd, at kunna ut-
härda med arbetets förlag och affättning: An-
nars skulle Mästarnes oinfränkte tillökning, för-
swaga thetas nödwändiga styrka, och gjöra Pu-
blicum förlustigt af Handtwärkeriernes råtta
gagn; Så har en Witter Man ibland öf för flere
år sedan skrifwit,

vi i thenna puncten måste stå tillbaka emot andra Länder. Våra Städer kunna therefore icke många likna the utrikes, (se 1. Cap. 4. §.) som i wiså Länder äro fulla och folkrike (*) af idel Handtwärkare och Handlande. Then allmänna styrkan ibland oss, så wida thet alltid står fast, at Städernas upkomst, gör Landsbygden lycklig, har förthenstul icke heller, som sig bort, emot andra Riken kunnat tilwåra och förkofras. Och thet gamla från härnads-tid inrotade Tusend-slögddandet, (se 3. §.), har jemwål otroligt hindrat, och förswast the ordentliga Handtwärkeriers upkomst. Men ibland the irrige meningar, at förbättra Handwårken, är ock ännu then sáfunnoghet hos många, at ökning af flere Mästare, jemte och öfwer hwarannan, skola genom theras tåflande ofelbart skaffa godt Gods och godt Fjöp; Men så grundfalsk och orätt som thenna meningen af klokt och estertänksamt folk lärer pröfwas wara, så litet har ock Handt-

(*) Rätta Stadshushåldningen i thetta mål, som ses af Herr Directeur Gerhard Meijers Tal i Kongl. Wetenskaps Academien tryckt 1747. hos Herr Salvius, och i synnerhet om the Handlandes plickt til Handtwärkaren, och huru the böra räcka handen til hwarandra, pag. 13 och 14. hwilken Method allstäds lika så brukas, thet Slögder äro i stånd, at gjöra Städerna rörlige och närfsamme.

Handtwärkerierne härigenom funnat för-
 bättras. I all ting fordras ju höfwa och
 mått, som the gamla plågade tala, och
 samma förnuftiga omtanka och regla wil
 jemwål wid thetta tilfälle noga wara aktad.
 Emot et missteg, eller oriktig grund, så
 hinderligt för alla Slögder, hafwa wäl
 Stråerne sielfwe länge suckat och bedit.
 Men icke funnat undgå, at wederbörande
 alltid hafwa trodt sig gjöra ganska wäl,
 med öfande af eländet, och tillatit, en klå-
 pare efter then andra, at blifwa fri och
 egen tiggare. The som utwärtas på sine
 Resor hafwa sett Franska, Holländska och
 Engelska Handtwärkerier och Slögder, men
 intet hunnit tränga sig in til inwärtas Hus-
 håldningen therwid, the tala och prata
 stort hos oss, wid allmänne och särskilte til-
 fallen om then oinstränkte frihet therute,
 at upsätta egit Wärd, och påstå, at här hos
 oss bör wara lika så. Thenna irrige up-
 gift, eller snarwicka språkrådighet har til-
 fogat våra Stråer och Hall-slögder en gan-
 ska skadelig wärkan, som sagt är genom
 berörde Idkare-ökning. Men i sanning för-
 håller thet sig icke så fritt och oinstränkt
 therute, som man menar; Ty wid the
 Franskas Communautés, the Holländskas Keu-
 ren och the Engelskas Corporations, äre så no-
 ga och försigtige mått tagne, som hindra
 all

all oordning wid hwar och en Slögde-handtering för sig; (se anmärkningen wid 10. S.) Så at en Compagnon i Frankrike, en Knecht i Holland och en Journeyman, eller Fellow i England, aldrig kan så geschwindt blifwa sin Egen, som en Gesäll i Sverige. Ther måste han hafwa Capital, förmögenhet och mycken sticklighet; Men sådane nödige behörigheter frågar man sål-lan efter hos oss. Hit hörer thet berykta-de påfund af Fri-måsterskap, som från åhr 1720: til år 1733 hos oss har warit i bruk, och låfwade i sin tid, mycket godt Guds och godt köp på Handtwärkare Währor. Thetta som i sig sjelf til grund hade en ore-dig polypoliss affigt, kunde altså ogjörligt åstadkomma thet man wille och mente. Dyra och elaka woro these förut, och be-drågeligare blefwo the genom Fri-måsterskapet: Man plåstrade sären med nya La-gar; men omsider fant man olågheten theraf så stor, at thetta förmente hjelp-me-del aldeles blef förkastat, och af hela then stora utropade låfwen, om godt Guds och godt köp blef ingen ting. Imedlertid, och om man i stället för en ogrundad polypoliss affigt, som ty wår! ännu har intagit alt för mångas hufwuden med Måstare-öknin-gen, hade indragit en hop oduglige Skrå-måstare, och gjordt them til Förlags-ar-betare

betare under the förmögnare och snällare, samt låtit Gesälleriet sättas på en rätt fot, (ses i 9 och 10. § §.) som i andra Orter, än Tyskland, är brukeligit; Så hade under then tid, som Fri-måsterskapet bortskjämt Handtwärkerierne, tvärt om thenne Delen af Rikens Nåring, nu varit mycket bättre och ändamålet med godt Gods, godt kjøp och Städernes bättre tilstånd, någorlunda varit til at wänta. Then som wil se hela förloppet af thetta Fri-måsterskapet och annat mer til Handtwärks Skräerne hörande, må läsa Herr Commerce-Rådet Nordencrants Arcana Oeconomiae 8. Cap. pag. 187 it. och ther om dömma, som man behagar. Jewäl må man om thenna sak betrakta wälmenande Patriotens 27. 33 och 39 Ark, samt Anonymi Memoranders tydeliga Swar på Francisci Slögde-wisshet tryckte 1751 och 1752. (*)

§. 6.

(*) Wid 1747 års Riksdag upsatte en wiss Man sine tankar om Skräernes bibehållande i bättre ordning, hwilket Memorial af en annan wiss Man, som då war Medlem i Deputationen öfwer these saker, bles ingifwit. Sjelfwa Conceptet til thenna Skrift, hwars innehåll eliest i then Wälmenande Patrioten är infördt, har jag sådt se, enär thetta Capitel, om Skrä war färdigt. Theraf har jag haft en stor fågnad, at se en så witter Mans

§. 6. Alla andra wid Skråerne inkomne misbruk, som för långt word at upräkna, äre likväl icke så hufvudsakelige som thet öfwerflödige Måsterblifwandet, och then instränkning af arbetare, samt Gistermåls-hindret, som thesutan uti Folk-förmeringen har gjordt en kån's ar misning. These trenne affteg eller willofätter, hafwa förnämligast innom Skråerne sjelfwe warit ordsaken til theras matthet. Men ordsaken utom them, har bestått theruti, at Skrå-wahrerne icke blifwit til utförsel och Debit utomlands befordrade. Warda nu these hufvudsakelige hinder icke afhulpne, så blifwer för all tid fåfångt, at hoppas på Skrå-wahrernes mera fullkomlighet.

Sag

Wans tankar och Idéer wara aldeles lika med mina, och hoppas at flere, som wela tänka och begrunda, lära blifwa lika sinnade. Inmedlertid wisas theruti grundeligen: Först, at sjelfwa Inrättningen af Skrå eller Gille orätt påbördas skulden af tilwårkningarnes dyrhet. Sedan at Fri-måsterkap, eller Skråernes uphåswande och öpen Måstare-ökning är skadeligit, samt til ändamålet odugligt. Och sidst at någon förbättring i Skrå-Ordningen med Sillets bestånd och god tresnad, kan och bör skaffa godt Gods och godt kjøp för Publico. Thetta således klarligen bewist, uträtade eller wårctade så mycket, at then meningen, som då förewar, om Skråernes förändrande, af sig sjelf förföll och affstodnade.

Jag anser thet, som en omöjelighet, så länge tilståndet förblifwer, som nu är, och så länge ingen alfwarlig anstalt thertil gjöres; Så länge må man wara aldeles wis theruppå, at alt står som står, man må sig beswåra, flaga och förklara hwad och huru ofta man wil (*). Och word thet för Esterkommande en bedröfwelig fänning

(*) Wilrådighet som aldrig har grund och uträkning, utan bara tycke och gisning til sine slut och anstalter, hon griper ofta til wåld, at hjelpa thet, som förr ondt är, til ännu wårre. Så wid pass må man betrakta theras förslag, som inbilla sig, at Taxor skola twinga ut godt kjøp och godt Guds. Skulle Slögde-wahror taxeras, så följer ock, at alla ännen och Rissmedlen, både Hus, Hyror, Smör, Salt, Säd, Hö, Wed, Talg, med et ord: hela handelen tillika med Wäxel-Coursen, bör gå efter taxering; Men ho ser icke orimligheten thertwid? och thesutom kan aldrig ändamålet winnas themed; Ty tilgång eller brist på en Wahra, sluter thes pris, så tilgår på hela wår Glob. och en Slögde-wahra, som innesfattar ändringar och förwandlingar i tilwårningen, om then ock med wåld af en Taxa skulle kunna twingas någon liten tid til et lägre pris; Så twingas ju tillika Tilwårkaren, at gjöra henneflen och ohaltbar: En ond extremitet söder af sig en annan och wårre: Man måste altså ut söka en jemmigt, som hjelper saken; Ty emot nöd och död, är ingen lag duglig, ej heller befallning, thet lydnan är omöjelig. Så at et så swagt

ning af wår underlåtenhet, om man ännu skulle fortfara i en tanka och mening så lös och ogrundad, som ofwanföre sadet.

§. 7. Om thet öfwerflödige Måster-blifwandet, med låf och tilstånd, at för sig sielfwe och egen Nådning uprätta Wårkstäder; har jag redan år 1742. uti min då utgifne lilla Bok, kallad Salus Patriæ, i 5. Cap. §. 5. pag. 8 och §. 11. pag. 28. korteligen handlat, hwaraf i anledning år 1751. jemwål här i Stockholm hos Stadsens Adle Magistrat, på Kongl. Maj:ts och Rikens Höglöf. Commerce-Collegii skrifwelse thet om, något förewarit; Men then förwäntade frukten wil ännu intet synas. Wid then granskning, som Handwårkerierne emellan, på händelse af mått och steg i thenne sak, nödwändig föregå bör, torde wål några omständigheter möta, som kunde fororsaka, at inskränkingen på Måster-blifwandet icke så allmänt, ej heller så hastigt, wille låta sig wårkställas. Men likwål är större delen af berörde Handtwårks-

E

Gillen,

Förslag, som Taxor til botmedel, wil gjöra Wahran slättare, lika dyr, föda hat och missnöjen, giwa bättre polerat folk ut och intrikes låghet til åtlöje, och ånteligen förstöra, samt jagga Slögder uhr Landet, hwilkas Natur fordrar frihet i ordning, och thetas död, är wåld med öreda.

Wille, eller Skrå = Ambeter, som genast kunna emottaga thenne förbättring, och the öfriga efter hand. Alla the af them, som bero uppå Förlager och förnögenheter, hafwa en sådan förbättring oumgångelig, innan theas Naring, genom en onödig och skadelig ökning af alt för många Idkare, warder aldeles fördärfwad. Förlag och ägendoms styrka behöfwa Bryggare, Bagare, Kopparslagare, Bleck = och Messings = slagare, Teen = och Gällgiutare, Sahl = och Wagns = makare, Sämst = Hatt = och Sko = makare, samt tylika flere; Förtheniskul äre the allesammans til en sådan god förbättring såsom sielfskrefne. The som litet Förlag och föga ägendom til sit Handtwärks bedrifwande tarswa, äre: Skrå = dare, Swarfware, Snickare, Hoffslagare, Glasmåstare, Bildthuggare, Målare, Mur = och Byggmåstare, samt åtskillige andre. These lära wid förbättringen af the förras tilstånd, med upräckte händer wilja så med.

§. 8. Sättet, huru en begynnelse skul le kunna tilställas, kunde wara både möjligt och lätt, bestående theruti (1:0, at en lämpad Nummer af Måstare i hwar Stad efter Ortens beskaffenhet och arbetets afgång, utsättes, som för theas egen räkning, obehindrade af andra, thet eller thet Handtwärket böra the idka, och ifrån then

dagen

Dagen ingen öfning någorståds i then Staden tillåtas på flere Mästare för egen råfning. Men theremot alt för gierna befordra öfningen på alt sätt af Arbetare, nemligen i rätt ordning af Förlags-Mästare, Wåfkmästare, Gesällerie, Lårodrängar och Gåsar, samt så många andra af bägge könen, stånd och wilkor oansedt, som en och hwar sådan Huswudmästare för sig, gitter antaga, syfvelsätta och förlägga. (2:o, The Mästare eller Jdfare, som nu wid thenne författnings anställande til åfwentyrsk kunde öfwerstiuta then utsatte, eller bepröfwade Nummer, anses på twånne sätt: Först, om the äre förmående och skickelige, at få qwarblifwa wid Gillet, eller Strået med lika frihet och förmån, som the andre til dödsdagar, då efter theas afgång, ingen ny i stället bör tilkomma. Och sedan, om the äre af sig komne, eller ofskickelige, at då förbindas til Förlagers- eller arbetstagande hos them, som uti Ämbetet eller Strået för laglige och fastständande erkände blifwit. Jag smickrar mig dermed, at the som äga tilräcklig kundskap och erfarenhet uti Handtwärkerie-wäsendets Hushåldning, och med tålmod behaga ransaka thenna upgiften, the låra finna skäl til bifall här af, och til then nu i bruk warande allmänna Strå-Ordningens

gens öfwerseende och förbättring (*) uti theß måsta Artikler, efter thetta begrep och sammanhang, som skulle medföra sina stora förmåner för thet allmänna. Men utom flere uptänkelige inkast håremot, kunde säjas, at

(*) Förbättringens nödtvändighet är så mycket större, som theßförinnan ingen ändring i Skräernes nu warande swaga tilstånd kan förmodas. Och är aldeles omöjeligt, at kunna theßförinnan, genom godt Gods och godt köp, bringa någon del af Handtwärkare-Wahror til utförlel. Inrikes bruket af theße Wahror måste imedlertid afwenwål betungas med dyrhet, hwartil Skärne i och för sig sjelstwe icke äro wällande, utan Inrättningen ibland them, som i thetta Capitel utförligen är å daga lagt. Och ännu är en ganska angelägen ordsak, som krästwer thenna förbättring, i ty inga andra, än Tyskar kunna tålas af alla andra och skickligare Utlänningar, at få arbeta bland Skrå-Mästare och Gesäller, emedan thessa andra icke äro upfödde och tillärde uti the Tyskas och wåra them likstammige Handtwärks-bruk och sedwånjor, eller gycklerier; hwarigenom alla tilfällen wid erfarnare arbetares hitkomst, eller händande Inflyttningar, warda onyttige. Och wåra Swånska Skråer, som äre bristande på arbetare, lika som lagde under Tyska Gesällernes twång, hwilket förthensfull fordrar snar ändring, emedan Skrå-Slögderne och thet allmänna tillika, otroligt mycket härigenom lida och skadas.

at thetta woro (*) et monopolie eller egenmyttig anläggning; Dock thertil swaras, at som intet bättre medium emellan Monopolium och Polypolium, bågge i sin extremitet fördärfwelige, än thetta kan påfinnas; Så faller thenna invändningen också aldeles bort, hwarförutan, om behöfwet af Wahrorne fordrar, eller uppenbara egenwilligheter skulle yppas, så har man ju, i sådan händelse frihet, å Regeringens wagnar, at tillåta flere Mästare, eller Idkare.

§. 9. Tilståndet efter thenne Skrå-förbättring eller Råsst wordo innom få åhr heltiwårt emot thet, som nu är. Wår föresats hårtills har wårfeligen warit, at öka Måsteriet och inkränka Arbetarne. Fölghden theraf har gifwit oss många usla, fattiga och oförmögna sådane Mästare eller Idkare, och

§ 3

med

(*) Lika som man för thetta falskeligen trodde Skråerne wara Monopolie, och wille med Polypolie eller Grimåsterkap förbättra saken, åfwen som Djan skulle kunna släcka Elden; Så är också thetta inkastet oriktigt, dock icke underligt, ty hela Nationer hafwa ju många århundradet tänkt orätt och galit i the klaraste ämnen, och när efteråt the lyft up ögonen, och set annat folks påfund, seder och nåringar, med mer, och theras elände mot these, hafwa the altförseent ångrat sina stora och entwisa dårstaper,

med them ofullkomlige eller obehagelige Handtwärkare-Wahrer, som ther jemte, ej allena't varit ondt efter, at få färdige, utan ock mycket dyra; hwaröfwer man altså, alt intil thenne stund, fruktlost har klagat, efter som hjelpemedlen icke hafwa varit så tillstålta, at the något märkligt kunde uträtta och wärka. Men war föresats hädanefter bör theremot blifwa, at instränka eller minska Måstariet, och öka Arbetarne. Fölghden theraf måste gifwa oss nödige och wälmående Måstare, eller Jdkare, och med them fullkomligt godt Gods för billigt pris, och i tillräcklighet snart, eller straxt, at bekomma. Härwid wet jag wäl theras qwicka mening, som i alt wilja likna Frankrike, at the föregifwa Handtwärkeriernes allgemena torftighet wara nödwändig, til ernående af godt Gods och godt höp; och at förmögenheten endast och allenast bör finnas hos annat slags folk (*), eller endast hos them, som äre födde, at tänka

ne=

(*) Knuten i thenna sak uplöses med en åtskillnad, som består theruti, at Jdkare eller Hufwud-Måstare böra nödwändigst wara behåldne och wälmående; Men theras underhafwande, såsom Förlags-Måstare, Wärfmåstare, Gefäller, Vårdrångar, Drångar och Arbetsbjön af bägge könen, kunna i thet tilstånd sällan eller aldrig blifwa så mäktige. The

nedrigt om alla andra dödeliga. Men til
 at swara på en sådan mening, förbigås then
 sanning, at Frankrike sjelft åger mångta-
 lighet rika och Capital-måttige Handtwär-
 fare,

§ 4

fare,

förre måste wara rika och förmögne, annars äro
 the icke i stånd, at förlägga och uppehålla the sed-
 nare. These åter äro måst ut-fattige, uhr hand
 och i mund; annars arbeta the intet för the förre,
 ej heller för andre: Magan och behofwen, äro
 starkaste pådrifware. Wil man nu åter hoppa
 öfwer thenna åtskilnad, och efter gamla wiset,
 göra blandfoder af saken. Wål! så fastnar man
 i then sylta wi altid klaga öfwer, nemligen dyra
 och elaka Wahror. Käre! mån 100 uslige
 Figgare, eller armlingar, kunna uppehålla en en-
 da af theras likar? Men wål kan en enda be-
 hållen Man föda och nära några hundrade men-
 niskor, genom arbete, som han gifwer them,
 hwarmed themme hopen förtjenar Husrum,
 Bröd, Dricke, Säfte, Ljus och Wed, samt
 Penningar til alla Utlagorne på kjøpet. Mån nå-
 gon enda för egen Räkning tilsläpt och magtlös
 Frimästare, eller ock en usling i Skräet; men än-
 nu rättare sagt, någon enda af en stor hop Fat-
 tig-bröder i Ambetet, kunna göra och lefwerera
 en fullgod Wahra för godt kjøp i beredskap, och
 dermed hålla fort och jemt? Mån en sådan ned-
 slagen och armlig Sjal hinner begrunda och öf-
 wa the stycken, som nödmändigt fordras, til godt
 Guds och godt kjøp? Mån the beklaganswärde
 Unglingar, som af sådane i thenna oordningen sko-
 la lära Handtwärket, någonsin kunna blifwa båt-

Fare, wålförståendes, som wi kalla Måstare för egen Räkning, eller Ledamöter i Ambetet, utan stadnar man nu allenast therwid, at ingen fahra blir å färde för Rikedom på tvetica sättet hos oß ibland then gemene arbetande hopen, hwilkens ofelwara ökning af bägge könen, på tvetica sätt drifwer them nodwändigst til största Idoghet och aldraknappaste lefnad, som wi se i alla utrikes Orter, om the eljest med Barn och sina Anhörige skola kunna förtjena nodtorftigt uppehälle, eller kunna lefwa och bestå; Och tvetica allena, men ingalunda en ogrundad Idfare-ökning öfwer hwarannan, är then fasta grund, som fordras i rätt ordning och med sine åtskillnader, til godt Guds och godt köp på allahanda slags Handwärfare-Wärror, för thet allmänna.

§. 10.

tre, än theas ofullkomlige Måstare? Mån thet almånna, som skal köpa och bruka dylika Handwärfare Wärror, kan wara betjent themed, at en skara tillåtas, eller tillåtes, af sådane slags Huswud-Måstare? Mån then ena delen af Städernes Grundwal, som är Handwärf, står wål til Räkning, när fattige Idfare eller Måstare äre många och ökas; men Förlags-Måstare, Gesäller och Arbetare hel få, eller inga? Mån wål stå til, när then ena ej kan hjälpa then andra? Cronan, Riket, Prästen och nästan hwar Man lider therwid. Så wigtig är saken, om Sträckernes förbättring.

§. 10. Then förträffeliga Rörelse i Städerna wordo med Folk-förökelsen så småningom uppenbar, när efter thetta sammanhang, the tillätne och laglige Mästare, hade sina underlagde Förlags-Mästare, Wårkmästare, Gesäller, Lärodrångar och Arbetare fringom boende ytterst i Staden, eller i andra små hyblen; När hwar och en af them, åhr ut och in, får af Idkaren, eller Hufwudmästaren sit wiså stycke eller Gjärning, ständigt at gjöra, och således blifwer utöfwad i et färdigt handlag; När alla sådane Arbetare, som manbare blifwit, måge fritt få gifta sig, utan hinder och swårighet, ware sig Gesäll eller Lärodrång; När theras Hustrur och Barn (*) wänjas, at hjelpa til i arbetet, och all förtjensten

E 5

(*) Et Barn, af hwilketthera könnet wara må, kan på sjette eller sjunde åhret begynna arbeta och Brödet förtjena, thet är ostridigt, samt öfwas i alla Orter thet Slögder florera. Och then behändighet i arbetet som således med åren tilwäxer, gifwer mogna åldren utrolig förmån, at emot andra arbeta dubbelt mer och mycket bättre. En anmärkning af stor betydelse: ganska olik emot bruk och wana hos oss; ty wid åhr af 14 å 15 blifwer Lärningens inffreswen; 3 å 4 åhr, är Lärrotiden; 3 å 4 års Gesäll, går en Mästare, och påfölgden gör en usel egen klåpare. Annorlunda brukas hos andra, thet 7 å 9 åhr är Lärrotiden, och fulla 7 åhr Gesäll-tiden, hwarförinnan ingen ändå förmögen-

tjensten blifwer innom huset, samt Barnen liksom infödde wid thet wiſa ſlags arbetet; När theſe i rätt ordning och Claſſe bragte arbetare leſwerera ſit ſtycke, ſats, wigt, eller partal til Måſtaren wålgjordt, för betalning, och få nytt partie af ſamma ſlag i ſtället, at arbeta på; och när Måſtaren i ſit hus woro i ſtånd, at ſamla, hopsätta och bereda thet inleſwererade Styck-arbetet; och at hålla lager af rå Materier för alt ſit arbets-folk, ſamt helfärdige Wahran i partier både för handlande och enſtilte förbrukare; Thenne rörelſe lyder helt an-norlunda, än ſom nu tilgår, när en fattig Måſtare måſte hos Köpmannen borga ſig til litet rå Materia, och med en poike, ſamt
inbil-

het ågande må bliſwa ſin egen, eller idka Handt-wärket för ſig ſjelſt. Men the oförmögne få ta förſt lof, at ſom Måſtare taga Förslag af them ſom åga styrka. Och ſåledes kommer theras Handt-wärkerier til fullkomlighet, godt Gods och godt Fjöp. Härwid må jemwål erhindras, at man ej ſkulle ſe ſå mycken jämmer hos oſ på Barnens uſelhet och bortdöende hos fattige Föräldrar, (ſe 12. S.) om Naringen på rätt ſätt woro inrättad, ty then ſamma, och intet annat är grunden til Barns upfödande bland åkta Folk; ehwad annat medel man föreſlå wille, är palliativt och otillräckligt. Och Fyndlings-hus, ſom ſå mycket talas om, bör ſträcka ſig allena til oåkta Barns wid lif-hållande.

inbilsker, ogift, lat, illa tillärd, och ovet-
 tig Gesäll arbeta hwad han gitter, eller
 blifwer bestält; Och likwål måste han fö-
 ra sin stat, med Hustru, Barn och tjenste-
 hjon, som emot Skrålådans Secrete Arti-
 kel, intet få arbeta med, men skola likwål
 lefwa med Mannen, Gesällen och poiken
 af en förtjenst, samt Cronans, Stadens
 och Prästens rättigheter betala. Och när
 nu en stor mängd af sådane slags usle Må-
 stare fattige och oförmögne, äro tillätne,
 och flere genom hwad wägar och konstler the
 kunna, ännu trånga sig ther til, och til-
 standet för them är enahanda, och the
 magra ibland them, måste swälga up the
 fetare, thet är: hindra och utfladda hwar-
 annan; Så bör ingen eftertänksam för-
 undra sig öfwer Skrå-Wahrornes ringa
 godhet och dyra kjøp. The kunna i sådant
 förwändt tilstånd hwarken med trug eller
 bön, hwarken med Fri-Måsterskap eller
 Taxor, någonsin blifwa bättre: Intet
 kunna Städernes Inwånare förökas, och
 intet kan thet Allmänna styrkas, intet kun-
 na the Löntagande få godt kjøp och godt
 Gods til sine behof. Och thesutom måste
 för nu och framtid, på thet sättet Cronan,
 Staden och Prästen alla tre lida och få li-
 tet, eller intet, ther man likwål på thet
 förbättrade sättet, fingo ansenligt Tilskott

af the laglige wålbehåldne Måstare, och en summa sammanlagd af the i Staden fringomböende och under berörde lagfredade Måsterier arbetande Hushåld, så wida eljest många Bäckar små plåga gjöra en stor Å.

§. 11. Jag medgifwer gjerna, at i anseende til the handteringars och Måringars olika egenstaper, som hos oss under Skåerne råtnas, åtskillige låra wara, hwilkas drift, efter thetta sammanhang icke så lätt, och en del alsintet, låter sig fortsättas. I synnerhet the slag af them, som af then beskaffenhet äro, at hela Tilwårkningen består af et enda handlag, eller stycke, som til exempel: Bryggare, Linslagare, Bagare, o. s. w. Men så kan likwål icke nekas, at ju icke thesmindre, then satsen alltid står fast och orubbad, om antalet och Nummern af laglige Måstare i hwar Ort för sig, at thet bör begripit wara under thetta sammanhang, så at theras mängd och myckenhet, (se 9. §.) bör inskränkas eller minsas, och theras gemene arbetare themot fördras, (se 8. §.) fast icke genom flyttning utur huset til ströningom boende i Staden, (se 10. §.) Dock likwål til så mycket mer arbetsfolk eller Personer hos et wist sådant uti Måsterie slutit Gille, som tilförende sött sin utkomst uti en oändlighet

het Ambets-bröder, eller Måstare för egen räkning, the the lefwat på sätt och wis, som förut anført är.

§. 12. Men om ändteligen nu wid Skråerne en sådan förbättring innom them skulle widtagas; Så möter ändå en skadande olägenhet utom them, som åfwenwål trångar och skadar Manufacturerne på lika sätt, och förthyenstul kräfwer nödwändig ändring, så framt the någonsin skola kunna hinna i stånd, at gifwa godt Gods, och godt kjøp på sina Wahrer. Thet är icke allena Landtmans helfärdige slögdandet, och olaga enskylte arbeten, samt en öfwerflöddig Måstare-ökning, som hindra Skråernes och åfwen Fabriquernes wälstånd, utan jemwål är thet en allmänt tillåten frihet för Krigsfolket, Ryttare, Soldater och Båtsmän, med flere, så tjenstgörande, som föras skedade, at få för sig sielfwa, eller för egen räkning idka Handwark, och til salu helforfärdiga Slögde = Wahrer. Et sådant intrång på them, som uti behörig ordning skola drifwa sine handteringar, och thymedelst nära och folkföröka Städerne, grunden til Landtskiötslens bättre upbrukande, måste ju motwårka både enskylt och allmän förkofring, i ty thet gör, at ingenthera wid Handtwärkerierne kan förkofras, utan magtlösheten blifwer gemensam,

(se 9. §.)

(se o. s.). Ammorlunda förhålles i Utrikes Orter, thet Slögder florera, och man har hos them alla, se man bara först på Preußen och Brandenburg, funnit en jemwigt (*) häruti, så at Krigsfolket, Handtwärkerierne och thet allmänna tillika alla tre,

(*) The som äre tjenstgjörande hafwa frihet, emellan wothåldningen, eller tå the icke äre commenderade, at arbeta Handtwärkerie, ehwad the lärdt, eller hafwa håg och böjelse til; Men ingalunda på annat sätt wid straff, än hos the laglige Mästare och Idkare för redbar betalning, antingen som Gesaller eller Läringar efter theas skicklighet. Och the förastkedade så mycket mindre på annat sätt något låf och tilstånd, hwarken i Städer eller på Landsbygden, at besatta sig med et arbete och affalu för egen räkning, som efter Lag och billighet tilhörer androm. Then inbillade winst för en Soldat wid sielf-försäljandet af sit arbete, förwandlas til en réel, tå han utan lopp och tids försummelse, af en Idkare sorglöst förtjenar dubbelt. Härigenom förtjenar altså Krigsfolket redbar arbetslön til hjelp i underhållet; Handtwärkerierne få tilgång på mycket arbetsfolk, orsaken til Wahrans goda kjøp, duglighet och mångd; Städerne få en drågtig rörelse, blifwande i stånd at inkjøpa och twål betala alt hwad Landmannen har at sälja; Cronan får inkomst genom Acciser och afgifter, som Handtwärks-folkhoppen betalar; Städernes och Prästernes Rättigheter ökas mycket mer, och thet Allmänna tilflyter i Rulleringen en gemensam riktande nytta.

tre, liksom förente, vinna fördelar uti et odelt Interesse. Thet kan altså ingalunda hos oss, mindre än hos andra, i thetta måhl wara omöjeligt, at gjöra en Lag och Inrättning, som en så förträffelig nytta, som Städernes upkomst wara må, skulle åstadkomma. I medlertid kan ju icke nekas, at theri ligger en obillighet, när Skrå- och Hall-slögds Idkare, såsom Städernes Borgare, för theras Handtwärk böra the allmänne och enskylte Utlagor betala; Men these wara för all ting aldeles frie, som tilfoga them alla hinder och intrång. Wi klaga öfwer våra Städers ringa tilstånd, men huru kunna the blifwa bättre på sådant sätt? och huru kan Landthus-håldningen i allmänhet blifwa bättre, så länge icke Städerna äre annorlunda? (se 4. Cap. 6. §.)

§. 13. Gemförbrukningen, eller vårt eget Lands inrikes, eller enskylta behof, har wäl wid anläggningen af Handtwärker haft sin skälige och största ordsak; och må förthenskul the första Instiftare ursäktas; Men Esterträdarne hafwa alsingen ursäkt, som hwarken af thet uppenbara inrikes tilståndet, eller af en sund uträkning och omtanka, och icke heller af andra Länders exempel och anstalter, hafwa bemödat sig och sörgt för Skrå- och Handtwärkerie-

ferie: Wahrons utförkel til främmande Orter. En underlåtenhet så gammal och så stor, har irritat sig, äfwen i Förnamas och flokas begrep, för at the hålla thet däraktigt, tala om export af sådant slag. Thesto wårre är thet, at så menige Man öfwerwunnen til tro och bifall af en lära, som tyeras Förman mistro och oftast begabba; hwilket äfwen i min tid, jag har erfårit, som wid nog allmänna tilfällen thenna angelägenheten förestålt. Jtte theß mindre blifwer thet sant, at wåra Förfäder hafwa försummat en Artikel så stor, som ödesmålen och Städernes bestaffenhet ännu wittna; hwilket ämne os nu och efterkommanderne åligger, at utarbete, under förwifning, at trägenhet gifwer seger.

§. 14. Thenna affigt och åtnöje med Handtwärkeriernes inrättning allenast til egen nödorstig Landsförbrukning, utan tanka på export theraf til andra Länder, then har wiserligen försatt them i et magert och betryckt tilstånd, emot andra Rikens. Och så en oändelig Måsterökning, men Gesällers och Arbetares inkränknig, (se 9. §.) på thenne grund blifwit för god erkänd, såsom et träffeligt hjelpmedel, til Strå-Wahrones fullkomlighet; så bör man ej undra på, at alla förslagen hafwa fråstgångswis uträttat ingen ting til godo,
men

men mycket til saknad och skada. Theremot är klart at se, hwad rymd och Näring för Handtwärkerierne woro, när theras tilwårkningar skulle sökas af Köpmån, at brukas i utrikes handel? hwad tilgång af Guds, tilgång på snålt arbetsfolk, och Wahornes goda köp, tå för inrikes bruket af sig sielstt wille falla? Skola nu altså Handtwärkerierne hos oss någonsin hinna til högd, så bör nödvändigt utföras then theraf til utrikes Orter blifwa hufvudmedlet. Then inwånning eller förfaseligga swårighet, som okunnighet och Dolka håremot upreser, och, när wälden fattas, söker med förkraftligt löje utur förnämer Don, at förswara; Then bör intet göras oss twehugne i en sak, som har så mycket at betyda, och som kan försäkra Dillet, om en framdeles gansta stor fördel och styrka.

§. 15. Ingen må wid thetta tilfället tänka, at man wil predika omöjeligheter, mindre inbilla folk, som en Lård Man har sagt, at våra Björkar skola bära Mustat, om man får sitta stilla wid Roten och tappa Lata; Nej! hwarcken thet ena, eller andra. At förswara möjeligheten af alla våra Handtwärkare-Wahorns, eller Stråarbetens bortförsel och Utomlands affalu i gemen, utan at göra riktig åtskilnad, thet wille blifwa orimligt; Men at bewisa

göra

gjörligheten med en god del, thet tror jag blifwer bättre ansedt. Om man wil betrakta Koppar = Bleck = och Messings = slag = rie; Så äre the naturligast, at bringa til utförsel, efter rå Materien är wår egen. Många slags små Smiden sammaledes, ty bästa Järn och tjenligt Stål, är wårt eget. Utskillige slags Gjutrier, til hwilka Metallen hos oss fins, äre förwisso the = til lämpelige. Sämste = arbeten af Ekin och Hudar, (*) Trå = arbeten och Snickerier med mer. Hwaremot sådane, som til in = rikes

(*) Uppenbart bewis, om möjligheten, at utföra Skrä = slögder, har man af Hanskrakare hos oss, med theas tilwårkningar. Klippings = Hanskar, som först i Skånska Städerna, och sedan fleres stads göras, gå ut til främmande och äre begär = lige både i Engeland och Frankrike. Thet är märkeligit, at Skinnen oftast hämtas utifrån; men beredas här, och tilwårkas theaf Klippings = Hanskar til utförsel: et klart bewis, at then Slögden är fullkomlig, och kunde bli mer, om 1:o bättre ordning wid Skräet sjelft, och 2:do bättre politie af handlandes plikt, tilkommo; Jcke thes mindre, och efter Wahran af sig sjelf redan har blifwit exportabel, så hörde man aldrig någon klagan öfwer Klippings = Hanskars odug = lighet eller dyrhet: En sanning som är solklar. Samma sak är ock med Rhenskins arbeten, Hand = skar, Gehång, Jagtremmar &c. som gå ut, och äre begärlige, så at ock et wist Kongeligt Hoff

rikes behofwet ensamt förblifwa, låra wara Stråddare, Glasmåstare, Målare, Murare, med flera, hwilka Handwårkerier af then beskaffenhet äro, at the icke annorlunda, än som tjenste-arbeten til Inwånarnes förnödenhet kunna anses.

§. 16. Ehuru olift thetta torde hos en och annan förefalla, så kan thet likwål med tiden på thet sättet blifwa gjörligt. Thertil äre twenne besynnerlige medel, utom then nödwändig förbättring af sielfwa Strået, (se 10. §.) som förut är anfördt. Först måste våra Handlande, så på in- som utrikes Orter i synnerhet, ehwad utwågar thertil måge upfinnas, bewefas och inledas, at blifwa Arbetens afnåmare och åfwenwål Handwårkeriernes Förläggare, så at Måstarne slippa then hindrande omsorg, som handel och debitering them nu förordsafta, hwilken delar och förstingrar theras hug och sinnen, at saknaden synes i Tilwårk-

§ 2

wårk-

nåra intil oss, wid thes Jagt-parader, och eljest altid betjenar sig af these här gjorde Strå-slögder; Hwilket arbete, så wida Rhenshuds handelen kunde göras ensam för oss, om the Handlande häruti ingingo, skulle blifwa en god och indrågtig Export. Men sådant och många dylika Speculationer, blifwa beklageligen föraktade och oförsökte, i ty man wil likna Magneten, och fastna endast wid Järnstången.

wärkningen på flere än et sätt. Sedan är thet oumgångeligt, at Publicum gifwer upmuntring, eller premier för Wäbrän, som til affsalu utomlands bortföres, jemte frihet för all Tull och Umgäld, på thet försälgnings-priset emot andra Länder, må kunna hålla Marknad, och folk bewekas med thenne utförsel, at göra slitige försök. Härjemte kunde ännu flere bidragande medel nämnas; Men thesa äro the förnämste, utom hwilka ingen ting i saken kan winnas. Och är onödigt beswara thet inkast, om Publici Penningar, som til premier allan tid skulle upgå; Ty en och hwar flot wet förut, at betrakta them, såsom et utsäde innom oss, at indraga för våra arbeten, medel och styrka från andra Länder.

§. 17. Besiktning och Stämpling af Handwårkerie, eller Skrå-Wåhrorne, är en punct, som lårer wara nödig. Thet är wål sant, at hwar och en Måstare sielf bör wara mohn om, at få godt Guds. Men Publicum wil för thes säkerhet, också hafwa therwid något at såja. Och thet torde bifallas, at om från lång tid tilbakas, man hade låtit these arbeten undergå riktig besiktning, på hwad tilråckligt sätt thet också kunnat; Så hade Wåhrorne wårkeligen fått en bättre beskaffenhet. Och när
inga

inga andra, än fullkomligt goda, hade blifwit stämplade; Så kunde Publicum haft en rättelse, hwarest i handel och inköp man hade varit förwiskad. Nu är wäl sant, at några Strå-Ambeter, låta sine emellan bese och stämpla sine Arbeten, som Guld-smeder (*), Tenggutare och flere; Men the Stråer äro likwäl få, som thet görä; alla the öfriga bry sig aldrig therom. Så måste man ock anse then besittning för otillräckelig, som Ambets-Bröderne sine emellan hålla; Ty någon thepå förständig å Publici wägnar, borde altid wara tillstådes med. Och förutan flere skäl til thenne besittnings och stämpnings nödwändighet och nytta, så är, at Höga Regeringen, genom wärdet och upteknigen theraf, må ärligen kunna weta til hwad quantum these arbeten sig bestiga, hwilket blifwer en säker grund til åtskillige anmärkningar för thet Allmänna, så wäl wid Stråmästeriernes

F 3

(*) Här om är nu mera något wist förordnat, genom Kongl. Maj:ts Nådige Stadga om Controll-wärket, af den 7. Decembr. 1752, hwilket dock intet sig längre sträcker, än til Guld, Silfwer och Tenn. Därändes man af tiden finna, huruvida flere kunna på något sätt Controlleras? hwilket efter thet bruk, som wid Hallrätterne nyttjas, torde blifwa thet bästa, såkraste och minst kostsamma.

Hushåldning, som wid Råntors och Utlagors beräkande. Här af kan slutas, hwad omwifet och skada man haft i thesse wigtiga måhl, och har ännu, när thenne författning blifwit underlåten, och thet är utan twifwel en ordsak, at Skräerne sielfwe i brist här af, så oförmårkt, mycket hafwa kommit til korta, och at the stå sig sielfwe i huset, om thenne angelägenhet af them, längre wil bestridas.

§. 18. Nu, som i stöd af hwad anført blifwit, ingen man af insigt mer, lærer wilja neka möjligheten af en stor del Skräslögders utförsel; Men som thenna angelägenheten ännu intet med alfwär och ifwer är worden understödd; Så måste thet iu blifwa wederbörandes plikt, at angripa saken med mera håg och eftertryck. Thet bör intet få stadna wid manstarka och oliksinnade öfwerläggningar och widlyftiga up-teknelser, af folk, som bara hafwa god wilja, men föga uplysning och erfarenhet. Utan et mål af sådan dragande wigt måste syttas af Mån, hwilka hafwa bekanta Wettenskaper i thesse Ding, och hafwa i sielfwa wärket wisat uppenbara prof af theras erfarenhet, och renhet ifrån smutsig egenmytta. Begynnelsen til et sådani nödwändig wärk, bör grunda sig (se 3. Cap. 8. §.) på en undersökning, om hwilka Skrä-

Slög-

slögder, (se 14. §.) kunna wärfeligen til utförfel befordras, och hwilka intet? Efter thenne faststälte åtskilnad böra och genast the medel och wågar blifwa banade, som leda the förra til möjeligheten och försöken. Så oundwifeligt sedan, som the til utförfel beforderlige slags Skrå = slögder behöfwer allmänt biträde och påkostnad, rätt och tilböriligen tillämpat och användt; så noga böra och the öfrige för enskilda hemma-brukningen blifwa reglerade och satte innom säkerhets gränstor, för inbrätt, hwilka åro: Måsterökning, Srimåsterstap, Justerie, mångslög, polypolie, klåperie och annan oreda.

§. 19. Ibland alt annat wid Skråernes förbättring, är thet en nödig omständighet, at then del af Rättegång, som hörer til arbetsfolkets styrande, tillika med then Politie och Oeconomie, som hithörer, blifwer wäl inrättad, så kort och nått, at all omgång och widlyftighet må förekommas. Och i synnerhet böra the, som för laglige Måstare erkände blifwa, sättas i stånd, at kunna bibehålla myndigheten öfwer theas Förlags-Måstare, Wårkmåstare, Gesäller, Läringar och andra Arbeta-re. Och som bekant är, at hos oss thet sjelfswäld, som gemene arbetande hopen öfwar, mer och mer tiltager, hwilket är et dödeligit hinder i Slögdemål, och war-

der tyetta sielfswåld ofta af wederbörande, genom fingren sedt och tålt. Ty är ganska angelågit, at wid Skrå-Ordningens förnyande, (se 8. §.) sådane mått och förbehåld införas, som för all ting bidragande kunna wara, at hålla arbetsfolket i styr, och at jemwål stadgas, om et godt stic emellan Idkarne, eller Hufwudmåtarne indördes, at the sielfwa icke måge kunna tilfoga hwarandra hinder och olågenhet i Handteringen, eller Skrå-slagdernes behöriga drift.

§. 20. Sålunda har man en wäg öpen och klar, hwarigenom hos oss Skrå- och Handtwårkerie = Wårhorne i alla slag, kunna bringas til fullkomlighet i tilgång, godhet och billigt pris. Woro någon, som en bättre wäg förstår och inser, han gör wål för thet Allmänna, om sådant til behörigt skårskådande upgifwes. Ty om jag uti något har felat, som kan wara möjligt nog; Så hoppas jag likwål hafwa upwåckt och retat andra, som kunna åga mer gåfwa och insigt, at tänka bättre, och dermed gagna wårt Samhälle. Et må man likwål ännu tillägga, at så mycket sig göra låter, för all tiug eftertraktas thet wiße Handtwårkerier, nedsättas i wiße Städer, som och kan ses af Kongl. Brefwet wid 9. §. i 1. Cap. sådane egenteligen,

gen, hwars arbeten, som sagt är, til utförjel framdeles gifwa hopp om sig. En intet allenast behöfves för hwart och et Handtwärf eller Hufvudskrå tjenlige orter, som thertil kunna wara beqwäma, utan det är thet en afgjord sak, at bäst trifwas sådane handteringar, hwarest the tilsammans bo, at kunna förenade med hwarandra låra, upfinna och förbättra hwad som til theras inrättningar, besparingar och arbetsfätt må höra; hwarförutan then fördelen af Rörelse och Inrikes handel på sådant wis, blifwer större.

III. CAPITEL.

Hall-Slögder.

S. I.

Slögder kallas i gemen alle thet handarbete, som Städerne plåga gjöra til försälgning. Men i synnerhet blifwa these Slögder och arbeten delte i twenne Gillen eller Samhällen. Thet förre är afhandlat i thet Capitel, om Skrå. Thet sednare kommer nu i betraktande. Under thet namnet Gall, begripas alla Manufacturer, Fabriquer och hwad them tilhörer. Emellan these Gillen eller Samhällen är en wärfelig skilnad, som lårer wara allmänt bekant;

bekant; hwilken lifwål i andra Länder,
 ther Slögder florera, icke igenkännes så
 egenteligen, som på wisa ställen i Tysk-
 land, (hwarom i 2. Cap. 2. 3. S. S.) ta-
 las, och om Slögdernes tilstånd, samt hu-
 ru the från Tyskland hafwa kommit til
 Sverige. Nu lika som åtskillige Regerin-
 gar ther i Landet, när the jemte thesas
 gamla Skräer, också hafwa welat inträtta
 Manufacturer, så wid tilfalle befunnit utaf
 the förra Skrå-Tnrättningars beskaffenhet
 stora hinder, och therföre blifwit nödgade,
 at utfinna någon wäg, huruledes thesse in-
 rotade misbruk och hinder måtte beqwäm-
 ligen kunna undanrödjias; Altså ock wi,
 så man i thenne tid alswarligt wille in-
 rätta Manufacturer, så blef ock lika dum-
 gångligt, at uprätta et annat Reglement
 eller wägledning, hwarefter thesse nya Slög-
 dewärk, utan at warda hindrade af be-
 målte hos oss i gång bragte Skråers äldre
 Tnrättning, kunde styras och regeras. Och
 som Skråordningen så war, ännu år och
 bör wara Lagen för the så kallade Umbe-
 ter, eller gamla Handtwärkerier. Altså
 war nödigt, för ofwansagde orsak, at en
 ny och tillämpad Lag för Manufacturerne
 och thesas Handtwärkerier uprättades,
 hwilken således blef Hall-Ordningen; hwar-
 af på thet sättet, när bägge thesse Willen
 och

och theras Ordningar jemföras och betrak-
tas, så kan hwar och en tänkande Läsare,
snart finna olifheten, eller åtskilnaden emellan
them bågge, och i följe theras låt-
teligen weta, hwilka äre, Strå-Slögder,
och hwilka böra kallas Gall-Slögder.

§. 2. Egenkapen emellan these Gillen
eller Samhällen: Strå och Gall, utwisar
jemwål theras särskilte wäsende. Strå-
slögderne måge betraktas såsom enkla Handt-
wårkerier, för bättre begrep skul, och the
under Gallen hörande kunna i thet sinnet an-
ses såsom dubbla. Therföre måge the förre
wara enkla Slögder, at tilwårkningen icke
har så stor, kostbar och föränderlig omgång;
Men the sednare tilågnas dubbelheten ther-
före, at flere Måsterier wid theras Sats-
och Styckwårk, samt thertil hörande Ar-
betares åtskillighet, nödwändigst fordras
til fullbordandet, eller helfärdigandet af
theras Wårhor. Hade nu våra Gorfäder
wid handslögders första början hos oss in-
bragt Folk och Wettenskaperne utur the Or-
ter, (se 2. Cap. 2. §.) ther icke Stråer in-
kommit; Så är troligit, at wi nu hade
wunnit långt mera framsteg. Men som
thetta har blifwit twårt om redan fordom-
dags tilstålt, nemligen från then sidan af
Tyskland, ther Stråernes misbruk fått
öfwerhand; Så fordras ock nu mera be-
svår,

swår, når Sløgders båttere Inrättningar i Landet skola företagas, som kunna rätteligen förkofras och i längd af tid hafwa bestånd, och böra altså these omständigheter wara bekante, och man måste jemwål thes efter nu rätta anstalterne så warsamt och klokt, at icke igenom förblandning och oröda, handteringarue mislyckas, samt mycken möda och kåstnad fåsångt torde gå bort, och äntå intet mer, än twiswelsmål, om affigten ernås. Och som nu, mera tid, arbete och utgift upgådt til wåra Hall-Sløgders inrättning, än man efteråt finner hafwa bort gå; Så lämnas til betänkande, om icke orsaken har kunnat til en del wara then, at man icke så noga i förstone kunnat gjöra thenne åtskilnad, och rätteligen grunda Inrättningarnes anläggning och drift.

§. 3. Så store och Namnkunnoge Män, som lefde i Kong GUSTAV ERSONS och Kong GUSTAV ADOLPHS tid, och så stora och dråpeliga ting the uträttade; Så måttelig insigt tyckes likwål, at the haft för Sløgders förträffliga nytta. Såja wi, at the och andre näst efter them, thet mycket wål wiste, så är thet et höfligt smickrerie; Ty en underlåtenhet af fastgrundade Inrättningar är alt för öswertnygelig. Alldrig har then Swånfska Nationen haft större kund-

kundskap här om, än wid thenne närwarande tid, och icke heller hafwa Hall-Slögder någonsin warit så långt bragte, som the nu äro, ehuru stor ofullkomlighet ännu liksom wäl trycker of. Wi börja nu först at känna och smaka theas nytta, och the med blifwer mången så hetsig, at han wil inträtta all ting, på alla ställen, om thet woro möjligit. Men liksom wälartade Barns wilja står tilreds för alt thet godt är; men Föräldrarne böra dela och anwisa them til gjöremålen; Altså Inwånarne böra nöja och rätta sig wid Slögde-Inrättningen, så wäl, som i alt annat, efter then föreskrift, eller riktiga utstafning, som Höga Öfwerheten them gifwer. Skulle en sådan noga utstafning eller fastställande Plan icke anses för nödig, utan Inwånarnes blinda wälwilja lemnas öpen Tengel; Så kan man wäl föreställa sig, hwad åndalyckt våra wackra begynnelse wille få. Then ena skulle fördärfwa then andra, intrång och ofog blifwa allmänne, til the ingen årlig och redlig Man mer af Slögde-Öfandets, såsom et Närings-fång, skulle kunna lefwa och bestå. I thenne närwarande tid är förthensful högnödig, at man betraktar Slögdernes tilstånd, och sätter Bomar för thet orediga läpp, som kan föra them nu, som flere gånger i Sverige,

til

til en snar undergång. Aldrig kunna Slögde-wärk löpa större fara för irring och obestånd, än om thesas inrättning och styrsel skulle få ankomma, dels uppå Inwånarnes enskylta behag, och dels på Ambetsmäns Tycke, eller gisning. Jag tycker i dag så, i morgon så, och i öfvermorgon helt annorlunda; hwad begynsats, hwad grund och fäste, och hwad frukt och nytta, skulle på thet sättet kunna wäntas? Thersföre wil thet wara härwid en wiß Plan til rättelse, på thet många Wärl, mycken kostnad, möda och mycket oskyldigt folk i Samhället, icke måge huller ombuller fullbyttara.

§. 4. När alt war mörker, och ingen dag syntes, (se I. Cap. 6. §.) kunde man intet gjöra stor uträkning på lysande Wärl och Jurättningar. Thet war i förstone, om jag så kan tala, et lossligt bedrägerie, at få folk til wägs med Manufacturer; Och thet är nu, och blifwer framdeles än mer, Sveriges förträffeliga nytta, at så mycket hederligt och Förnämt Folk så wille låta sig öfwertalas, at gå therin, som wisserligen trodde sig, at dermed winna Interesse för sina Penningar. Men måste alt intil 20 à 30 åhr efteråt finna sig likwål blått hafwa riktat thet Almänna, och icke sig sjelfwa. Om nu thesse goda Patrioter
 efter.

efteråt, när Hallslögderne igenom the-
 ras Gæbrytning mera hafwa kommit sig före,
 så skulle förolämpas och bringas i mistning
 af alt the-
 ras hopp; Ho kan gilla at sådant
 woro råttträdigt? Likwål och i brist af
 behörig Plan och förnuftig Hushåldning;
 Så måste thenne obilligheten inträffa. Och
 jag lemnar til Läsaren, som torde wara
 kännare af vårt Slögde-wäsende, at sielf
 eftersinna på hwad swigtande stolpar then-
 na swaga Byggningen står. Mig är wål
 befant, at the Fabriqueurer, som här i
 Riket lefde then tid, så ingen Manufactur-
 Fond war til, och icke många Förbuder på
 Utrikes Wahran ännu war gjord, neml.
 emellan 1690 och 1700, blefwo ändå helt
 rike och förmodgne Män; hwaremot ingen
 ses hafwa kommit sig så före på then tid,
 emellan 1724 och 1754, 10 åhr så mot 30,
 nu, ånskjönt Landthjelp Manufactur Fond,
 algemena Förbuder på Utrikes Kramet,
 goda Friheter och hårliga Författningar
 hafwa tilkommit. Och ännu i thenne stund
 ho kan säja, hwilken then är, som hos oss
 genom Hall-Slögderne (*) har blifwit rik
 och wålmaående? Idkarne åto, drucko, flåd-
 de

(*) Här under förstås icke Säck-Bruken och To-
 baks-Spinnerier, som (i:o, hafwa ganska litet
 folk, at förja före wid the-
 ras ansenliga Tiltwärt.

de sig twål och hade nöjen, så mera och öfwerflödigare, än som nu. Thet måste altså wärkeligen hafwa sina rätta och riktiga andra orsaker, hwarföre Slögde-Jödarne wid thenne tid se så litet ljus i uppenbara Solstenet? (Se 1. Cap. 10. 11. 12. § §. dito 2. Cap. 5. §. &c. så finnes Gåtan upplöst.)

§. 5. Thet war redan år 1732 så iag, som en tid förut med Manufacturer hade at bestyra, nogsam af erfarenhet fant omöjligheten för Slögders upkomst på then fot tillställningen så war. Landthjelp, 5 procent och hela Allingsåhs, tillika med BarnEngen, Weduwåg, Flor och alt thet andra, som likwål redan tilgjordt war, wille genom oreda och brist af behörig Inrättningss-

ningar, och (2:o, hafwa liten omgång och säker uträkning, utan åfventyr wid theas stora Tillwårknings-summa, samt (3:o, hafwa alla the förmåner, som Wåfwerierne; Men undgå likwål både Gallbesigt och Stämpling af theas Tillwårkningar. Och (4:o, hafwa then förmån, at theas Wahror finna en qwickare debit, och behöfwas af hwar Man hög och låg. These Jödarre torde kanske någon enkom här eller thet wara wålmående; Dock med förbehåld, at man likwål wet, thet alla af them som i gädt tilstånd äre, the hafwa ock andra Jödkrokar therjemte, som befordra theas wålstånd.

nings ordning lifafult efterhand förfalla. Jag hade then lyckan samma år i Junio wid tilfälle, sådant på behörig ort omständeligen at föreställa. Men som thet ansågs för intet, så kunde ock ingen atgiärd förwäntas. Någon tid therefter, wid lika tilfälle, förestältes å ny i samma Rum, huru nödigt woro, at the gamla 1668 års Handtwärks-hus Privilegier måtte förnyas och en tillämpelig ordning göras, hwar- efter Manufactur wäsendet i gemen borde regeras och styras. Men också thetta blef til intet. Swad blef altså annat til gjöra, än at the få Idkare ta i Riket woro, fingo i mörker draga Lasset, och tåla tiden, så godt man kunde, i dagelig strid med otalige hinder, besvär och sielsswäld hos arbets-folket. Hade nu thetta tilstånd på sådant oredigt sätt länge förblifwit; Så hade ock aldrig några Slögder hos oss kunnat komma längre, fast mindre tilwäxa och florera. I medlertid och förmedelst ouphörlige föreställningar och bewetelser, tiltog lifwål hos Folk, så högre som lägre, et ganska godt wälbehag för these Inrättningar och flere af them wägade så wäl, som Publicum sjelst, sine Capitaler thertil. Men hwilken af allasammans war, som behörigen wille tänka och föreslå sådane fasta och rätt grundade wägar och medel, som kunde

gjöra them wåxande, ordentlige och beståndige?

§. 6. Wid 1738 års Riksdag, uppå frågit bearbetande, biträdt af the fleste Fabriqs-Edkare, togo Rikssens Höglofl. Ständer omedelbart före thenne angelägenheten, them hafwa Efterkommanderne at tacka för dmsint bepröfwande och kraftigt beslut til sådane wågar och medel, som hafwa befordrat Manufacturernes upkomst. Och på then grund, som då lades, hafwa Slögder i gemen så wida, som the hit intil komne åro, upbragte blifwit. En ej allenast beslöts, at the omtalte 1668 års Handt-wärkshus Privilegier, (se I. Cap. 8. §.) skulle förnyas, som the nu i bruk warande 1739 åhrs almånna Kongl. Manufactur Privilegierne innehålla, och at en alman ordning för Manufactur Wäsendet skulle författas, som then 1739 utfärdade Kongl. Hall-Ordnigen förmåler, utan ock bewiljades och faststältes åtskillige flere starka författningar til Slögdernes uprättelse, jemte Rikssens Ständers af sig sielfwe godt befundne Almånna Förbud på bruk- och nyttjandet af större delen Utländska Kram-Wahror. These bägge Hufwud-Författningar, neml. Kongl. Manufactur-Privilegierne och Kongl. Hall-Ord-

nin-

ningen, (*) gåfwo således upmuntring och underrättelse på hwad sätt och med hwad säkerhet Hall = Slögderne kunde inrättas och drifwas, så at hwarken Strå- eller Hall, som dock äre hel särskilte Wärf, icke skulle wara hwarandra til hinder och förfång.

§ 2

Thetta

(*) Wid Riksdagen år 1734 tillsyrkte jag Salander flere Manufactur Jöfare, at med mig begära en ny Ordning, eller Factorie = Rätt för Manufacturerne, som fick hos Riksfens Ständer almant bifall. Och ändock jag straxt theruppå utarbetade sjelfwa sättet til hela theß innehåll, som Kongl. Hall = Ordningen af then 21 Maji 1739, nu innehåller; likwål möttes thetta arbetet med idel onyttige inkast och häcklingar, til theß Riksfens Ständer, äftven omedelbart, på 1738 års Riksdag, besloto at thetta Wärfet genast skulle inrättas, hwilket alt sedan med then nytta har blifwit brukat, som almant är kunnigt. Theßlikes wid thenne för Slögder oförlifnelige Riksdag, hade jag then lyckan (se Anmärkningen wid I. Cap. 8. §.) at upgifwa åtskillige wägar och medel, til Swenska Manufacturers besordring, som alla med ynnest uptogos, samt genom författningar til wärfställighet blefwo beslutne, hwarpå en hel Förteckning kunde införas, om så woro nödigt; Men behöfs icke, efter wederbörande förut hafwa sig thet noggsamt bekant. Men likwål hade Salander ingen del i thet förslag, som wiså affigtige gjorde, om Manufactur = Wärfornes pantsättande på Salalen, mot tresierdelars undsäende på län. Här om och åtskilligt mer, kan läsas I. Cap. 7. §.

Thetta gaf Inhemskt och Utländskt Folk anledning, at så helt andra och bättre tankar om Slögders upkomst och bestånd i Swea Rike. Och hade straxt then goda wårkan, at flere Fokare tilökades och främmande Arbetare infommo, samt nya och ansenliga Tilwårkningar gjordes, som Rikens Ständer Riksdagen therpå år 1741. med stort nöje förnummo, och therföre, til widare befordring, högpriseligen ansågo.

§. 7. Således, och enår nu omsider Inwånarne almänneligen til Hall-Slögders uprättande blifwit kallade, och jemwäl både hug och wilja hos många af them til sielfwa försöken bewekte; Så förökade sig inrättningarne, mer och mer, (se I. Cap. 6. §.) hwartil the under stora Interessentstaper genom Lätters tagande och tilskätters gjörande först anlagde och med otrolig swårighet i gång bragte Wårk, gästwo them androm god anledning. Möda, kostnad och förlust kunde för thesse sednare icke blifwa hälften så stor, som för the första Begynnare; Men likwäl woro the lika delaktige i alt ljufft, och i alla Rättigheter, som the och ännu äro, och wara böra. Dock wil thet följa af sig sielft, at nu mera en nogråfnad och närmare Wäg eller Hushållning, (se 3. §.) bör wägleda thesse och flere ännu til.

tilkommande, at icke oreda må hindra och fördärfwa them inbördes. Til hwilken wägledelse förberörde Kongl. Manufactur Privilegier också gifwa full anledning i 27. §. så wäl som flere sedermera utfärdade Kongl. Författningar. Hwarförutan man och finner af Kongl. Brefwet, (se I. Cap. 9. §.) at en sådan wis Wäg, eller wägledelse åfwen fordom warit påtänkt, fast icke wärkstald. Men thet är et stort hinder och åfwen tyremot Hall-Slögders rätta befordring, at at man ingenstädes wil weta af en sådan Regelbunden utstafning: Många wilja anlägga Wärf efter eget behag, utan at i att taga Landskap och Städer, Inrättningarnes egenkap, Capital och styrka, kundskap och insigt, Folk och Arbetare, Förkjooper och Intrånger, andras Rätt och flere omsändigheter, hwaraf ju intet annat än oreda och fördärf skulle följa, om högre magt med ordning i thetta mål skulle uteblifwa. Och ehuru man af Skräernes tilstånd, med theras mångtalige, men på Arbetare bristande Måsterkap, såsom orsaken hos them til dyrt och ofullkomligt Gods, (se 2. Cap.) skulle finna och befara, at lika grund och ordsak, wille gifwa lika påföljd och wärkan, nemligen dyra och ofullkomliga Hallslögder; Likwäl alt härtills sådant oaktadt, förblifwer therwid, som i I. Cap. förmåles.

§. 8. Wid någon sådan Wäg, eller wis och ständig wägledning til wåra Hallslögders befordran, så fordras straxt, at man gör en noگا åtskilnad emellan Wäror, (1:o som nu, eller framdeles kunna gifwa hopp om sig til utförsel, och (2:o them, som icke kunna komma längre, än til war enskitta hemma förbrukning. Härefter har man tilfälle och säkerhet, at lämpa the bidragande författningar. Om utwidning af the förra uti wisa thertil tjenlige Städer blifwer nödig efter affättningens tilwärt; Så blifwer en trångre jämfning oumgångelig för the sednare. Wil man på ingenthera af these åtskildnader akta, utan oförset blanda hwart om annat, så måste bägge blifwa bortskämde. Men wil man hafwa Slagder up, och tänker framdeles genom them af Utlänningar något förtjena; Så blifwer then delen, som til utförsel kan stiga, i ganska öm och angelågen sak, at betrakta. War enskitta hemförbrukning kan någorlunda draga sig fram, när Slögde-Inrättningar äro gjorde och wid makt hållas; Men utförslen, hålst ifrån oss, som bo i en vrå på Jordklotet, wil hafwa tillräckelig kunskap, omhwaran, drift och kåstnad til sine Befordrare. Och utan at wi tänka på en god del af wåra Slögders utförsel til andra Länder, så hwarken hinna the til

fullo

fullkomlighet, eller kunna wi för them ifrån främmande indraga någon winning til oss. Här om är handlat i 2. Cap. 14, 15. S. S. och likheten fins, therför behöfs icke på twenne ställen, at framdraga samma sak.

§. 9. DERNÄST är nödigt, at åfvensk en rättig åtskilnad gjöres wid Hallslögderne. (1:o Swilka äre Satswärt, eller af flere sårskilte Måster-Handtwärkerier sammanfogade, til en Wahras förfärdigande. Och (2:o Swilka äre Styckwärt, eller bestående af et enda Handtwärkerie, och en Idkare eller Måstare i sin Wärfstad, ther Wahran omedelbart gjöres hel färdig. Härefter får man straxt et annat begrep, om Slögders art och egenskap, som är nödigt för them, hwilka skola om thesse Naringars förkofring sluta och styras. The förre, som innefatta många omgångar, Inrättningar, och Förwandlingar, många slags sårskilte Måstare, Arbetare och Wärfnyger, många åfwenlyrer i tillwärfningen, o. s. w. The förre therför en mycket warsammare och mera bidragande publici skjöttsel och wård. The sednare, som dels äre tjenande och åfhängande wid the förre, och äre dels idkande Tillwärfare hwar för sig efter sin art, af sälgbare helfärdige Wahror; The behöfwa sammaledes en god hushållning, samt, at icke mångslögd och utfladderie them

them förderfwar. Med the förra och the sednare förstås härstädes allenast Jdfare; men aldeles intet Arbetare, om hwilkos wilfor och Rätt särstilt i Kongl. Hall-Ordningen förmåles. Wil man då nu häruti icke lida någon åtskillnad, utan tänka, at then ena är lika beskaffad, som then andra, och dermed låta the förra och sednare slags Jdfare, samt theras Måsterier och Arbetare, alla dansa efter en Pipa, upsätta Wärfstäder och arbeta til salu hwarom an; Så kommer man just så långt dermed, som the wid Byggnaden på Babels Torn. Et Gatswärt, fast än thertil fordras åtskillige flere behör, och mera swårighet, at uprätta och drifwa, har likwål i Tilwärfningen then förmon, at Wahran blifwer bättre och fortare gjord, samt solliakteligen til långt bättre köp. Styckwärdet altså, hwilka af then beskaffenhet finnas, at the på thetia förra sättet drifwas kunna, hwar til likwål största delen af them låra blifwa olämpelige, måge förthenstul, om the gitta, sådant ombyste gjerna undergå, hwilket på theras Slögder, skulle fullkomna både Wahra och bättre köp. Men om Jdrlags-Måstare, Wärfmåstare och ringare arbetare, genom onödige Tilstånds-bref för egen Räkning, som the falla, wilja rubba thenne redighet och fördärfwa altsammans,

ho kan få hjelpa? hwar blifwer få hoppet för hederligare Föräldrars sig öfande Barnhop, at genom upfödsel och Snillebragder för them röja vägen til wärdige Idkare, när the altid skola anses lika, och wid Man-na åren komma at stå i Rota med Dagskarlar?

§. 10. Widare kommer ock i betraktelse, at man bör noga weta the behof af hwar och en slags Hallslögd, som Rikets egen förbrukning, eller then inländska åtgången, årligen fordrar. Therwid äre äfwen twenne ting, at märka (1:o Et wist antal Menniskor, huru stort thet är i Landet, til sine kön, åldrar, och wilkor indelte? Och (2:o huru stort quantum, eller nödorst the samma af allahanda slags Slögder behöfwa? Här af får man anledning at sluta, huru långt utwidningen, eller förökningen, af hwar och en slags Slögd i sit wäsende, bör gå; hwilket är en nödig omständighet för medelvägen skul, ty om för litet Wahrer tilwärfas, så blifwer brist, och dyrhet följer therpå; Men tilwärfas för mycket, och åtgången stadnar, så ei allenast ligga these Rikets Capitaler orörlige och onyttige i upstaplade wandelbara Tilwärfningar, utan ock warda Slögde-Idkarne för-lågne, och theras Wärf eller Naringar för-därswade. Swaremot then stridande tanka

ej bör gälla, som en del hysa, at om thet almånna allenast kunde winna godt kjøp, så skulle ei skada, om någre, eller en hel hop enskylda Hushåld, Wårk och Folk gå öfwerånda; En sådan tanka lærer hwar och en råttsinnig finna wara gånsta obillig och gudlös, och kjøpet blir therföre sannerligen icke bättre, emedan händelser i handel icke fåsta prisen för altid, utan hward som händelsen på en kort tid nedslå skulle, thet uprefer sig på et sätt eller annat gemenligen straxt therefter, och oftast mycket högre, än förr; Så at intet säkrare och bättre kan wara för thet almånna, än the råtteligen tilkomne Jdkares bestånd, och en jemwigt i priset på Wahren, hwilka bägge angelågna ändamål riktigt erhållas, när ordning i alt tilböriligen gjöres och aftas.

§. II. Ännu förefaller en granlaga ting at märka, neml. Frihet til Fabriquers Inrättning, eller som thet almånt kallas: Privilegiens utfärdande. Therwid är at afta: (1:o Slutne och enskilde Frihets-Bref, eller Privilegia exclusiva, som wid plikt och Wahrens förlust utestånga alla andra. (2:o Öpne och almånne, eller Privilegia Ordinaria, hwaruti en och hwar, på behörigt sätt, kan få frihet at ingå. (3:o Tilfällige och på wis tid för någon, eller Privilegia

legia personalia, som ändas wid dödsfä-
 len, eller andra händelser. Och (4:0 Be-
 ständige och waraktige, eller Privilegia Re-
 alia, som hafwa fast ägendoms Rätt i alla
 laga fång och fördelar ewärdeligen. Sådane
 ne äre the rätta grunder til Hallslögders
 Inrättning; Men thet första slaget wid-
 följer et almant hat; Thet andra et almant
 misbruk; thet tredje har afwund; och thet
 fierde löper fähra för oreda. I hat; ty
 ingen wil gerna thertil samtyska, ehuru
 nödigt thet oftast kan wara för en Slögdes
 Inrättning och bestånd. I misbruk; ty
 wiljan är så öfwerflödige och onödige, at med
 tiden thet ena måste ofelbart fördärfwa thet
 andra. I afwund; ty man säger hwar-
 före skal then och then få sådan förmån,
 här äre ju flere wittre och wälförtjente Per-
 soner, och af bättre Stånd. Och i oreda;
 Ty wiljan söker til at öka och blanda, flyf-
 wa och flytta med Mätts och Reglors å
 sido sättande. Man lærer här af hushigen
 finna, at ehuru goda och riktiga these fyra
 grundwalor äro; Så kunde likwäl hela
 Slögde-Råringen råka i största åfwen-
 ty och obestånd, i fall at thet som wederbör,
 tte wid Privilegiens utfärdande rätteligen i
 akt tages. At blanda these fyra Grunder
 wid tilfällen hwarom annan, och icke war-
 samt handtera ämnet, är oförsvarligt och
 ofsjä

oskjäligt; En på thet sättet ställes then almånna goda Tro, Billighet och Rättwisfa å sido. Och the som the på litat, warda, erbarmeligen fördärswade, then ena af then andra, Fdkaren af Arbetaren. Således tilgår, så et upbyggt, wäl inrättat och fastsamt Satswärf therigenom förswagas och ödelägges, at the thertil hörige Måjtare, uti ehwad arbete wara må, få lof up-sätta Wärf för egen Räkning, eller få tilstånds-Bref, och kladda så länge til thess the förfalla sjelfwe, och hafwa tillika ruinerat Huswudwärfet. Swad upmuntring och säkerhet har en årlig bemedlad Man på thet sättet, at upbygga fasta och dyra Inrättningar, om lösa och öwärdige Arbetare, eller andra dylika, skola få lof at utkladda altsammans? Och således är thet intet någon ringa sak, at förakta och leka med Reglor wid Privilegiens utfärdande; En ej mindre är konst, at behålla, ån förwårswa Slögders Inrättning ibland oss: Och när Inwånarne, på åra och almån tro, åre upmuntrade och ingångne i thenne handtering med theras tid, ågendom, Barn och Anhörige, så at the ej kunna gå tillbaka, utan at tillika för alltid blifwa ruinerade; Så fordras sannerligen en klof och alswar-sam omhyran, (*) at hålla ordning i thet-
ta

(*) Thet är en stor irring, at tro Slögdernes ut-

ta och annat mer. Thet bör förthenstul
wara alla redlige Måns yttersta ögnemål,
at spana och utröna, hwärest gemwilja och
egen-

widgning och förkofran ther i bestå, at altid öka
Jdkare. Ty förutan alla andra grunder och skäl,
som i thenna Skrift theremot uplagde blifwit, så
är thet ju klart och handgripeligt, at händer och
arbets-folk icke therföre mera ökas, än förr: Till-
wårkningen twårt om blir mindre, i ty arbets-
folket skingras och tubbas från the äldre, til the
nyare Wærk, blifwa bortskämde, studsige och
owulige, hwaraf blir dyrt och elakt Gods. Och
när Mästarne under Fabriquerne, emot Kongl.
Maj:ts Nådige befallning af den 7 Januarii 1748.
så lof at upfatta Wærk för sig sjelstwa; Så sak-
nas äftwen theras händer i arbetet, ty the blifwa
för högsinte, och wilja härma Herrar, skada thes
med sig sjelstwa, the andre Jdkarne, och thet
almånna. Och man finner thesutom, at then olä-
genhet, som timar wår Utrikes handel, och wår
Järn-Bergslag, then lærer taga sine största Röt-
ter uti oredan af alt för många Jdkare öfwer
ämnets proportion. Och på lika sätt kunna
Slögderne skadas, til äfwentyrs aldeles fördär-
was. Et Exempel med Bokspån och Candis-
Lådor, som Riket altid köpt från Holsten. Thet-
ta Gods, eller Slögde, har alt sedan 1741 från
et Wærk i Halland blifwit som oftaft utfört och
sält utomlands. Men när Slögde-Jdkarens Mä-
stare bles sin Egen, ty man tänkte utwidga Fa-
briquen, så bles saken til intet och man bezynte
åter införa thetta Gods från Tyskland.

egenmytta framglisar, hvilka med theras sakwridning äre arffiender emot all menlös handtering, och emot Samhällets almännas bästa.

§. 12. Ytterligare är nödigt, at man icke oförsett tillsammans blandar allahanda slags, sins emellan hel olika, Hall-Slögder på en och samma ort, (se 2. Cap. 20. §.) hwarigenom thet ena wil hindra och förbrylla thet andra, som man i Stockholm för ögonen ser, ther så många Fabriquer af olika ämnen, och många flere än wara borde, tillåtes i hwart ämne för sig; Men alle behöfwa nog folk och arbetare i alt, så at Arbets-folket i gemen nödwändigt måste blifwa bortstämt, ty många behöfwa theras tjenst, som gör these sjelfswäldige i arbetet och dyrlegde, hwilket är orsaken til en dyr och elak Wahra. Och therföre är til at märka (1:o Landskapens naturlige förmoner til någon wis Slögds befordran bättre, än på annat ställe. (2:o, Städernes belågenhet til enskilte, eller wisatildelte Slögders Inrättning och drift, efter som Landskapet medgiftwer. (3:o Inwånarnes i Orterne lynne och böjelse, efter anledningen af theras upfostran och sedwänjor. (4:o Satswärf, (se 9. §.) eller Fabriquer af åtskillige Måsterier och widlyftig tilwärfnings-sätt, eller Arbets-ordning, som thet

thet fallas, behöfwa sine särskilte them till-
 slagne Städer, för en wis Materia, at ar-
 beta på. (5:o Små Städer in i Landet,
 eller så kallade Upstäder, kunna som oftast
 upkomma, när någon wis Huswud=Slög-
 der hos them uprättas. (6:o Alla gröfre slög-
 der, som gemenligen hafwa minsta Arbets-
 lönen, och the som mera skrymsel innefat-
 ta, kunna och hafwa bättre trefnad i Små
 Städerne, ther Lifemedlen, Hus, Pjus,
 Wed är lindrigare, och lefnads=sättet i Klä-
 der och annat långt sparligare. (7:o The
 kostbara och fina Tillwärfningar finna the-
 ras walgång i the större, och Stapel=Stä-
 der, i synnerhet, om rå Materien måste
 för them hämtas ifrån Utländska Orter.
 (8:o Wid the fläste Slögders placering,
 särdeles på Satswärf, fordras then no-
 genhet och aktning, huru thet må göras
 möjligt, at Landt=Almogen omkring,
 genom ämnen och half=slögdande, må
 bidra, hwaruppå Wahrans goda pris
 nödwändig följer, emedan ingen Stads-
 bo gitter emot Bonden hålla köp å the
 Slögder, som grofwa och ofullkomliga
 ämnes=arbeten äro, (se 1. Cap. 12. §.)
 eller af Almogens Hjon och qwinsfolk,
 wid thetas bistunder, samt Höst= och
 Winter=Mörnar, kunna förättas. (9:o
 Kostsamma Smättningar, sasom: Sats-
 wärf,

wärf, Beredningswärf, wiså Tienstewärf och dylika flere, måge icke anläggas flere, än nödige präfwas, emedan Capitalerne misbrukas, och the ej annat wärfå, än hindra och tränga hwarandra, så at intet the-
ra kan finna utkomst och hafwa bestånd.

§. 13. Nu ehuruwäl en så beströfwen ännu återstående Utstakning, eller Wäg-
delse icke härtills så noga har kunnat i akt-
tagas, som hädanefter likwäl nödwändigt
hör ske; Så hafwa dock en stor del Hall-
Slögder i följe af then förstbegynte Wäg
eller Ordning (se 6 och 7. § §.), som be-
stod i Kongl. Manufactur Privilegierna, och
Kongl. Hall-Ordningen, samt thewid hö-
rande Kongl. Författningar, blifwit in-
rättade, och sin tråffeliga nytta för thet
almåna bewist. These nya hos oss på nog
kort tid, och under förfärlige swårigheter,
äntå i tämmelig god gång bragte Slögder,
åro: Silkes-Fabriquer, Alle Manufacturer,
Linne- och Bomuls dito; åtskillige arbeten;
Men aldraminst Metallerne, hwaraf likwäl
wi hafwa tilgång innom Landet til the mä-
sta rå Materier. Och åro the nu Fem sär-
skilte Classer, eller Samfund, hwarunder
alla Hall-Slögde-Folkare indelas, och i rätt
ordning ifrån hwarandra igenkännas;
Nemligen: Silke, Alle, Linne, åtskillige ar-
beten och Metaller; hwilka tilhopa med Strå-
Slög-

Slögderne utgjöra thet tredje almåna Nå-
rings-fång (*).

§. 14. These fem Classer torde wa-
ra behageligt, at man med en paragra-
phe för hwarthera korteligen igenomgår,
och åstwen wid hwarthera the anmärknin-
gar gör, som til Befordringen kunna tie-
na. Sidenslög eller Silkes-Fabriquerne haf-
wa hos oss arbetat sig träffeligen fram,
så at Stockholmske tilwårkningen för år
1752 gåt til 501329. daler, 18 öre
Silf:mt, eller öfwer 5. tunnor Guld. The-
ne Slögdestam har trenne Grenar: 1:0,
skurit arbete, som är: Sammet, Plys,
Felper och dylika slag. 2:0, ossurit arbete,
som är: blommerade, randige och brofote
Tyger, Brocader, Dammaster och flere åt-
skillige namn. Och 3:0, slåta Sidentyger, så-
som: enfårdade Armoliner, Sattiner, Taster
och många flere slags wåfnader. Hwar-
förutan äre florer, sy-silken, silkesstrumpor,
med mer; så at thenne Slög har et åm-
ne af stor widd. Til wåfnadens drifwan-
de måste rå Silket förut vara tilredt,
hw artil the så kallade Silkes-Nederier,
H åf-

(*) Thet är uti min 1742 utgifne Salus Patriæ be-
wißt, at Swea Rikes almåna Nånings-Fång
uti theas råtta ordning äro fyra, neml. Landt-
skjotsel, Bårgwårk, Slögder och Handel.

äfwenwål hafwa kommit uti godt stånd,
 som syffelsätta en del fattigt folk hos oss,
 så at intet redat Silke, Bolonie undanta-
 gandes, är nödigt at införas. Men af
 alla våra Hallfögder äro inge, sedan
 fögder å nyd hos oss blifwit påtänckte, som
 större swårigheter hafwa mött. Sate ther-
 före, at thenne fögde är swårare än the
 andre, at inrätta och drifwa; utan tvärt
 om, then är mycket lättare, behöfwande
 intet Spinnerie och så mångfaldige omgån-
 ger. Men allenast i anseende thertil, at
 thenne handterings Fokare nu i runda 20
 års tid, hafwa måst uthårda et för them
 frätande krig emot the mäktige Chineser,
 Thet är: Arbete under hinder och betryck
 af en för them högst skadelig införsel och
 nppigt bruk öfwer yela Landet af Ostin-
 diska Lyger. Men möjeligheten til the
 aldrapräktigaste Siden, och til Behöfwet
 af alla andra slag, har man redan wun-
 nit fullkomligen, åtminstone i så måtto,
 at ej heller Siden bör wara hwars Mans
 Drägt; emedan ej allenast öfwer 300 sto-
 lar här i Stockholm thenne tid hafwa wa-
 rit i full gång påskurit så wäl-, som osku-
 rit och slätt arbete, utan ock är thet bewist
 för wederbörande wid en undersökning ther-
 om, huru lätt och snart utwidgning kan
 göras, om så skulle behöfwas, hwilken
 ut.

utwidgning, änskönt Ostindiske Tygerne förbiudas, ändå icke är så högnödig; Ty mängden af Jintwänarne här i Riket, såsom annorstädes, böra klåda sig med ylle och Linne; docklikwål är Siden- Manufacturen therföre icke på någon säker och fast fot, när utländske Tyger, ehwilka the ock måge wara, få införas, bäras och brukas. Thet är lika så lätt, at fördärfwa them nu, genom thesse Tygers införsel och nyttjande, som thet för 40 åhr sedan war, at utrota them aldeles, genom förbudens uphåfwande, se i Cap. 8 §. (*)

S 2

Men

(*) För Silkes Manufacturer hade Högst Sal. Konung Carl then XI. en oförlifnelig åtrå, så wål som för många andra slögder och nyttiga Jnrättningar. Hans Majeståt skickade til Persiska Hofwet Envoyén Fabritius, med Secretären Hendrich Brenner, at sluta Handelstractat, om Silke utur första handen, och Europæiska Wehror thit igen, hwæribland til Profwer, med the hstkomne Persianer förskickades sina klåden then tiden för en liten Beaynnelse af framledne Commissarien Lagerstedt wid Barnungen Fabricerade. Men thenne stora och hårliga Plan försöll straxt med Konungens Död; Ty småten blef så förwånd, at man wämjade wid all hushåldning, med tilstådijelse, at så alsedan skylla wår underlåtenhet på thet olyckeliga kriget. Jmedlertid se wi nu, at tå war likwål,
hos

Men theruppå beror Siden Manufacturens
 Wältrefnad och Bestånd. 1:0, Ut alla ut-
 ländska Siden och halssiden, samt andra
 med silken blandade wahrör, aldeles bort-
 skaffas utur bruk och Nyttiandet ibland oss.
 2:0, at Idkare-talet tidigt sätttes innom
 en säker gränts, på thet en och hwar icke
 må fördärfa annan. Och 3:0, at man
 bepröfwar möjeligheten, om någon slags
 Siden-Silwårkning framdeles må kunna
 utskickas? Thetta är thesio mer nödigt,
 som, at fast än man kunde förmoda nå-
 gon affändning af the allerkåstbaraste Sil-
 kesarbeten til wåra Österligare Grannar;
 Så är thet likwål fåfångt med the öfrige
 slagen; Althenstund Asia, China och In-
 dien, til Öster och Söder, Wåster och
 Norr, themed upfylla all werldenes Bo-
 dar och Torg, utom the Europæiskas, nå-
 stan

hos them Swånskom påtänckt, men intet utfördt,
 hwad efteråt the Engelske och Ryssarne sielfwe nu i
 dag nyttia, nemligen handel emellan Caspiska hafwet
 och Östersjön, genom Rysska floderne, så at ock
 Silke, på thet sättet nu ofta fås i St. Peters-
 burg hel fint och godt för billigt pris, hwaraf
 England til sine Fabriquer tager ansenlige Par-
 tier. och år 1744 ifrån St. Petersburg ut-
 gåt 8975 pud. Åhr 1745 3899. pud. och Åhr
 1750 til 3797. pud. hwilket i wårde tilhopa gör
 1 million och 307000 Rubel, allenast för 3 åhr,
 warandes the flere mig icke bekante.

stan hwart och et lands egne uprättade
 stora och starcka Siden-Manufactur;
 Doch ligger thet alt på styrckan af Pennin-
 gar och Gold, samt förnustig tiltagsenhet
 hos the enskylte, och ynnessfullt betråde af
 Lag och wittre Ambetsmän. Och til Exem-
 pel här af anföres, at i thetta Seculo war
 en Siden-Fabriqueur i Holland, som dog
 för några och tiugu år sedan, hwilcken ef-
 ter berättelse ifrån ungdoms fattiga til-
 stånd, då han wärfde på Stolen, slöt si-
 ne ålderdoms dagar med en quarlåtenskap,
 af 40 Holländska tunnor Guld, eller 10
 Millioner Gyllen. Et Capital, som tillåt
 honom utan afwund, gråhårug och heder-
 sam åka i sin förgylta Wagn med tre par
 hästar emellan Amsterdam och Haag, och
 satte honom i stånd, at med fördel utur
 första handen kunna köpa rå Silket i
 Persien, och åter föra then theraf til-
 wärckade wisja wahran, med någon li-
 ten förtienst til Ispahan.

§. 15. Alle Slögder, som til almån
 beklåd nad för begge könen, och för theras
 stora rörelse i Publico, äre dumgängeligast,
 hafwa ei mindre kommit tåmmeltgen fort
 hos oss på så fort tid, så at theras tilwårkning
 för år 1752 war efter Hallråts Ståmpel-
 specialen daler 960, 454:12 öre Silwermunt
 här i Stockholm allenast. Men icke thes

mindre fattas likwål ännu mycket i fullgiordt. Thet är intet nog, at man har begynt och är themed kommen i gång, utan här fordras ännu något mera. Tilräcklighet af alla slag, fulkomligt Guds, godt köp och utförjel af en wis del, äro fyra nödwändige ting, hwilka måste erhållas, innan wi kunna säja os hasiwa wunnit rent spel. Så länge these fyra nödwändigheter brista, måste wi tåla, at utländska wahror warda hemligen införde, eller Lurendrågade in på os. The medel och utwågar (*), som hos os fordras til erhållandet af these fyra förmåner äre åtfällige, och efter hwarthera slögdens art särstelte. Thersföre ock som wi gerna blanda et ihop med thet andra, som Apothekaren med Salwan; En kan tillämpningen på orätt ställe, icke giöra någon fullgod wårckan. Tmedlertid twingas och ångslas these Allewärck, tillika med the flere Hallslöader, under mångahanda beswårigheter, och thet Allmänna måste tillika kånna

(*) Huru the måge finnas och tilställas, kan nog samt inhämtas utaf föregående 8. 9. 10. 11. och 12. S. S. om någon har så godt tolamod i brydsamme saker, och kärlek för thet almånna, at han theruppå wil offra några Timars Estertanska, och bruka et owäldugt omdöme.

na olågenheten theraf; (*) hwilket alt wisserligen kunde wara bättre. Men ehuru oss har aldrig felat förslager til at hielpa saken; likwål på bepröfning och wärkställighet måste wi som oftast lida en almän miswärt. These Ulleslögder hafwa imedlertid trenne besynnerlige stammar, Klåde, Tyger, strumpor; och hwarthera stammen hafwer många therwid fastade grenar. I gemen beror alla these Ulle-slögders fortkomst och bestånd på fullkomligt garnspinnarie (**), hwilket efter wahrornes mångfaldighet,

§ 4

(*) Brist, dyrhet och elakt Gods äre oemotsärlige Slögder och Fructer af underlätne wägar och medel, som borde finnas, rätt bepröfwas och wärkställas, så blewo saken wisserligen straxt hulpen; Men thet är icke altid enskylte Måns höfwa, at styra och rätta almånna Fel.

(**) Wid 1752 åhrs Riksdag uppgaf jag en hel utarbetad Plan til these Ulle-Linne- och Bomuls-garn spinneriers befordran öfwer hela Riket, hwilken den 21 Januarii af wederbörande Deputerade blef undersökt och gillad; hwarpå, sedan Siftens Högloff: Ständer hade bifallit, Hans Kongl. Maj:t lätit utfärda thes nådigste Bref och Befalning, af den 8 Sept. 1752, Så at nu mera thet endast beror på wärkställigheten, som kan med tiden hindra, at wi ännu för större delen af tilwärfningen på Ulletyger-Linne- och Bomuls arbeten, måste införskrifwa mindre dugligt utländst garn, och therwid förlora

dighet, har äfwen så många slags särskilte Garn-sorter och spinningss sätt hwart annat helt olikt, som sällan af andra, än Slögdekännare kan behörigen rönas. 1:o, Klåden är en Slögd af största wigt för thet allmänna, och hörer til thenna stammen med et ord: alla the wahror med skrublad Warp och Inslag, som undergå walkning, hwilkas egenskaper äro många. Ibland alla grenar af thenna stam, äro sina klåden, enfärgade och melerade af Spanstull, Soria, Segovia och Leonesa, the kostbaraste, och för the många granlaga tilhörigheter skull, swåraste ibland alla Manufacturer, at upbringa. Men likwål hafwa the ganska lätt sådant alt oaktadt blifwit inbragte i Sverige, (*) allenast the kunde
i fram-

lora arbetslönen, then Landt-almogen borde förtiena här i Riket, såsom utomlands, se 1 Cap. 12. S. hwilken årligen stiger ganska ansenligt i reda penningar; och thet icke allenast, utan och så wj ofta slåpas med ringhaltiga wahror, för thet sammanrassade utrikes slätta garnet skull, och Fabriquen sielf äger icke heller någon fast fot, at stå uppå, så länge then icke har et swånstt fullkomligt Garn-Spinnerie, såsom oryggelig Grundwal.

(*) Förbigående åtskillige flere nyttige slögders upbringande, bör likwål wid thetta tilfälle berättas, at när wid 1738 åhrs Riksdag, ibland
alla

i framtiden bibehållas, som ser nog twiswelsaktigt ut, för oreda och missbruk skul, hwilka florera som ogrås. 2:o, Enger, är
 H 5 ther-

alla andra förbudne Kram-wahror, också the fina Kläden therunder woro begrepne; så war största swårheten, at så thenne granlaga Slögden inrättad, hwartil ej gjorde fyllest, at Spanisk Ull från Bilbao förskrefs, då ingen menniska i Riket fants, som rätt förstod en så dyrtå materia at förarbeta; Men likwäl hade han then lyckan, at finna utwäg til thenne Manufacturens uprättande, som wäl i förra Seculo war hos oss påbegynt, (se 14. S.) men hade nu på 40 åhrs tid legat stoek död. Thet war alltså den 25 Junii 1739. som jag här om ingaf Plan och förestälning, hwilket med mer itererades den 17 och 30 Julii, samt 8 Augusti. Och som wederbörande Rikens Ständers Herrar förordnades goda bifall åfölgde, så fullfölgdes också saken af mig med then omsorg, at åhret therpå, år 1740 inkommo inemot 600 menniskior, alla hel fina Klådes-arbetare på Spanisk Ull, och ifrån en ort, som har warit ursprung til alla fina Klådes-Fabriquer nu i Holland, Engeland, Franckrike och flereskådes. Thet lærer således wäl kunna slutas hwad möda och warsamhet härwid behöfdes, och at kunna straxt wid ankomsten sätta alt thetta Folk hos wisat hertil bewekte Herrar, eller Jökare, i ordentligt och fullt arbete, så at wid Riksdagen therpå, år 1741. Man såg wid Fabriquerne, i Hallrätter och Krambodar allahanda slags i Sverige tilwårkade fina Kläden. Och på thet

thernåst af mycken betydelse, och har thenne Stammen oändeligt många Grenar, eller med et ord: Alla Ull-Wäfnader, hwilkas Warp egenteligen består af kammad Ull, eller Kamuls-garn. The almännaste äro Ruff och Chalon til foder, som aldrig för-lora Moden. Men sedan äro många slags Ull-Tyger af Ull allena, och otalige slags blandningar med Silke, Bomull, Camel-hår eller Linne, som härunder begripas; Swilka Tyger ehuru lätt alla af thenne Slögd kunde bringas til Publici och Tjkar-nes större fördehl; likwål arbetar man un-
der

Äfwen Medelkläden på lika sätt måtte upbrin-gas; så mände 1742 den 29 Octobr., ännu then-til, under mitt bestyrande, öfwer 400 menniskior utländska Klädesarbetare i Riket in-komma. Men hwarföre icke berörde Medelklä-den sedan bättre blifwit drefne; Thet är en sak, hwartil jag icke är wällande. Härwid är ännu til wetande, at alt ifrån 1740. til och med innewarande åhr, hwar Sommar, ifrån berör-de Öhrter sådant Folk med hustrur och barn, hafwa hit in til våra Wärf frivilligt inkommit. Warandes thefutom thenne hitflyttning, som alt framdeles bör fortfara, en grund at omsider bringa Swänfka hel fina Kläden til Export, hwartil wid 1747 års Riksdag, då anslogs utskleppnings Premier; Men våra Utrikes Herrar Handlande, som aldrig varit wahne at utskleppa Slögder, finna ännu ingen smäl häruti.

der Swårigheter. Och 3:o, Strumpor, äro wåfde, eller stickade, så äro ock Tröjor, samt flere slags tilwårkningar, hwilka efter sinheten, utgjöra en stor hop sårskilte sorter. och är thenne nyttige Slögde, af wåfde Strumpor, här i Sverige aldräförst upbragt i Ahlingsåhs, hwadan på flere stäl- len konsten sig utbredt, så mycket lättare, som förut, se i Cap. 8. §. Inrättningen med Regarns-Tröjor, wåfde på the be- kante Machiner eller stolar, war i Riket fordom en god Naring, hwilket framledne Christopher Pauli Arfwingar kunna intyga. Öfrigit beror alla Wileslögders Rotfäste och förkofring, likasom Siden Manufactu-rens, 1:o, på utländska Wahrens afhållan- de ifrån bruk och nyttjande ibland oss; 2:o på handteringarnes försättande innom wise Reglor, Gråntsor och återhåll. Och 3:o, på Befordring af the möjeligt blifwan- de sorter til utførsel, eller Export. Men anfåttas these grundsatser af underlåten- het eller motsteg, så äre the samma mäctti- ge nog, at trampa ned the bästa Inrätt- ningar, som förut i 2 Capitlet nog är be- wist.

§. 16. Linnestögde hafwer ttenne stam- mar, hwilka innefatta alt, hwad som af Lin, Hamp och Bomull tilwårckas. Med thenne handtering har man jennwål på åt-
 stil:

skilligt sätt, dels från äldre, dels nyare tider, beghnt och fortsarit. Så wida har tilwårkningen, efter Hallråts-Specialen, här i Stockholm år 1752 warit, at beloppet går til en summa af 635737, daler 22 öre Silfwermynt. Linne Fabriquer äro på någre flere ställen ordenteligt wis inråttade, och mycket theraf tilwårckas, som til Qwins och Barns öfwerkläder tie-nar, flammat, rostigt och randigt. Men Dräller, samt slåta och fina Linnen behöf-wa mycket mera förökning; hwilket at up-bringa, (*) icke kan wara så stor swårig-het,

(*) Emedan thet i några Swänsta och Finsta Landskaper af ålder är wanligt, at Linnen af Landtmännens och Almogens, rå utur Stolarna tilwårckas och försäljas; så låter sig, genom behörig Inråttning, lätteligen thertil bringas, at större myckenheter och finare Gods af them kunde föras rätt och utur stolarne oberedt til Marknad. Hwilket sedan i Städerne thestades, kunna beredas til en god och rätt-staffens Köpmans-wahra. Och thetta förutan, så enär Ståndspersoners Fruentimber blifwa up-wäckte til Idoghet, och Undersåtarne finna sig plicktige, at följa i Wördnad Öfwerhetens Exempel, så kunna och the på samma sätt, stora förräder goda Linnen så wäl hos oss, som i Slesien och flerestades til Salu fram-staffa. Hwilket lærer wara en gentwäg, at efter hand så tilräckelighet af allahanda Läroster.

het, som sig mången torde föreställa. St
 hörer också fina Cammarduker, Batister,
 Schirduker eller klara Linnen, som til Mans
 och Qvins Prydnader brukas. Thenna
 Inrättning är under arbete i Wadstena, så-
 som en Ort af sielfwa Naturen thertil be-
 redd. (*) Til Linne-Slögder hörer thes-
 utom allahanda slags färgade Linnen, Ca-
 ni-

(*) Genom thenna Inrättning hoppas man, at Vi-
 nets bättre bruk och tilberedning må hos oss er-
 hållas; at Bråfens och Håcklans Vin-
 mördande något må hjälpas; at när Spinneriet med Tiden
 hinner tilwäxa, finare Linnen här å orten måge
 upbringas; och jemte Cammarduker, också win-
 na then fina Trå-tilredningen; at med Tiden
 tillskynda Orten en god Närings-Rörelse,
 hwortil han är så wäl belägen; och at här-
 jemte inbringa åtskilliga andra wettenskaper eller
 konstler, som främmande Inshyttare alltid med-
 föra. Här om med mer, har jag den 23
 Martii 1753. upgifwit Plan til Inrättning och
 wärckställighet. Härwid bör anföras, hur u en
 Engelsman berättar, at Engeland en tid af Frank-
 rike har intagit Cammarduker och Battister för
 150000 Pund Sterling årligen. En Summa
 som togs utur theras Vinåkrar, och hwad mon
 icke Sverige för thenne wahren, samt för sin
 Tråd och Spetsar på så långan tid, som the bru-
 kade blifwit, hastwa til Utlänningar med sin stora
 sofnad betalt? sådant utgår ännu, ifrån oss, til thes

nifas, Dvälf, Glantslärest, Wardul och flere dylika slag, som til myckenheter behöfwas, förutan en ganika stor hop grofwa Linnen, Foderwäf, Säckwäf, Blag-garn, Segelgarn, Bind- och Kamgarn, Not- och Nätgarn, ic. hwaraf bruket är ansenligt. 2:o Zampa, gifwer oss then nödige wahran, som kallas Segelduk och Buldan, förutan Fågwarder, Rep och Kabelgarn, som hörer til Skräffögderne. Thenne Fabriquen har igenom Witre mans berömlige slit och kostnad hunnit hos oss til god fulkomlighet, så at ej allentast hela inrikes Behöfwet, både för Flotka och Sjöfart, til nöjes blifwer försedt, samt duken för fast och uthärdog bepröfwad, utan ock är som oftast utskepning theraf wärckstald. Men ther äro ock wijsa omständigheter, (*) som med alt thetta, ändå fun-

wi efter hand hinna, at tilwärfka thet hemma af wårt egit Lin, och låta penningarne rullera inom oss sielfwa. Utas Avisan dat. Stockh. den 15 Febr. 1754. ses, at thenne i Skotland anlagde Linne-Fabrique, utom then uti Irland, nu tilwärfkat för 100000 Pund Sterting, eller för 12 Tunnor Guld sådan Krahm.

(*) Anskiönt inga andra woro, än flere nya wärcks anläggning, eller onödig Idkare-ökning, och gifwen ordsak til oordning med arbetsfolket; så äre the olägenheter allena kraftige nogat skada och

kunna förorsaka, att henne för thet Almäanna så ganska nyttige Fabrique skulle kunna råka i lågerwall, om man ej warsamt hushållar. Och 3:0, Bomull, en Slögdestam, som hafwer många Grenar, eller särskilte slags Tiltwårkningar. 1:0, Cattun- Tryckerie, ehuru thet icke gerna kan råknas för Fabrique, emedan sielfwa Bomulswäfwen föres, emot mycket reda Penningars förlorande, färdig hwit til oss ifrån Indien, dock icke ifrån vår wanlige Sidentngs-plats Canton, utan ifrån Bengaliska Kusten och andre orter, thit farten ej säjes löna mödan för våra skepp at gå; (*) Så är thet likwäl en Hall-Slögder, hwil-

strandsätta en så kostbar Inrättning. Thet är Ostridigt, at Publicum har mera förmohn af 2 à 3 Wårck, som drifwas och til then styrelsa förkofras, at Tiltwårkningen för en del kan utskieppas, än af många inrättade nya Wårck, utan debit, som kladda ut hwarandra.

(*) Som vårt Ostindiska Bolag, på 20 åra tid icke hunnit för många andra omkostnader här hemma, at skaffa sig Fotsfäste, eller Contoires frihet på Bengaliska Kusten, ej heller annorstädes i Indien; hwilken likwäl torde kunna erhållas genom medelmåttiga skäncker, af Canoner, Artillerie saker, fina Kläden och annat smått til the Indianske Prinsar, eller Nababs; warandes samma Bolag nöddgat, om the sega tit, at för Piloterie och flere orsaker, betala swåra afgifter

hvilken i anseende til Tryck- och bleferie-
konsten är mycket god, sårdeles som 2:o,
Cottons, eller half-Cattuner, som hos oss
inrikes til en del redan jemväl wärfwas,
också med lika nytta och Zirlighet, som
sielstwa the Indiska Cattunerne, kunna tryck-
kas och brukas af Landsens Inwånare
til alla behof, som the förre, hwarföre ock
med tiden the Indiske Cattuner aldeles böra
utestängas. 3:o, Nopkens, en mycket snygg
och behagelig wahra, hvilken tilwårkning
i Ublingsåhs först på god fot är worden
inrättad, och borde sedan arbetet therifrån
blef utspridt, med mer flit och alfwär drif-
was. Exempel hwarpå, för efterfölgd (*)
hos

til the andra Europeiske ther uprättade Contoir
eller Factorier, och med stor winst til them, of-
ta ändå för Urwåhls wahror, af theas Con-
toir gjöra hela Inköpet til Skeppets lastande,
eller gå tomt tillbaka; Wtså kunna wi ingalun-
da profitera, som andra Nationer, af thema
nyttige handel, i synnerhet aldeles intet öfwer
Floden Ganges och flere fördelactige ställen, utan
måste endast låta nöja oss med Verfåril, Thé och
Sidentyger ifrån China; hvilken långwariga
införsel och fria förbrukning ibland oss, har med
någon enskyld båtnadsårdeles för bolagets syssomån
och Betjente, gjordt en allmän Wåxel-Coars i wå-
ra Bök-säckar, ifrån Silfwerstyreat til kop-
parlantar, som oactadt alt upmärksamt Wåxel-
Coars kufswande, ännu ej kunnat blifwa alparij.
(*) Sahlus orten med Dahlarne äro för Bomuls

hos oss, fins i Saren, hwarest then Staden Chemnitz för samma slögd är Stapelorten, omkring hwilken Bomuls Spinnriet, på wiß anordnad Tract, emellan the

3

med

spånad mara tienligast. I then tanckan war Jag år 1736, då Jag therom den 14 Februarii aldrast först föreståtte och beteckte Landshöfdingen i ohrten, Högwälborne Herr Baron Nils Reuterholm, samt til Höglöf: Kongl. Commerce Collegium theröfwer den 24 April gjorde behörig anmälan, om sakens möjelighet och nytta. Och ehuruwäl man arbetade therpå, så biewe likwäl icke någon rätt begynnelse, för än efter 1738 åhrs Riksdag, då Bergslagen sedan sielf med egit förelag alstwaresamt angrep thenne sak, som therföre har ewigt Beröm förtjent, i anseende til thet myckna Näringslösa Folcket och stora Barnhoparne, som ther finnas, hwilka dy medelst så tilfalle at arbeta och winna bröd. Och alt som efterfrågan på Garnet blifwer stor, så lärer och spinsten ibland thetta idoga Folck, småningom sprida sig ut til Dahl - socknarne; hwilken utspridelse bland Almogen theruppe, Publicum bör med wißa upmuntringar befordra, och på thet sättet kan man framdeles erhålla myckenheter Bomulsgarn, för alla Wäswerier. Men thet är ej mindre nödigt, at god och upriktig rå Bomull finnes i förräder hos the Utrikes handlande, hwartil för the grofwa arbeten, then isfrån Letwanten må tjena; men för the fina, bör man hafwa Fransk Bomull isfrån St. Domingo, eller Martinique, som är fin, seg och lång.

med sjelfwa wäfwandet i fullt wärck begre-
 ne små Städerne: Ernsthahl, Stollberg,
 Mitweide, Ebern, Franckenberg, Grosen-
 hahn, Augustburg &c. idfeligen fortsättes, så
 wäl i berörde städer, som på landsbyg-
 den; Men linnet thertil spinnes likaledes
 särskilt wid Leisnich; Waldhem, Döbeln,
 Oschats och Köthe; Så at ingen annan
 Fabricant, eller Jdkare, än allena på Nop-
 tens, Parkom och flere Bomulls, wahrer
 i alla these negder, må understå sig, wid
 10 Riksdalers böter, eller 14 dagars fän-
 gelse, samt Wahrans förlust, at med spin-
 ning, Köp-och Sahlu af något annat garn-
 slag, sig ther inmånga och folcket frävän-
 ja; hwarigenom wahran, som bekant,
 blifwer för alla andra ohrter fullkomlig i
 godhet och godt köp. 4:0 Parkum hafwa
 wi nästan större tilwårkning, än åtgången
 behöfwer; Men thet som beklageligt är,
 så drifwes merendels alla Stohlar med ut-
 rikes köpt garn, både af Linne och Bom-
 ull, hwilcket gör, at wahran icke tilskyn-
 dar Samhället then winning, som när spin-
 neriet i wissa ohrter thertil woro inrikes
 anstålt, som uppå wederbörandes sorgfäl-
 lighet ankommer, se 15. §. och annmärknin-
 gen om spinnerie. 5:0 Annu äro flere slags
 Tilwårkningar, som göras af Bomull,
 hwaribland räknas Näsdukar, Strumpor,
 Möss

Möjor 2e. hwilka inrättas eller påfinnas alt efter behöfwet och debiten. Eljest äro the tre ting här, såsom wid Siden- och Ulle-Slögderne, at ackta: 1:o utländska wahrens bortskaffande. 2:o onddig Idkare-bfnings innehållande. Och 3:o utforslens befordran af thet, som möjligst göras kan.

§. 17. Åtskillige arbeten, eller som theta samfund kallas: *Diverse Slögder*, bestående uti alla the til Hallrätternes Bestyrsel hörande wård och handteringar, namnå gande huru the wilja, som icke kunna räknas under Wärfverierne, och icke heller til Metaller, Stut- och Smiderier. Sådane äre: Pappers- Pip- Glas- och Stärkelse- Brut, Porcellain, Biltbuggerie, Konstmäterie, Spegelmäterie och mycket mer. Under then tid, som wi för Wärfverie-Slögder hafwa warit sorgfällige, hwilka fram för alla andra åfwen hafwa warit aldranödwändigast, i hänseende til the stora Capitaler, (se 1 Cap. 2. §.) som til Utlänningar för these Kramwahrer hafwa utgådt, och omöjliggen hade kunnat stoppas med all then afkomst, som några andra slags slögder, ån skönt wi ock åga rå Materien til them, på then tiden kunnat upbringas; så hafwa ganska många, om icke the fleste och bäste af these åtskillige arbeten, eller *diverse slögder*,

der, tillika såsom följesslagare med the förre, hos oss inrättade blifwit. Och ehuruwäl ännu åtskillige slags slögder af thenna Classen felas oss; så kan man likwål wara säker om, at oss tiden gifwer them, när samma ömhet rönes för slögder i gemmen hadanefter (*) som hårtils, samt then Egennytta och Illsta, som them kunde trycka, tilböriligen undanrödjes och nåpses. Under thenna Classen höra jemwål Oljeslagerie, Såp- och Twållsuderie, Warf- och Skepsbyggerie, Tobakspinnerie, Säckerbruken, Pottaske-brännerie, och åtskillige flere, som alla äro drågtige och för publico hel

(*) Om Slögder skola efter naturlig Systemet och sammanhang styras, så at höga Regeringen, thet allmänna och the sielfwa, hwar på sit ricktiga sätt, then fruct och nytta, som wederbör, måge beständigt til godo niuta; så måste nödwändigt alla Inrättningar och wärc, som under Rikens tredje allmänna Näringsfång begripas, och i gemen kallas handtwärc, eller handslög, til enthera af the twenne Giller och samfund, (se i. S.) höra och räknas, nemligen: Skrä, eller Hatt. Men som en stor del icke wilja förstå thenne ordning, och icke heller ännu, hwarken Lag-stiftelse, eller wärcfällighet, these nysnånnde handteringar thertil bekundit; så ehuruwäl för åtskillige gällande ordsaker, thet woro sielfwa Idkarnes fördel; likwål hafwa the icke lust at nyttja them; påståendes, ändoch med

hel nyttige Inrättningar. Ibland these
 3 3 åro

ingen bekant rättighet, at kunna drifwa så an-
 senliga Slögde- wärk i Riket, affkilde och utom
 the Lagar och Stadgar, som för thetta tredje al-
 männa Näringsfång til ordning och wältrefnad,
 beslutne och utfärdade blifwit. Imedlertid, at
 så går, saknar thet allmänna mycket: 1:o In-
 gen Besiktning och stämpling på wahren; man
 måste tro, at hon är gjord i Sverige, och man
 måste med hurudan Godheten och Priset är, wa-
 ra tilfreds. 2:o Arbetarnes Skyldigheter kunna
 icke hos oss, thet brist är på Folek, med ensam
 privat upsigt och husaga, tilfyllest nyttjas;
 selfswäld och odygd onåpft, faller altså på
 Wahren, gjörandes henne ofta slätt och dyr. 3:o
 Tilwårcknings quantum, som för publico är
 så aldeles nödigt at weta hwart åhr, dels har
 man thet alsintet, och dels med största osäker-
 het, utan laga Bewis. 4:o Antalet på alt Folek
 wid these Wårck, som thertil höra och behöfwas,
 har man icke heller så rätt och ricktigt, när hwar-
 ken wid Skrå eller Hall någon underrättelse the-
 om finnes. Och 5:o thesutom äre flere ting,
 som thesföre fattas, så at för mörcker, wederbö-
 rande ej kunna rätt hjälpa och befordra these så
 förblifwande handteringar, som theraf wisserli-
 gen kunna taga skada. Härwid är nödigt med
 få ord, at röra om the af några så högt til Ap-
 plication hos oss berömde Franska Communau-
 tés, hwilka intet annat äre, än wiså allmän-
 na Gillen och samsfund, (se 2 Cap. 1. 2. S. S.)
 hworutur man bör medgifwa, at wid tilfällen
 hos oss et och annat til nytto kan hämtas; Men

äro lästfamma och stort Capital fordrande
 Wärd, om hwilkas bibehållande och tref-
 nad then omsorg är nödig, som wid the
 förra utsatt är, och förnämligast theri be-
 står: 1:o Utländska Wärens afhållande.
 2:o Icke onödigt öka Wärd och Idkare,
 och 3:o möjeligast befordra utförslen. Iu
 större Capital til något Wärds Inrättning
 och drift behöfwes, och ju mer these nyss-
 nämde trenne omständigheter föraktas;
 Thesto snarare måste almenna Samhället
 känna olägenheten, som wisar sig, antin-
 gen uti usla, magtlösa och gäldbundne Id-
 kare, eller ock, uti ödesmål af thet ena
 wärdet efter thet andra, hwarpå följer en
 all-

som i Franckrike aldrig har varit Strå, hwil-
 ket wi hafwa til oss dragit ifrån Tyskland, och
 nu til at grundeligen hjälpa saken, hafwa therjem-
 te inrättat Hall, (se 3 Cap. s. 2. S. S.) så woro
 thet ej allenast onödigt, at föröka Instantier, el-
 ler Styres-Rätter, utan ock skadeligit, (här-
 under icke til förståendes the särskilte Reglementer,
 som fören och annan Societet kunna vara nödige),
 at med slika almänna Communautés i then bemär-
 kelse the ther ute i Franckrike brukas, nu hos oss
 leda något Slögde-samsfund til andra Gillen
 eller Huswud-styrelser, än the wi med nytta
 redan hafwa, hwilka äro pröfwade och brukade;
 och hwilka med säkerhet äro i stånd, at bestyra
 allt med fulgod ordning, nemligen: Wära Stråer
 och Hallar.

almån affky och fahrhåga för en handtering, at uprätta och drifwa, som sådane äfwentyrer underkastad må wara.

§. 18. Järn = Ståhl = och Metall Manufakturur utgjöra thet Femte Samsund, eller Classen i Slögde = wäsendet. (*) Många hafwa iswerfult beghnt, men ångersamt lycktat sine dagar, med anhörigas ändå efteråt bekymmer och förlust, wid thenne Slögden En ganska stätt upmuntring för flere, at tråda in uti et så drågtigt lifande ämne,

3 4

som

(*) Til Järn = Ståhl = och Metall Manufacturers nödwändig befordran, så at the i myckenheter måtte framdeles kunna bringas til utstoppning, och i så måtto rå Stång = Järnet til någon del förädlas, mände Jag wid Riksdagen 1752. den 26 Martii skrifteligen föreställa en utförlig wägledning, bestående uti följande stycken: 1:o Dugligt och tillräckligt arbets = folks inbringande; 2:o med wårt wahnliga folk kommarwi ej längre themed, än förr. 3:o Wårks, eller Jökares och arbetares rätta placering på ohrter och ställen. 4:o Tilwårckningens Förläggare och afnåhmare, som böra wara the Handlande. Och 5:o Sättet til Export med thes upmuntringar och befordran. Öfwer thenne wigtige sak hölts öfwerläggningar, och hwad som icke en gång hinner til full wårckställighet, lårer wäl härnäst kunna skie, hålst emedan omständigheterna på slutet nu tyckes wilja drifwa them thertil, som tiförende icke så särdeles trodt these författningar wara angelagne.

som tilförende har utblåttat sine älskare. Men wi böra tilskrifwa wår egen Dolfska och ofunnoghet all thenna olycka. Therföre, at någon af händelse har fåt en hastig Nyck, at uprätta Fabrique, rusat til wågs, och ei pelat grunden, låckat flere therin, och snart stupat kullbrytta; så säia en del, thet aldeles wara fåfångt. Andra, som ännu sittja sielffloke qware inne i Smidian, tro sig mera förstå, än hela Werlden utanföre, och just thet sielfstroendet hindrar Järn = Stål = och MetallManufacturens upkomst; Ty folket i Utrikes orter, som taga rått Järn och Koppar af oss, arbeta och drifwa otalige slags Slögder och Handel thermed, leende ått Inbilningar, at man wil giöra så med och kan intet; ord-sak: ty utlänningars Bitråde, säia en del wåra öfwer-floka Smeder wara aldeles onödigt. Thetta ansenliga samfund har fyra särskilte Slögde = Stannar: Järn = och Stål, samt Metalls Gjut = och Smiderier. Först om Slögder af Järn, så kunna the fogligen spridas til fyra Grenar, på thet theras Egenkap må wara kunnig, och åtskilnaden emellan them blifwa uppenbar. 1:o Grof-smide, såsom: Skjeps = Anckare, Smidie-ståd, Bandjærn, Domkrafter, Jærnsörrar, Galleriwärck, Rådior, Bultar, Fortifications - Artillerie = och Skjeps = Smiden, Bygg =

Byggnings dito, Bårgnafrar, Jordbårar, Plogbillar, Järnbleck, grof = Spik och Ringar, Kofötter med mycket mer; hwilket alt borde och kunde til utsköpning, i stället för rå Järnstången, hos oss göras möijeligt. 2:o Medelsmide, som eljest hawer fåt namn af swart = smide; Grepar, Spet, Halster Håst och Åsenskor, Struffråd, Tånger, skyfflar, spadar mångahanda Wårcktyger, Hamrar, Mårlor, Krampor och hakar, Ståltråd, Spik, grofwa Gångjärn och Beslager, gemena lås, ic. hwilket alt åfwenwål til utsköpning i stora myckenheter skulle kunna befordras. 3:o Fin = Smide, hwilket man eljest kallar Smiden för hand, och hafwa Uträck = Sânt = Slip = Swarf = Fiöl = och Polér = Wårck til hjelp, såsom: Skiut = Sewår, Gafflar, Eius = och Puts = Sarar, Lås, Spårrar, Bezel, Siljor, Stegböglar, med en oändelighet af flere namn hithörande. Och åndteligen 4:o Konst = Smide är thet, som hörer til Uhr = makerie, Instrumenter, Wårcktyger, åtskillige Machiner, och allahanda annat konstigt eller kostbart arbete. För thet Andra, om Ståhl, så förekommna twånne särdeles Grenar. 1:o Sielfwa Stålets Tillred = och brännande, hwilken Wetenskap härtils icke så aldeles har fåt hemwist i Sverige. Engeland, Stejermarek, och flere Öhrter

hafwa i Utländska Marknaderne ännu emot oss förträdet. Uti våra egna Smiden helas godheten mycket för then okunnoghet hos fleste arbetare, at icke the rätt förstå, hwarken Ståhlets sortering til särskilta bruk, ej heller thes riktige blandningar uti förekommande arbeten. I medlertid och ehuru större enskylt och allmän Fördel, än för af rå Järnstängen allena erhållas kunde, genom mera Torstens Järn til Ståhl; likwäl äre wi så höflige och lämna med uprättte händer the fåra utlänningarne nytan af en förmohn, som wid råt bruk theraf, riktar theras wälstånd, och minskar wårt, ty alt Danmora - Järn, som til sistaste Ståhl är bäst, går på thet sättet bort, och wi glädjas theråt. 2:o Ståhl - Smiden eller arbeten af Ståhl, hwarunder egenteligen höra allahanda slags Uggjárn, som bestå af en ganska stor mängd och många slag. Af thenna slögd i gröfre saker borde och kunde myckenheter utskewpas, men våra Smeder äro til at beklaga, som knapt kunna för wårt egit behof gjöra en duglig Dra i hela Riket, mindre til någon ort theraf gjöra Export. Lübeck måste ännu skaffa Mästermännen the nödige hand - yror. Skeps - Wårstvens Ugg - järn, Sågar och Wårctyg komma thit osynligen, men witna ljusligen emot alla våra Stor - Smeders skrytsam-

samma utrop. Thet enda Äggjärns Smide, som wi kunna säga wara godt och listt andra Länders är knifwar, för hwilka M:r Eric Engberg har förtient beröm; Men fructans wärdt, at som thet kom, så far thet; Thet Satswärdt, (se 9. S.) höfwes wara tilhopa; men när thet, som är nödigt för en enda man, måste skingras til sju, och hwar sjunde man får bara en liten släng af sleswen, eller arbetarne blifwa förwiltade utur thetas sats; så kan thet lätteligen ske, at alltsammans siadnar på slutet uti odugligt kladderie, som thet går med flere wärdt.

S. 19. Til thet tredje, om Gjuterier, hwilka delas til Metal och Järn, så är thenna stam ej mindre rik, än the andra; Men frågan är, om han til wår bästa fordel har blifwit nyttlad? hwad i:ö then dehlen af Metal widkommer, så är ingen Twifwel om Möjelighet hos oss längst sedan, at nu för tiden mer, än förr, då wi hafwa ibland oss boende en Swänst redelig Man, then skickligaste Gjutare i hela Europa, uti hwad arbeten man upnämma wil; men likwäl ligger thenna Närings-dehlen i kladderie med sin magra hemförbrukning, och aldeles i ödesmål, beträffande utskieppningen, som doch til et anseeligt högre kunde befordras, så wäl i Prydnader och Konststycken, som i smärre och större arbeten, än the få
flocker

flockor, som Ryfka Undersätare stundom här låta omgjuta. Och 2:o then Gjuterie Del, som består af Järn, må betractas, på lika sätt; Ty ehuru thet är sant, at något partie Stycken, Kulor och Grytor utgår til främmande, så likwål, när the handlande, på hwilka thet måsta beror, gjöra sit til, skulle ansenligare utstöpningar til alla wärldenes hörn kunna ske af allahanda slags Järn-Gjuterie-arbeten, efter modell och behofwer som utomlands brukas, eller bruklige kunna göras; Men! = = Andteligen och til thet Sjerde, eller then sista stammen, om *Metallers Smiderie*, så äre uti Koppar, Messing, Theen, Compositioner, Silfwer och Guld flere slags Smeds-slogder, än nu behöfs upräknas; Then som älskar them, lärer snart kunna finna, huru rift theras antal är, och hwad ansenlig nytta thet almänna therigenom kan tilskyndas, när theras råtta drift och hushåldning, tilböriligen sytes och befordras.

§. 20. Utaf näst förestående Sex §. §. kan således thetta ämne begripas, som Sallslögder eller Manufacturer och Fabriquer plågar kallas. Men i the Tråtton §. §. förut finnes, huru the hos oss kommit på gång, och hwad som til theras walgång är nödigt. Men man bör ej trött-

na

na wid, at ännu ytterligare höra en föreställning, huru nödwändigt thet är, (se 8. S.) at på allt uptänckeligt sätt bepröfwat och befordra the wägar och medel, som kunna bidraga til någon utförsel af wärra Slögder. Ty så länge med them ingen bättre tancka och affigt gäller, än allenast wår egen magra hemförbrukning, som alstintet förslår för en större hop Idkare och tilökande arbetsmenighet; så brister intet allenast hwad redan förut, om Wahrornes bättre pris och godhet är anförd, samt mistes then winst och fördel, som wi från utlänningar til oss indraga borde, utan och blifwa wi intet i stånd, at emottaga förmodgne Insittare i Slögde-Nåringar, om sådan Tidhwälfning skulle yppas. Finna wåre Idkare, som uti Slögdehandteringen äre ingångne, (se 4. S.) nu redan så store swårigheter, och trång utwäg til fördelactig affättning på theras fram, huru mycket mer skulle the i största förlågenhet wahntrifwas, om än flere Idkare ibland oss af förmögne Utlänningar tilkommo? Wille man antaga these sednare på åfwen lika willkor, nemligen: på wår gamla affigt med hemförbrukningen; Så skulle the föras tilstånd nödwändigt blifwa ännu uslare. Och största obillighet woro thet i sådant fall, at låta the infödde ruineras för fram-

fråmlingars upkomst; och lika galit woro thet, at nefa förmögigt Folds Insigtning til at Jdka en Naring, wid hwilken the wärkeligen kunde wara mera lärde och öfwade, än wåra egna. Utså följer så klart, som dagen med Solen, at man nu förut bör wara omtänkt på kloka Wågar och Medel, som kunna förlifa och tåla sådane Tilfälligheter. Och ju bättre these författningar göras, så at någon wårkan kan widfölja, thesto förr är troligit, at för mögne Utlåningar tillsöka, (se i. Cap 18. §) Men, at någonsin wånta them hit på wår swaga och otillräckliga hemförbrukning, thet til åre the alt försluga, seende wål, at wi endast med förlitande på then samma, under en oredig Jdkare-ökning, måste fördärwa oss inbördes, och göra wåra Inträttningar obeständige, samt utsläcka tymedelst wårt förtroende hos alla Utlåningar, om wi emot försåkradt bestydd för Intrång och oordning, icke hålla Tro och Lofwen innom oss sjelfwa. Öfrigit kan noggsamt slutas af alt thet, som korteligen uprepat är, huru stort och wigtigt för Riket thetta Ämnet, om Hallslögder må wara. Och at wärkeligen intet annat Medel til wår wålgång och allmänna trefnad kan påfinnas och nyttjas. Sant är thet, at möda, kostnad och tid, beledsagade med klohet och tåla-

tålamod, fordras til upbringandet. Men om wi underlåta Medlen, huru kunna wi någonsin wånta ändamålet? Och hwaruti thetta ändamål består, wil man uti följande Capitel anföra.

IV. CAPITEL.

Slögders Nyttä.

§. I.

Then stora Nyttä, som utaf Slögders Idkande kommer, är så uppenbar, och at så många tilförende bewisad, at thet word onödigt tala mera i gemen therom. Man kan utan flere skjäl straxt af Jämsförelsen emellan England och Spanien, finna these Slögders medförande kraft. Spanien til thes Stam=Rike är et af Naturen lycksaligt Land, med oförlifelig belågenhet emellan Medelhafwet och Ocean, och thes Indiske Nybyggen, samt härliga Djar giora thet ännu mycket större och förträffeligare. England theremot, är et mindre Stam=Rike liggande wid then fulna Nordsidn, ej heller så högt af Naturen begåfwat, åger ej heller så rika och ansefliga Nybyggen, har ingen del i Peru och Potoli; Lifwål är styrkan på alt sätt större hos them. Ho wet icke, at Slögder i Eng-

land

land hafwa gifwit ämne och Frö til handel, som wid the Spaniskas föracktt af handts wärck, hafwer sat theße förre i öfwerwigt och the sednare i mistning af Gibraltar och Portmahon, samt i flere förlägenheter wid många tilfällen? China och Arabien i Gemförelse bewisa thet samma, hwilka ehuru Naturen, på wist sätt, lika fördelactigt har them begge begåfwat, dock at thet sednare har fåt en större Rymd efter Jordbeskrifwares föregifwande, samt bättre belägenhet intil 4. Wärldenes haf; Likwäl segla våra Ostindie Fahrare thet så kallade hekliga Arabien, Mocca och alt Caffé förbi, långst til China, at thit lefwere thet, på hwad sätt man kan, af Spanien utförde Westindiska Silfret för Leeråril, Färnisor, Sidentyger, Lefwärd och Granlåt, hwarmed öf inbördes emellan, wi sedan söka, at kunna beluxa hwarandra. So wil neka, at ju thetta undersamma lopp, har sin Uprinnelse ifrån wäl inrättade Slögder hos Chineserne? Och at Araberne med theras förnåma Emirs, all Mahomets skatt i Mecca, och theras för Sapperhet utropade Röstwerie, ändå äre et föracktat Folk, såsom slawiske Creatur, under Turkiska Keyserens Ök, och någon del under Sophis af Persien. Länders och Nationers förträffeliga nytta af Slögder, kun-

De ännu på lika sätt mångfaldigt anföras, som äfwen af thet i förra Capitlen betri- ses, är klart. Men thet må hwila therwid, om til at undwika widlyftighet. Nog af, at Sverige, som för thetta tåe ågt Slög- der, har i brist theraf, måst sända bort Millioner och Millialler til Utlänningar, som haft them, hwaraf wi ännu äre gansta tun- na om Bogarne. Doch likwål torde wa- ra behageligt, at en enda anmärkning til- lägges, om thesse Slögders Nyttä, redan i then längst framledne äldre werlden. Dä jag wil gå längre tillbaka, än at yrka om Grefeland och Athén, twislondes alltid på the gamla Hedniska skrifter, emot i Erö- niske Bokens 22 Capitel 14 vers, som säger oss, at Konung David til Herrans Hus, under thes Söns Salomos Beställning, hade i sitt Gattigdom förskaffat Ethundrade Tusende Centener Guld, och Tusende resor Tusende Centener Silfwer, oberäknat ädla Stenar, Koppar, Järn och alt annat. Mon thet icke wara rimligt, at thessa verhörda skatt (*) begynte samlas i 2 Boken Mo-
K
sis

(*) När man som närmast väknar 4 Ducater på et lod Guld, och efter 1702 åhrs Bibliska Mynt-Register 3000 lod på 1. Centener eller Chiccar, så göra 10000 Centener jemt 1200 Millioner Ducater i Guld. Och när 2 lod Silf- wer göra 1. Riksdaler Species, samt 3000

sis 12 Cap. 35. 36. vers? En Egyptierna
woro ganska rika, och hade af äldsta Tider
lårdf

lod gå på 1. Centener, så blifwer af 1,000,000
Centener 1500 Millioner Riksdaler i Silfwer;
Hwilket både Gull och Silfwer tilhopa, når 1.
Ducat gör 2 Riksdaler, så blifwer hela Sum-
man af then heliga skatten, som til Templets
byggnad war samlad 3900 Millioner Specie
Riksdaler. Men Josephus, Prideaux och flere be-
rätta något mindre, doch, at K. David af sine egne
Handpenningar ännu tillade 3000 Talenter, si-
naste Guld, som gör 36 Millioner Riksdaler,
och Släckternes Förstar, eller Herrskaperne ö-
fode Byggningshjelpen frivilligt med 5000 Cen-
tener Guld och 10000 Centner Silfwer, som
gör 135 Millioner Riksdaler. Denne uträk-
ning beror på sådan grund, som anford är.
Men någre Auctorer, såsom Basnage, Ri-
chard Cumberland, Delany och Calmet,
hafwa efter thetas räknings sätt haft sins
emellan någon skillnad, som likwål icke gåt wi-
da från hwarannan, så at efter somligas ut-
räkning stald på pund Sterling, à 4 Riksdal-
er, skulle thenna skatten wara 3627. Millioner
Riksdaler species, hwilken efter ostwansagde mening
belöper sig til 3900 Millioner, och då skiljer alle-
nast 273. Således lærer Konung Davids skatt
af 3900 Millioner Riksdaler stigit högre, än
hela then förmögna Holländska Nationens war-
feliga redbarheter och ägendom, hwilken likmä-
tigt thetas edeliga Contributions afgift à 2 pro-
Cento, som enligt Gazetten den 25 November
åhr 1747. gjorde 90 Millioner Gyllen, belö-

lårdt, at lägga Slögder och Handel til all-
 män Rikedom's Grundwal. Och män icke
 sedan

R 2

per til en hufvudstol, eller Capital, af 1800 Mil-
 lioner, och således 2100 Millioner Riksdaler spe-
 cies mer än hela Holland woro wårdt. Men
 likwål hinner icke thenna Konung Davids rike-
 dom i Silfwer och Guld tilhopa, emot Spa-
 niens inkomna Silfwer allena ifrån West-Indien;
 Ty Auctor til Tractaten, om Gøthernas un-
 dergång i Spanien, pag. 183. intygar, at ifrån
 then nya werldens uptäckelse, tils nu, wid påß
 230. åhr, har 9090 Millioner Pezos d'Otto
 d' Espagne, eller Styck von Acten, blifwit
 i Silfwer hemförde; hwilket så wida 1 Pezos
 galler wid påß 8 Dir. 16 öre Kop:mt, gör ungefär
 9000 Millioner specie Riksdaler. Och således
 5100 Millioner mer än Konung Davids skatt.
 Härwid kunde nu frågas: hwar alt thetta Silfwer
 har stadnat? Så swaras, at hwad Jordan har
 gifwit thet tager hon igen: En stor del menni-
 skior tro, at nedgräfningar äro the säkraste gödm-
 ställen; En större del tro, såsom Asia och A-
 frica hedna folck, at nedgrafne skatter, stå
 them til tjenst i andra wårlden; En stor del
 Silfwer ligger i siöbottens leeret insunkit; en stor
 del har genom brand och råst blifwit aska; En
 större del, än fordom, brukas til kåril och smi-
 den; och en ganska större del nyttjas nu öfwer
 hela wårlden til mynt, än i then äldre tiden, då
 Silfret låg omhyntadt i Tackor. Men i synner-
 het har China bekommit måst alt thet Silfwer,
 som Amerika har gifwit Europa; Chinese-
 ne draga helre til sig för utgående Slögder alt

sedan, när Josua intog Canaan eller the Phoeniciers Land, som woro et rikt och mäktigt Folk af Slögder och Handel, then andra stora samlingen skedde af Rikedom, Silfwer och Guld? hwartil är ju troligit, at på 437 åhrs tid, emellan Josua och David, thenna skatt mer och mer hafwer öfats, efter som the Ebréer altid hade närings-rörelse med sine närmaste Grannar, them af Tyro och Sidon, som på 862 åhr, ifrån Josuæ eröfring af Canaan, ännu wid Hesekiels tid woro gansta mäktige, hwilcken magt härstöt af theas slögder och handel, ses af hans Propheties 27. och 28. Capitel. Thenna stora skatt, har således på ordentligt sätt måst blifwit samlad; En omedelbart har then tiden råt så litet, som nu, nedregnat Silfwer och Guld. Och har man altså god grund at påstå, thet hela samlingen ehuru frig och afgifter warit medel, ändå har sit frö och ursprung af Slögder, hwilka med handel förenade hafwa gjort thenna negden så makalös frucht- sam och rörlig. Ware således nog sagt, om Slögders stora nytta och starka wärc- kan i gemen.

§. 2.

Silfwer af andra, än nyttja theas egna rika Silfwerberg, som äre förbudne at brytas och brukas, på thet Slögderne ej måge hindras och these Bårg wara theas yttersta nödhjerp.

§. 2. Af Slögder får eliest wår Swån-
 ska Landtstjökkel i synnerhet en allmän för-
 köfning, intet allenast småningom eller med
 tiden, genom the konster och wetenskaper,
 som widförlia these handteringar, och alla-
 städes i wårlden ther Slögder råt idkade
 blifwit, hafwa widfölat; utan ock winner
 Landtmannen genom Slögdernes upkomst,
 straxt eller omedelbart trenne riktande
 fördelar, som han them förutan aldrig
 eliest kunde erhålla: Först i thet all hans af-
 wel och affkomst finner en qwid affättning med
 mycket god betalning, sedan, i ty, at han
 finner många ämnen til nytta, hwaraf til-
 förende ingen ting kunnat wäntas, fast
 mindre redbara penningar; och sidst, i thet,
 at hans folck och barn få tilfällen, at lära
 och halffslögda åtskilliga wahrer, (se I. Cap.
 12. §.) samt therföre indraga en ny förtjenst.
 These fördelar har thet ärbara Bonde-stån-
 det för sin del, wid alla Riksdagar, sedan
 man hos oss begynt tala om Slögder, gan-
 ska ljustligen insedt, och theraf igenfinner man
 rätta ordsaken, hwarföre thetta Ståndet al-
 tid med så losligt och samdrägtigt bifall
 har styrekt, hwad Högl. Ridderskapet och
 Adelen, af samma ljust förut upwäckte, be-
 rømmeligen förestält, som jemwål klart kun-
 nat finna och se, at ju mer these handteringar
 ökades i sin riktiga ordning, thesto flere

behof på otaligt sätt, wille thertil af Län-
 derierne fordras, och at i följe theraf, Frälse-
 Godsens bättre upodlande, större inkomst
 och Räkta, samt mycket högre wärde, på
 en fast fot, men intet på blåtta Penning-
 hwälfningar, eller osäkra händelser, stodo
 med wisshet, at erhållas. Man skönjer alt-
 så uppenbarligen, at thet wärkeligen och
 utan all gensago har warit thet uplysta
 Landtmans-Interesset i högsta grad, som
 har befordrat våra Slögders inrättning
 sedan Enwäldet nedlades. Sådan sanning
 lemnar oss godt hopp, at ingen Inrikes
 genwilja eller bitterhet, förmår utrota them,
 när hela werlden wet, at Adelsmans,
 Prästs, Borgares och bondes wisa och uppen-
 bbara nytta uppå them beror. Men som thet
 är emot ondskans natur hos somlige menni-
 skor, at kunna lemna thet i fred oanfäk-
 tat, som godt är; så kan wäl et och annat
 irakande, storm och olycks-wäder af såda-
 ne upblåsas; doch måste thet lugnas igen,
 när behörig kundskap, å then ena, och rät-
 ta Interesset å then andra sidan, få frihet
 at leda och bestyra sakerne.

§. 3. Bårgwärdens nytta af Slögder,
 kan intet så mycket räknas af tilwårknin-
 garnes mer eller mindre bruk, efter som
 hwarthera i wist mått gagna på sådant sätt
 hwarandra inbördes. Men theruti består
 för-

fördelen så mycket mer, at Slögderne til thet högsta wårde förädla alla Metaller, och således skulle Bergwårck och Mineralier til stor del blifwa onödige, så framt icke slögderne förbrukade, eller uparbetade the- ras afkomst, therföre äro the så mycket, om icke mer för Bårgwårcken, eller stenriket oumgångelige, än nyss för Landtskjö- len anfördes. Swarförutan alla Inrätt- ningar wid Bergwårck, mer och mindre, wårckeligen hafwa Slögdernes hjelp nödi- ge, som the åtskillige Machiner, Redskaper, och Konstmästerier nogsamnt bewisa. Och så wida Slögderne utur alla tre Natur- Riken behöfwa otalige rå Materier; så får Stenriket tilfällen til sine Idkares fördel, at upbringa nya eller ödeliggande wårck. Zemwål, och som Bergslagen har mycken- het fattigt folck, qwinnor och barn, som alla wilja äta, men litet äga, at kjøpa mat före; så kunna the, genom wijsa Halffslögder och ämnes-arbeten, samt spinnande, af Slögde-Idkare förtiena å- ret om reda Penningar, (se I. Cap. 12. §.) Eljest äre ock wiise handteringar, under Bårgslagen, som i sig sielf bestå af et slags groft slögderie; sådant, at förbigå flere, wil man nämna, allenast om thet hos oss högstbetydande Stångjärns smidet. Men wid tilfalle at thetta nämnes, torde thet

tillåtas för sakens wigt skull, at man litet går å sido ifrån wårt sammanhäng, til at tala något om Stång-Järn.

§. 4. Ibland andre utwågar fordom, at slippa the Lybiskas öfwerwålde i Handel, war Stång-Järns smidet onckeligen then största. Thetta har ifrån then tiden, under flit och Idoghet, så högt upwuxit, at som thes utförsel har merendels warit 300000 Slep:d årligen, i wårdenärmast råfnat til 2 Millioner Rixdaler Banco; så har ock wår utrikes handel, til inkommande Wahrors betalning, häruppå förnämligast haft sin grund, sit fäste och styrka. Inngen ting är ock då wid Bårgwåsendet mer ömt, än at för alla ewårdeliga tider kunna bibehålla en fördel, som wid mistandet af någon kändbar del skulle förordsaka the swåraste fölgher. Wid 1739. åhrs Riksdag förestälte Stångjärns Bruks Patronerne, uti en utförlig Skrift, at oråde- ligt woro, som då påstods, instränka smidet. Och at högt pris på Jernet, woro skadeligt för them och Riket. Thet förra påstodo the med åtskilnad för Skogen skull, och thes tilgång mer eller mindre; Men thet sednare bewistes och påstods utan Undantag. Tillika war theras drifwande Ansökning, om utwåg til Förlager och Capitalers tilgång för Bergslagen. När nu ge-
nom

nom inrättning, omsider utvägen til penningar, på lån utan Interesse, wardt funnen; så gick wäl thet förra påståendet med Smidets ökning fort: Ja så högt, at aldeles Förbud på ökningen utkom; Men thet sednare fick hos större delen en hel förändrad Sats och tanka. Man wille inbilla folk, at et högt pris på Järnet woro nu thet här ligaste utslag för Bäragslagen och sjelfwa Riket. Thet fans Mån af nog wärde, som utur alla fyra wäder hade samlat skäl, och med wältalighet bewiste, at et högt Järnpris woro löpande förebud af wår tilstundande gyllene tid: och hwad belöning borde man icke gifwa sådane behageliga budbärare? Men wår gamle Järn-Tid wil ändå ej låta böja sig, han wil i sanning wisa, thet Bruks-Patronernes 1730. års mening i then puncten, om Järnets låga pris, war grundad på skäl fasta som hållebårget. Sådane olika Tankespel bringa å bahne allahanda olågenheter. The som hafwa tilräcklig insigt, böra kunna se them, men här blifwer nu frågan: om Swänsta Stång-järns smidet til tles wahnlike utförsel, samt goda fördel för *publico* och *privatis*, hädanefter kan bibehållas, genom smidets starcka ökning, och et högt pris? Eller: om et inkränkt smide och et lågt pris är bättre til at winna ändamålet? Saken tycks wara så

klar, at hon swarar af sig sielf. Alla hushållande Nationer besluta sig ytterst för om, at kunna hålla theras utgående wahrer, eller som thet kallas Producter uti et möjligast lågt och lindrigt pris, hålft när någon tåflan är å färde med flere Länder, och hwar en gerna wil sälja sit, fram för en annan. (*) Ut werlden haft Järn, för än Swånsta tilwårkningen upkom och långt

(*) Man kan hålla England för et Mönster i hushållningen, och ho wet icke hwad utskennings-Premier, eller som thet hos them kallas Drawback, eller Bounty, the bestå på alla ting, som någonsin til utførsel kunna bringas? hwilken utwäg, ehuru många hos them i förstone lo go och begabbade thet steget, lifasom samma slags dårar, än i dag gjöra annorstådes; Så har likwål tid och utgång bewisat för sådane motsåjares och hela werldenes ögon, at thet steget af et uplyst Parliament eller Riksdag, har warit och är ännu i thenne stund, råtta grunden til hela Engeland's styrka och magt. hwad låga Tullar och afgifter brukar icke Hol land på all thes Export, om at winna pris och Marknad med alla Nationer. Spanien har Monopolium af then finaste ull i hela wårlden, och kunde med fog högt stegra henne; likwål går hon ut med nog lindrig Tull, på thet icke andra Nationer, wid lika sol och bottn, må ge retas til at blifwa medtåflare, utan at then handelen må blifwa säker för Castilia och Leon för altid.

långt för än Lübeckarne togo vårt Tafiärn, therpå bör ingen twifla; Men at vårt Stångjärn haft behag och fåt et par århundradet god afgång hos åtskillige Nationer, som dock sielfwa hafwa Skog och Malm, sådant har haft sine rictige orsaker: (1. vårt låga och lindriga pris mot andra Länder. Och (2, at en del af vårt Järn varit af bättre godhet. (*) Thetta har

(*) Theden delen af vårt Järn, som är tilwärdet af god Torrstens Malm, hwaraf Roslags- och en del Norberks-Järn består, then förmoda wi åga förmöghn för alt Järn i hela werlden; dock kan Torrstens Malm wäl flere städes, kan hända til myckenhet med tiden i America, ännu ästwen i andra Riken upfinnas, och man berättar, at then stämpelen Sobel i Ryssland hwaraf redan 7000 Skep:d skola årligen kunna utgå, then samma skal med vårt Danmora-Järn, wara jemngod. Imedertid lærer man likwäl för all tid wara wisk om Debiten utomlands af thenne Torrstens delen, som theras be-
 wises, at hela tilwärdningen är at Engelsmän bortsluten för framgent, så at litet, eller intet, i synnerhet intet af Dregrunds-Järn fås til våra egna Smiden och Ståhl-brännerier. Men huru thet wil gå med Quickstens-Järn, hwaraf alla Länder så wäl som wi, nästan hafwa nog förråd, och somligstads mycken skog thertil, thet är fructandes, om wi hålla vårt för dyrt, retandes them thermed, at bäst möjligast tilkoda sin Malm, sätta up Hamnar och

har hjälpt oss. Men om sådant oaktadt, wi behåga twinga upp höga pris, och öka smidet dubbelt mot förr, så hwarken twingas dermed våra afnåhmare, at bruka mera Järn nu, än förr; ej heller kunna wi twinga andra Nationer at straxt uphöra med sit Smide therföre, at wi starkt öka vårt; fast mindre kunna wi twinga them, at betala vårt högre, än the hafwa thet från andra, eller af theras egen lika goda Maln med war. Man bör icke heller hålla thet för en afgjord Regel hos oss, at på-

hindra the 200000 Stup:d Järn, som hos oss ungefär årligen plåga utgå af thet slaget. Thesutom bör man weta och medgifwa, at ehuru the Utländska Smeder, som wid vårt Swånkska Järn äro wahne, i förstone knorra, när annat slag kommer under theras Hamrar och Fihl: Doch om dyrheten för Köpmannen gör ändring i Handelen, som Compagniet fordom gjorde med Tjåran, så nödgas afnåhmaren äfwen ändra sin wahna, och en harmtwungen Witterlek underrättar Smederne med hwarjehanda kåsnaader och försök, at tilreda thet nya Järnet omfider tillika bruk, med lika fördel och nytta, så at så åhrs tid kan göra theras Smeder aldeles nögde med thet nya, så the sine husbönder och Herrar til behag kunna le och förackta thet förra. Man måste altså icke wara förmåten, ty otrolige ting kunna göras möjelige.

påfund skola upfattas til stiftande af höga pris på utgående wahrer, och man tror icke heller, at låhn och Pantlager skola fördyra Järnet. Men se kan något hwar, at the många öfke och tilkomne Bruffs Jdkares täflan, giruga Smide och öfwerbud, har i Bårgsmans och Almogens hand högt uprest Tackjärnet, Kähl, wed och kjörslor ic. Alltså blifwer thet då en solklar påfölgd af Polypolie, thet är för många Tilstånds-Bref, eller hwarannan utkladdande Jdka-re, som hafwa rest up Järn-priset, tils thet faller ned igen wid förra lag. Om nu Polypoliske påfölgder äro sig lika, så är ej nog, at Järnet genom ty har blifwit dyrt i tilwårkarens hand, utan thet måste och nödwändigdt blifwa öwuligt och elakt, och i thet fall äre twå slag på et ställe, hwilket the, som themed umgå och handla, måge pröfwa. (*) Här fins åter en probersten för

(*) En Disputation, om Skogarnes wård och ans, hållen i Åbo under Herr Professor Pehr Kalms Presidio, af den 7 Juli 1753. må här wid åberopas. Ther skönjes, at hända kan en stor förändring framdeles blifwer med Järnhandelen. Engeland säjes thet, blir twungit på slutet, at för thes Exporter til thes Colonier i Wästindien, emottaga i Betalning af them alt Stång-Järn, som the skal falla rätt godt, och med fördel från them til Engeland skal kunna ske.

för theras sinrikhet, som påstå, at alt bör vara fritt: ju flere, ju bättre. (Se i Cap. 11. §.) Man lemna härmed Järnet sin gång, och förfogar sig igen til Nyttan af Slögder.

§. 5.

Docck läses på flere blader, särdeles pag. 37. at ock thet blifwer brist på Skog, som likwål i et så widsträckt Land ej kan vara öfwer alt. Swårt om säjes pag. 19. at the Franske i Canada hafwa stora Järnberg och 10 resor mera Skog, än wi; En omständighet, som bör ihogkommas. Men af erfarenhet ser man, at Ryssland stiger så småningom fram med sin Järn-tillwärtning, och thet lägre pris, än vårt, wil gjöra affättningen ibland hel öfwick. Engeland, som så mycket Järn behöfwer, har öfwer två tredjedelar af all then Rysska Handelen, se Rysska listorne på Skeping, Import och Export; alt så oacktadt andre ordsaker i hänseende til oss, är thet Engelska Nations hufvud-Interesse, at i alt hwad möjeligt är, handla och wandla med them. Ryssland och flere öftrer hafwa ock Järn, som nog är bekant. Alt sådant bör wara oss, at icke et blindt litande på wat konst, at twingga alt efter eget tycke, må at lycktone wärcka en widrig förändring. En granskning öfwer Järn = Bäragslagen, som duger til mindre smide, mera godhet och bättre ksjöp, kan bibehålla oss wid en beständig Handel, fram för alla andra.

§. 5. Thet är ofta sagt, at Slögder äro Fröden til Handelens upvärt; således gjöra the til honom både lif och nytta. Thet inrikes handelen, utan egit Lands slögder är skadelig; och then Utrikes handel, som icke kan utföra Slögder, utan allenast til förbrukningen införa them, är aldeles fördärffwelig, sådan som i i Capitel 2. §. förmåles. En handel altså, som i gemen skal gagna Riket, måste nödwändigst hafwa slögder til grund; och therföre är lätt at finna, hwad nytta handelen har af them. Wi kunna icke tålia lång tid, at handelen hos oss haft slögder i sällskap; och just therföre är Folket = nummern liten ibland oss samt förmögenheten ringa, wacktadt alla våra utgående nog ansefliga Producters belopp. Rikheten är aldeles med Spanien, (se i. §.) som af thesmynna Land, Guld och Silfwer = Grufwor fådt et högt sinnelag. Men är i brist af slögder emot the andre, ändå magtlost både på folk och styrka. Sådant omsider finner samma Nation, therföre bjuda the til, at med största flit och fåstnad inrätta Fabriquer, öfwerlygade af hela werldens sammanhang, af alla Europeiska Regeringars exempel, och af thes egen långwariga skade, at intet annat medel är faststående til at winna en öfwerlygt i Handelen, och genom then samma et Rikes Inäfliga trefnad.

§. 6. Wår inrikes handel, som uti Ståderne af slögders förläggande och affåtande borde florera, är merendels inrättad på Dryck = Rök = och Krögeri, på utländskt Kråmeries hemliga debit, på skiuts och dagswårkerie, på Trå = Beck = Afke = och Tjåru = handel för somliga, på litet tjensthandtwårkerie under Skrå, på krydd = och Hökerie, på Såd och Matwaror, och en del på Fracht och förande af Koppar och Jårn til Stapels. Som nu thetta ämne för them, ånsskjönt theras åhrsmårcånader tilläggas, är otillräckeligt, som erfarenheten wisar, och thesutom å ene sidan et allmänt Landt = Slögdande, och å then andra en alt för wida gångse Bruks = handel, en olillbörlig Bondehandel eller Soctnmånglande, ligger them til afbräck i wågen för widare rörelse; altså kunna Ståderne icke tillwåxa, mindre förökas, och thesförinnan måste Rikets inwårtes tilstånd, altid blifwa lika, som förr, wårre och intet bättre, särdeles om Slögder i Ståderne wahntrißwas. Men enår wiåa Ståder efter theras låge, få wiåa tillämpade Slögder, (se 3 Cap.) hos sig i behörig gång; så ej allenast wårder en rå Material = handel öpnad, nya Capitaler för redskaper och arbetslöner inslyta och flere behofwer af förbesagde gamla nåringar erfordras, så wida folk och arbetare strart förökas, och alla
 wilja

wilja lefwa, utan och upwäxer en ny Rörelse, genom the tilwärlade Slögders försälgning och afförjel, wid hwilka tilfällena Småhandel och Tienst-handtwärlare få nog til at sylla. På thet sättet, när Städerne tilwära med folk och Rörelse, så följer, at alla Landtmän omkring få gwidt affättning och god betalning for all theras Afwel, Spanmål, Matwärror och Half-Slögder; hwilken fördel, när then för Landtmannen saknas, så måste han med sit hushåll sielf innomgård, och stundom med sine wänners samwara, fortärra och förslita alt hwad gården i afwel och wärrt har gifwit, och alt hwad thes tilhörige folck har kunnat arbete; Så at när räkningen slutes, har en sådan Landtman lika öde med the Spaniska Casseurer, nemligen ingen ting i sine swarta händer.

§. 7. Then Utrikes Handelen, som intet wil wänja sig at utföra Slögder, är therföre ganska swag. Minnet, at beskriwa thes tilstånd i synnerhet är alt för stort, therföre wil man allenast i gemen korteligen rörra therom. Befant är thet, at then Utrikes Handel är högtfördärswelig för en Nation, som icke har öfwerwigt til sin rörelses grund. Prof och märken theruppå, mot och med, finnas

anteknade uti min för theta utgifne Salus Patriæ 6 Cap. 7. §. pag. 66. dito Cap. 8. pag. 116. hwarest then benågne Cäsaren förmodeligen får nöiactig underrättelse. Hos oss war wid slutet af förra Seculo, wiserligen en stor öfwerwigt i Utrikes Handeln; En nästan hela Östersjön hörde oss til, och hela then sidans Ryska och Lithauiske Handel gick ut och in igenom våra egna Städer och hamnar. Men som grunden til sådan öfwerwigt intet hade något biträde af Slögder in uti sjelfwa Riket, Swea och Gjötha, utan bestod i annat, som bekant är, och än i dag utgår ifrån oss; Så kunde oss icke sådan öfwerwigt bibehållas, när krig uttömde samhället på folck och styrcka, fiendteliga eröfringar borttogo Gränze-Länderne och redbaraste Myntet gick ut ifrån oss, men förbrukningen af Utländska Währor in i sjelfwa Riket, blef lika stor, och större, än tilförende. Således ser man botten i Grundtällan til en långwarig 40 eller 45 åhrs underwigt. Doch at från 1720 til 1734, påfölgden icke utbröt så almånt, war orsaken Twefald: 1. Ersättningen för afstādde Landskap wid Freds slutet, the i förbund stående Magters understöder och några smårre proppar, stoppade bristen af våra utgående Producters

be=

belopp i betalningen för införslen til vår förbrukning. Och 2, Sjelfwa bruket och öfwerflödet af Utländska währor, under all thenne tid, war långt mindre ibland oss; i ty lefnaden hos Småfolket, som gör mängden af menniskior, war ännu någorlunda sparsam och innehållen. Men ifrån 1734. til 1754. har berörde påfölgd blifwit uppenbar, som äfwenwål har sine grundade orsaker; Ty (1. underwigten, som redan intil 1734. och således 24 åhr wid påg legat fördold och betäckt af berörde tilskatts-medel, har under samma 24 åhrs tid icke utur grund blifwit botad, thet år: Bruket af Utländska währor har icke under thenne tid blifwit minskat, Slögder hafwa icke heller blifwit upbragte, och utförslen har icke blifwit rätteligen fördöfad. (2. Således bekom thenne brinnande påfölgd en öppen lust ifrån 1734. til 1746, innom hwilken tid af 12 à 14 åhr, ej allenast förbesagde större summa, som man menar gå til 300 tunnor Guld, och tilflytande Utländska tilståts medel stadnade, utan och Utländska währors öfwerflödiga bruk mycket mer, (*) än någonsin förr i

L 2

Swea

(*) Så märkeligt, som almant är, at genom Chinesiske währornes Införsel och bruk, så har ifrån första skeppets hitkomst allt in til 1746. då then förra 15 åriga Oaroen lyck-

Sweda Rike allmänneligen fick öfwerhand.
Swarföre (3. redan år 1740, och således
in

tades, yppighet, prål och praft i almänhet tagit öfwerhand med aldeles onödige utländska wahror, leerkåril, Gärnsor, Siden-tyger, Thé och alt thet lapperie man uprättnamå. Och liksom en odygd föder flere, altså har genom bruket af these wahror, otroligt andre öfwerflödder eller yppigheter i lefwernet fåt in- steg, alt med Utrikes wahror. Och med öfwerflödig lef- nad följer weklighet, lättja och oduglighet bland folck, at the warda liksom barn. Och these barnslige Sinnen, som icke täncka på framtiden, hafwa i förstone sågnadt och gladt sig öfwer thet goda kjøpet. Men tiden, som alt uppenbar, har ock sedan lärnt them, at penningar- ne hafwa på thet sättet utur theras pungar blifwit låckade. Stackars Mån med liten in- komst, som skola hålla sina hustrur och barnhop friskt up med Thé - Kåcker, Sidenklädningar, granna husgeråd och alt öfwerflöd; Men hem- baren China och Canton stor tack för thenne här- lighet. Nu ifrån 1746. til thenne tid är 8 år. Churu then sidsa Oäroien är något mera, än then förra uti sjelfwa bokstafwen in- stränkt; så har liksom icke these mindre förberörde owanliga yppighet och öfwerflöd med in- förde Utrikes Wahror, blifwit styrckt och ökad bland alt folck, som man för ögonen ser. Hvad Capitaler på these 21 år gåt utur Riket, för at få folcket bortskjämt med praft och öfwerflöd, lårer wara oerhördt? 280 Tunnor Guld må man räkna uppå. Hvad framdeles på lika sätt ännu gå skulle på lika tid,

innan sidska frigets widriga utslag kunde bestyllas för hufwudorsaken til alt ondt, så uppenbarade sig the wisaste märken af en förlägen Utrikes Handel, nemligen: hög upgåldt emellan Plåtar och Silfwermynt, och Wärel-Coursens stigande öfwer pary; Swilka märken i ty hafwa bewisat the ras fasta grund och riktighet, at the alt intil thenne tid, nu hela 13 ä 14 åhr, hafwa behållit the ras onda warelse, samt oförmärkt wis annu, i synnerhet Wärel-Coursen, in på

L 3

bara

torde gå jemt up, så framt icke gällande omständigheter komna emellan och lära oss bättre at hushålla. I medertid och at swara them, som gynna China-Krahmet och thes wänner så mycket godt för wiså orsaker, och föregifwa Rikets winst genom Skiepsbyggnad, sidsfarit solet, utredning, med mer; så woro wäl omwederbörande en gång kunde låta förelägga sig alla handlingar, som innehålla hemligheten och inwärtas hushållningen af thenne Secrete Handel, med mera; så skulle man, fast med något arbete, likwål få up en rictig Balance, och finna, at wår winst är just then, som wi hafwa i handom: En underwigt i Utrikes handelen, orsakad förnamligast genom öfwerflöd af Utländska wahrer, hwartil bruket af China-kram och thes syster Surendragerie, ofelbart hafwa gifwet och gifwa annu, största stoff och ämne.

bara benen, så til såjandes, utmattar och fördärftar Riket, samt förorsakar then egna kånbara puffen på oss efter then andra.

§. 8. Sådan är vår kåra Handel, när han med Utländska währors öfwerflödiga bruk betungad, icke har egna slögders utførsel, at stoppa then brist, som otillräckligheten af the öfrige Producternes belopp, Utomlands har förorsakat. Skal nu en sådan fördärfwelig olågenhet, en sådan Tigel på then allmänna kroppen, botas utur grund, så at wårckan och nytta kunna påfölja; Så wil thet sannerligen icke gjöra tillföllest, om man hittar på och brukar Palliativer eller uppstofs hjelp, och lindrande, men icke helande läkemedel. Och fast både omwilia och egennytta skulle begabba the rätta botmedel, emot en sådan på Riket frätande Twinsjuka; likwål blir thet en Solklar Sanning, at Bruket's förminskning af utländska währor, och utførselens fördålande af våra egna, är then Regel och then wägledare, som bör upfattas och följas. Men på hwad sätt skola våra Exporter förökas? Icke är thet möjligt, utan igenom Slögder. Och huru the skola kunna thertil befordras, finner man i 2. och 3. Capiteln näst förut. Men at ännu närmare bewisa Sanningsstyrckan här af, och at Slögders utførsel allena, och intet annat, förmår öka wå-

ra

ra Producter; Så är allmänt bekant, ja bland våra daglönare kunnigt, at Sweriges och Finlands utförande währor til främmande aldeles wist och oemotsäjeligen beror och stadnar på våra Skogar. Huru med them, tilstår wet hwar och en, som har sön och fem Sinnen, eller behagar sig förelåsa låta Herr Lithanders Disputation den 7. Julii 1753. under Herr Professor Pehr Kalms Presidio, om Skogarnes wård och ans. Och som altså Järn och Träwaror, Koppar och Tjåra, Alun och litet Usta, äre stolwarne til utförslen (*) af hela wår

§ 4

Ut-

(*) Then Contre-Balance eller motwigt i Utrikes handeln, som någon torde wilja inbilla oss, at Ostindiska inkommande währors åter utskjppning, skola gïdra til wår winst i Allmänna Handelswägen lårer hos en och hwar in-seende man förkastas, såsom en upgift, hwilken efter anmärkningen i 6. §, är ogrundad och oöwislig. Men twårtom, och på then handelsen inrikes förbrukningen af these währor woro högt inskränkt, eller hel liten, och Utländska Interessenters Capital theri woro än mindre, samt the införde währorne åter blefwo utförde til andre Nationer i handel, så woro så wäl hos oss, som hos andra, then Ostindiske handelen mycket fördelactig, ty thes utförsel på thet sättet, kunde betractas, såsom

Utrikes handel; Och these allesamman bero uppå Skogarnes tilräckelighet, som dock mer och mer aftaga; så kan af thesse icke göras någon ökning til utförsel, med mindre man på kort tid skulle tillika wilja förlora alt. Man har redan i 4. §. anfördt the omständigheter, som widfölja Stångjärnet, wår förnämsta utförsel, och theraf lærer lätt kunna slutas, at om wi ock med Skogens förödande ännu mera skulle öka smidet, så följer ändå icke at then ökningen blifwer Riket nyttig i utförslen, ty thet kan icke alt straxt med fördel säljas. Swarförutan är witterligt, at ämshönt möjeltigt innom oss woro, at föröka tilwårkningen af wåra wanlige och nyss nämde utförflor; så följer theraf icke, at the utomlands med fördel straxt kunna föruttras; Ty genom wåra grofwa och skrymsloga utförflors öfwerflöd i Utrikes orter, måste priset ther ute falla lågt ned, ågaren, som har dyr tilwårkning, eller högt inköp, til fördärfwelig skade, så at wi på thet sät-

tet,

en wärkelig ökning til wåra Produkter; I hwilken natur af Ostindisk handel the Engelske äre, hwars hufwudsöfwerwigt i then allmänna Utrikes handel, sådant med stor winning ersätter. Men äntå är Engelska Nation med thenne handel hel misnögd, som wi nyligen i Tidningarne läst.

est, om wi wilia twinga dermed wår Handel, kunde tappå mer för mindre. Och man må wål göra then frågan: om wåra stillaliggande skepp, härifrån kunna leda theras öde?

§. 9. Slögder åre förthenstul the enda ste medel, hwarigenom wi kunna föröka wåra utförslor. Och fast ån aldrig så mycken öwilia och egennyttå skulle strida theremot; så blifwer ändå sant, at Swerige har ingen annan utwåg, at hjelpa sig up och blifwa lyckligt; hwilket, om thet och i thesse tid ånnu mer skulle motsåjas, af dolfska och af oriktiga affigter eller försmådas; Så må man likwål theruppå wåra wiß, at efterkommande skola finna saken wålgrundad: Men til åfwentyrå med sorg öfwer theras Fåder, som icke medan the kunnat, hafwa rått nyttriå tiden och tilfållet. Thet år uest i sig sjelfst icke så underligt, at somlige nu ibland oss, synnerligen en del af the Utrikes Handlande, förakta och begabba then lårån, om Slögders utførsel; Th man wet, at för 24 år sedan, nemligen 1730, och 1731. gjorde then tidsens Kramhandlande offentligent alt thet samma. (se I. Cap. 10. §.) The höllo thet för åtlöje, och retade andra thet til, då man talte om Slögders inråttning

i Riket, (se 3. Cap. 4. S.) Thet hölts då före, at folket, luften, landet, eld och watern woro emot. Men hwad säja the nu? Möjeligheten talar så högt, at motståndarne måste tiga med blygsel. Och som Lagar och författningar hafwa å ena sidan, och the Kramhandlandes eget Interesse å then andra, bragt them til skjal och förnuft, at the nu äre, åtminstone i Stockholm och några flerestådes, wälsinte och myttige lem-mar i Samhället, gående Manufacturer och Slögder tilhanda uti alt hwad them gjör-ligit är; Utså bör thet ock skie med Her-rar Groß-handlande, så at Lag och Interesse må drifwa them til at förlägga Inrikes Idkare, och i Utrikes handel bortföra Swens-ka Slögder af alla gjörlige slag; hwilket, som i 2 och 3 Capitlen å daga lägges, nu är långt lättare, än at då begynna Slög-ders inrättning, när inga woro. The Utrikes Handlande, eller som wi kalla Groß-handlan-de, hafwa ingen heder theraf, at införslen öf- werstiger utförslen. The borde af ömhet för Riket och sina egne anhörige, sjelfwe upgif- wa påliteliga wägar och medel, at hjelpa et så stort ondt, uti hwilket the hafwa lust at lefwa och röra sig. Imedlertid, och så länge thetta förenämde ej skier, och bruket på Utländska Wärror til hus- geråd, klädnad och wällust, icke kånbart min- skas;

skas; eller vår Utrikes handel går på lika sätt, som hårtills: mycket föres in, och mindre ut; Såhinner vår hushåldning, vårt Landtbruk, Bårgswärk och Slögder ingalunda motwäga Införslens öfverflöd. Och til theß är fåfängt täncka, at wi wäl triswas i allmänhet, ånskidat flere duglösa förslag skulle upgiswas, at kufwa Wärel-Coursen.

§. 10. Nyttan af Slögder lyser ock theruti allmänt, at konster och wettenskaper med them inkomma, som åsiden i 1. Cap. 18. §. är omrördt. Et folk, som har erfarenhet i them, kan icke felas heder och styrcka. Men blåtta tal och skrifter therom, bereda bara förnuftet, at någorlunda therom kunna täncka och döma rätt; hwilken förmöghn likwäl är oungångelig, innan erfarenheten med nytta kan utöfwas. Lyckligt är altså thet Land, som åger styresmän, årfarne i wettenskaper och konster. Chineseerne gå längre i then reglen, ån andra Nationer, i ty ingen Mandarin, eller Ambetsman antages, som icke häruti har förut åslagt uppenbara prof; men får åndå ej längre, ån tre åhr blifwa wid tjensten; Följakteligen måste hwar och en weta och förstå något annat Næringsfått, at föda sig och anhörige med,

än allenast gjöra stat på en mager lön, och för öfrigt söka bimödel, eller lidanödd. Och äre Näringskonster och wettenskaper för hemfull dumgängelige, särdeles som förutan nytton af them, the andre icke med then heder och utkomst, som wederbör, kunna bestå. Femwål, och ehuru the så kallade lärda Wettenskaper äre nödige, samt kunna förbättra och pryda et fold, likwål, om med them och läsningen går för långt, och Näringswäsendet underlagges, så måste samma fold och land lita fullt blifwa uselt, och i then händelsen blifwer thet en skam, at hafwa lärda tiggare. Märkeligit är thet, som Historien wisar oss, huru these lärda wettenskaper altid hogt florerat, hwarest Slögder haft sine hemwist. (*) Men orsaken thertil har varit (1. at allstädes hwarest Slögder rätt blifwit idkade, ther har ock genom theras rörelse och widföliande handel, förmodgenhet kunnat bitråda. Och (2. at berörde wettenskaper, som eljest skolat stadna i fruktlös Theorie och sinriå tanc-
kar,

(*) The Egyptier, Phenicier, Greker, Romare, Gallier, Flämningar, Holl- och Engländare, lära hwar och en i sit tidehwarf, aldrabäst kunna lemna oss i thetta mål en sanning, som utesluter all twiswelsmål.

far, hafwa i these orter haft tilfällen, och ymniga ämnen, at lämpa sig til wärfeliga försök och nyttig erfarenhet i thet allmänna. Således som wi se, at nu hos oss jemwäl, genom inrättningen wid våra Academier och Scholar thetta Rådoms sätet fågnesamt beghinner updaga.

§. 11. Slögder äro tilflykt för fattige menniskior, som eljest intet skulle finna brödfödan, och jemwäl gjöra thet foldt arbetsamt och sparsamt, som är hufwudgrunden til thes upkomst. Barn och ungdom warda i yngsta åldren (se 2. Cap. 10. §.) wande wid arbete för penningar, som gör them winningsgiruge innom gränkor af dygd och idoghet: En lycka för Samhället, at få inplantad ibland mängden af thes ledamöter. Och wälstånd i et Land kan aldrig erhållas, utan igenom handarbetet, och samma arbetes utförsel til främmande, som then fattige gemene hopen i Slögder begrepen, då skola betala och underhålla. Således har Sverige många hundrade åhr gansta wäl betalt och förgt för the usla och fattige menniskior i Utrikes orter, ja för våra uppenbara fienders barn och anhörige; Men förglömt sine egne, som igenom underlåtenhet af Slögder intet haft tilfällen, at
fun

kunna förtjena sit lifs uppehälle. Et märkeligt bewis af Slögders nytta för fattigt folk och theras barn til föda och uppehälle är uppenbart. Man wil lämna alla the öfriga Stadsens stora Församlingar här i Stockholm, och allenast anföra St. Catharina, hvars folkmängd räknas öfver 12000 själar. Slögde = Jdkarne, som här bo, och med Wäfwerle = Fabriquers drifwande syssa, betala hwarje Lördag Contant och reda penningar i arbetslöner til theras folk ihopa räknat daler 33 å 35000 Kopparmynt, som för et helt år gör $5\frac{1}{2}$ å 6 Tunnor Guld. Thet fattiga folket, som för theras inlefwererade arbete, til Jdkaren, eller Fabriqueuren, undfar these reda penningar, betalar them straxt til Bryggaren, Bagaren, Slactaren, Hökaren, Krölgaren ic. som ther af bekomma en god och rullerande näring. Men hwadan få these sine Wäror? Af Landtmannen ofelbart, och således ser man ögonstenligen, at the usle och fattige i slögder arbetande Städernes händer, tilbringa dermed Landsbygden then allerstörsta Fördel. (se 2. S.)

S. 12. Som nu Städerna, genom florerande Slögder, warda rörlige och närfsamme, samt jemwäl med folk förfelsen

felsen och förmögenheten flere warda nödiga, at anläggas på beqvämlike ställen; Utså följer theraf, at ej allenast blifwer Landets inwärtas styrcka dymedelst förkofrad, utan och wåra tillika Kronans Inkomster ansenligt. När Slögder och Handel börja til at trifwas, och alla näringar följacteligen taga fördelar theraf; Så är thet en särskilt konst, at på thet sättet samla allmänna Inkomster, så at ingen theraf har så synnerlig känning. Man behöfwer icke gå långt efter underrättelse, i thetta måhl; Ty böcker äre fulla och exempel äre många, huru behändigt the Sazar äre gjorde, hwarmed i the slögdande och handlande Länder, man klipper Jåren, så at skinet altsintet skadas. Så säkra som Landtråntorne äre, när åkerbruk och Afwel-ans wål trifwas, och biföljande Half-Slögder (se 1. Cap. 12. §.) understödja Allmogens krafter; så wisja och indrågtige jemwål kunna Tullar och Acciser göras i Näringsfulle Städer (se 2. Cap. 10. §.) En hufwudRegel härwid bör wara, at dygden måste skonas, och laster beläggas; Ty arbetsamhet, nyckterhet och ärbarhet warda tå ibland foldet föröfkte. Öfwerflöd och yppighet, som hafwa et långt och swart Register, (*) äre alt-

(*) At öfwerflöd i et tryckt papper, för en tid se-

allå sielfskrefne til anfenlige afgifter, och the slagen af them i synnerhet, som bero på förbrukning af utländska währor, och eljest alt annat, som til allmänna liffens nödforst icke är oumgängeligt; doch så, at the fattige arbetande lindras, och the stöfande, rike betungas, hwilka sednares skyldighet är, at med theas förmåga hushålla, och med skialig fördel för sig sielfwe understödja the allmänna näringsgar, som utan Capitaler och styrcka icke kunna förkofras.

§. 13. Sveriges allmänna nytta af Slögder sedan åhr 1727. då man först begynte räkna theas tilwårkningar til och med 1753. åhrs slut, har intet allenast beståt uti sådane wårckelige fördelar, som nyss förut anförde blifwit, och hwar en eftertänksam utwårtes af rörelsen nog-samt

dan blifwit prisad, har billigt kommit mångom underligt före. Men om man wil skilja saken rätt, så kan thet wål med lika billighet förklaras. Sant är thet, at i sig sielf kan odygd ej kallas dygd; ty hon är thet icke. Och öfwerflöd eller hyppighet, som altid tages wid onda sidan, kan icke heller prisas för nyttig; ty hon är skadelig. Men om man sätter hyppighet emot en galen sparsamhet; så blifwer Gåtan oplöst. Ty råttta dygden har sit rum mit emellan twenne odygder. Se Konunga = styrelsen 2 Balken 69. §.

samt kan skönja, utan ock har then sam-
ma bestått uti en besynnerlig besparing
och winning för Riket. En ifrån berör-
de åhrtal til thenna tid, har Swänska
Hallslögde-tilwårkningen i sin spåda bör-
jan och under the åfventyrligaste swårig-
heter, ändå stigit til 393. Tunnor Guld,
efter wisa uppteckningar och Hallråtternes
Stämpel-Specialer, doch utan at Säcker,
Tobak och flere wårde ägande arbeten,
therunder beräknade blifwit. Och när
man för Ull, Silke, Lin, Bomull, Ca-
melgarn, Färgstoffer och Olja, som
Wåfwerierne uparbetat, wil beräkna en
trediedel, hwilka för these oß bristan-
de rå materier til Utlåningar haf-
wa utgått; Så finnes at Riket under then-
ne tid, genom Fabriquernes arbete, ändå
har bespart eller wunnit 262. Tunnor
Guld, som stadnat innom oß, (*) och
gifwit styrka först til In- och Utrikes
Handel, och sedan til alla andra närings-
fång. Men i brist af these Slögder wis-
M ser=

(*) Man kunde säja at likwål mycket Publici
Penningar hafwer utgådt för Hallslögderne;
Men låt oß medgifwa, at tvåtredjedelar af
Manufactur Fonden har egenteligen gått ther til,
låt oß så bestå 26 Tunnor Guld på these 26
åhr, ifrån 1727 til ock med 1753. (Konung
Ludvig then 14:de gaf 2. Millioner årligen)
och låt oß säja, at man hade kunnat bespara

serligen hade, lika som förr, gått sin väg utur Landet bort til Utlänningar och gjordt vårt tilstånd wårre, än thet nu är. Och som nu Hall- Slögderne ensamme i thenne theras bdrjan, under många swårzheter och allenast för bara hemförbrukningen, eller Inrikes behofwet, hafwa likwål en sådan ögonstenlig nytta til Riket och thet allmänna åstadkommit; Så kan man wål föreställa sig, hwad förträffeligt större blifwa skulle, när både Skrå och Hallslögder tillika, genom behörig omsorg och upmuntring, hinna til bättre stånd och fullkomlighet,

mycket, som wi se med Wästerögon nu efteråt; så wil dock alt thetta icke annorlunda swaras, än at wi hafwa upoffrat en Sparf i Swerige emellan oss sjelfwa, och themed fått en Tjäder in ifrån Utlänningar, som ärligen här i Riket ökar sit slägte. Mon icke thetta Capital, i brist af berörde slögder, hade på thesse 26 åhr gått sin kos utur Riket 10 dubbelt? Och mon icke the förträffeliga näringswettenskaper, som, Gudi åhvat! nu i Landet äro rotade, då hade blifwit försummade och obekante? och för the påkostnader, upmuntringar och utskepnings Premier, som ännu alt framdeles böra bestås, (se 2 och 3 Capitel,) mon thet icke wara samma sak? Wi hafwa ingen annan utwäg, som kan med wårckan och frucht, skaffa oss något kraftigare sätt, at styrka och befordra våra näringsfång, wår Folkförökelse och allmänna förköstring.

het, så at thesas utförsel äfwen i handel til främmande, kunde för någon del erhållas, som förberört blifwit. Men ehuru drägtig thesse besparing af 262. Tunnor Guld för Riket har warit, och ehuru stor jemwäl then Summan thesutom under berörde tid har bidragit, som belupit för Säter, Tobak och andre icke upteknade Hallslögder; Så hafwa the likwäl icke förmått, at ännu behörigen kunna stoppa wår underwigt (*) i Utrikes handeln, hwilket ock icke kan ste, för ån, som i S. S. sades, bruket af Utländska währor ibland oss minskas, och wåra affkomstens utförsel fördras; hwilken Regel wål torde få lyckligt bifall hos en och hwar almänt, hwad angår Quæstio an? men när man strider til quæstionem quomodo? så torde egennytta, wållust och andra laster, efter thesas onda wåh-

(*) Somlige tro, at wi hafwa ingen underwigt, utan just nu sittja i Hwäßen och Ståra Pipor. Men då skulle nödwändigst intet wara upgåldt för Silfwer = Penningar, och Wäxel = Coursen skulle wara åtminstone lika med Pari, förutan flere wisä Rön och Märken. Imidlertid woro wål, at Rikets ärliga Ut- och Införsel med begges wården jemförde, med et ord: Wår Handels = Wäg bleswo almänt uppenbar til östwertygelse, hwilket hade then nyttan, at många flera hulpo til Sakens förbättring. Och hwad Utomlands i then handlande wårlden ändå är bekant, hwarföre skal thet dölias ibland oss inbördes.

wahna, bjuda til, at gjöra Tusende talsfärgade swårigheter och themed wisa sina onda Frans bekanta fructer.

§. 14. Sluteligen är thet, at Swea Rike har så wäl, som andra Nationer för sig en öpen wäg til mångdubbelt större Nyttä, än härtils af Slögder. Men försummas Tiden, och föractas the behöriga Wägar och Medel, så lärer och blifwa alt framgent säfångt, at smickra sig af almän Heder och Styrcka. Ej heller någon wälmåga hos många Enskylta. Swär, det wil intet mer gjöra oss försträckelige i wärlden; Pennan är för swag, at föda alla menniskior; som lita henne til; Höga Tanckar om oss sielfwa, sätta oss therföre icke i Hedersrummet hos andra; Lagarnes myckenhet gör oss hwarcken bättre, eller rikare; Wår Förträffelighet har altsingen Pris, om alt står i pant, och Utländskt Guld trycker wår Handelswäg; och Wånstaps Penningar fredda oss icke heller ifrån undergiftwenhet, om wi icke them förutan kunna bestå af oss sielfwa. Men om nu slögderne skola kunna öka Inwånarne, rickta theras Förmögenhet och gifwa lif til the andra Naringar, och these tillsammans med Tiden tilskynda oss lycka: Mon thet då alt bör så allenast ankomma på ombytelige upskofsmedel och obeprofwade försök, på dristig mångtalighet och andra dylika behändigheter, eller sådane upfinnelser, hwarmed förkränkte sinnen kunna swinga sig up til enskylta Fördelar? Nej! alt thetta må anses för mistänkt och farligt. Men härtil wil wara Förstånd, utan Egennyttä; Kundskap utan skryterie; Erfarenhet, utan sielfklofhet; upricktighet utan Förbehåld; kärlek för Riket, utan andra affigter. Doch först och för all ting

GUDS Fructan och Hans Wälsignelse.

Duo omnia duo

omnia duo duo

duo duo duo duo

omnia duo duo duo duo

